

Kulturminneplan – del 2

Kommunedelplan for kulturminner, kulturmiljøer
og kulturlandskap 2022–2030

Del 2: Delområder med kulturminner

Lørenskog
kommune

Vedtatt av kommunestyret i møte 15. desember 2021, sak 144/21

Forsidefoto: Vindu på läven på Skårer gård
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

Innhold

1. Haneborgåsen, Haneborglia, Skårerødegården og Grønlia	7
1.1 Områdebeskrivelse	7
1.2 Automatisk fredede kulturminner	7
1.3 Kulturlandskap	8
1.4 SEFRAK-registrerte kulturminner	8
1.5 Øvrige bevaringsverdige kulturminner	10
1.6 Revne bygninger og gårdsanlegg	11
1.7 Registrerte husmannsplasser/tufter	12
1.8 Objekter som bør verdivurderes til neste rullering	12
2. Vittenberg, Fjellhamar og Fjellhamarskogen....	14
2.1 Områdebeskrivelse	14
2.2 Automatisk fredede kulturminner	14
2.3 Kulturlandskap	15
2.4 SEFRAK-registrerte kulturminner	15
2.5 Øvrige bevaringsverdige kulturminner	19
2.6 Revne bygninger og gårdsanlegg	24
2.7 Registrerte husmannsplasser/tufter	24
3. Kjenn, Robsrud og sentrum nord for riksveien.....	26
3.1 Områdebeskrivelse	26
3.2 Fredede kulturminner	26
3.3 Kulturlandskap	27
3.4 SEFRAK-registrerte kulturminner	27
3.5 Øvrige bevaringsverdige kulturminner	27
3.6 Revne bygninger og gårdsanlegg	31
3.7 Registrerte husmannsplasser/tufter	31
4. Vallerud, Rasta, Røykås, Visperud og Thurmannskogen	33
4.1 Områdebeskrivelse	33
4.2 Automatisk fredede kulturminner	33
4.3 Kulturlandskap	33
4.4 SEFRAK-registrerte kulturminner	34

4.5 Øvrige bevaringsverdige bygninger.....	35
4.6 Revne bygninger og gårdsanlegg	35
4.7 Registrerte husmannsplasser/tufter	35
5. Skårer, Løken, Sørli og Lørenskog sentrum.....	36
5.1 Områdebeskrivelse	36
5.2 Automatisk fredede kulturminner.....	36
5.3 Kulturlandskap	36
5.4 SEFRAK-registrerte kulturminner.....	37
5.5 Øvrige bevaringsverdige kulturminner.....	41
5.6 Revne bygninger og gårdsanlegg	48
5.7 Registrerte husmannsplasser/tufter	48
6. Hammer, Torshov, Røyri og Nordli	50
6.1 Områdebeskrivelse	50
6.2 Automatisk fredede kulturminner.....	50
6.3 Kulturlandskap	52
6.4 SEFRAK-registrerte bygninger.....	54
6.5 Øvrige bevaringsverdige kulturminner.....	63
6.6 Revne bygninger og gårdsanlegg	64
6.7 Registrerte husmannsplasser/tufter	64
7. Nordbygda, Nordbyhagen, Kurland og Midtbygda	66
7.1 Områdebeskrivelse	66
7.2 Fredede kulturminner.....	66
7.3 Kulturlandskap	67
7.4 SEFRAK-registrerte bygninger.....	69
7.5 Øvrige bevaringsverdige kulturminner.....	72
7.6 Revne bygninger og gårdsanlegg	72
7.7 Registrerte husmannsplasser/tufter	73
7.8 Objekter som bør verdivurderes til neste rullering.....	73
8. Losby og Losbydalen.....	74
8.1 Områdebeskrivelse	74
8.2 Automatisk fredede kulturminner.....	74
8.3 Kulturlandskap	74
8.4 SEFRAK-registrerte bygninger.....	78
8.5 Øvrige bevaringsverdige kulturminner.....	96
8.6 Revne bygninger og gårdsanlegg	96
8.7 Registrerte husmannsplasser/tufter	96
9. Sørbygda, Finstad og Nesåsen	98

9.1 Områdebeskrivelse	98
9.2 Automatisk fredede kulturminner	98
9.3 Kulturlandskap	98
9.4 SEFRAK-registrerte bygninger	101
9.5 Øvrige bevaringsverdige kulturminner	117
9.6 Revne bygninger og gårdsanlegg	118
9.7 Registrerte husmannsplasser/tufter	118
9.8 Objekter som bør verdivurderes til neste rullering	118
10. Bjørndalen og Lysås – Lørenskogmarka vest	120
10.1 Områdebeskrivelse	120
10.2 Automatisk fredede kulturminner	120
10.3 Kulturlandskap	120
10.4 SEFRAK-registrerte bygninger	124
10.5 Øvrige bevaringsverdige bygninger	127
10.6 Revne bygninger og gårdsanlegg	128
10.7 Registrerte husmannsplasser/tufter	128
11. Kulturminner i Marka	130
11.1 Områdebeskrivelse	130
11.2 Automatisk fredede kulturminner	130
11.3 Kulturminner knyttet til skogindustri	130
11.4 Setre	131
11.5 Øvrige kulturminner i Marka	133
11.6 Objekter som bør registreres til neste rullering	133
Ordliste	134

Områdeinndelingen i denne planen følger inndelingen fra kulturminneplanen fra 2006. I 2010 var det en gjennomgang av områdene i Lørenskog kommune, hvor disse ble navnsatt og kartfestet av kommunestyret. I denne planen er det i størst mulig grad forsøkt å gi kulturminneområdene navn i henhold til navnsettingsvedtaket fra 2010, men noen steder har det vært behov for justeringer. Der hvor kulturminneområdene ikke er helt sammenfallende med kommunens nye inndeling, har den gamle inndelingen av kommunens kulturminner vært førende. Dette for å beholde sammenhengen med den opprinnelige planen og fordi inndelingen er fornuftig ut fra de kulturminnene vi har i Lørenskog. Det er særlig i sentrumsområdet, Midtbygda og ved inndelingen av Marka det er avvik mellom inndelingene.

Innenfor hvert område er de utvalgte kulturminnene inndelt i automatisk fredede kulturminner, kulturlandskap, SEFRAK-registrerte kulturminner, øvrige bevaringsverdige kulturminner, revne bygninger og gårdsanlegg og registrerte husmannsplasser og tufter.

Gårdsnavn er i all hovedsak skrevet slik de står oppført i Sentralt stadnamnregister, noen ganger med alternativer fra Olav Foss' *Lørenskog. Gårdshistorien*.

Informasjonen om kulturminnene og verdivurderingene bygger i størst mulig grad på kulturminneplanen fra 2006, med nødvendige oppdateringer samt nyregistreringer.

Dette er de kulturminnene som har vedtatt kulturminneverdi i Lørenskog kommune. For SEFRAK-registrerte bygninger som ikke har kulturminneverdi, se vedlegg 2 i del 3.

Sist i dokumentet finnes en ordliste med forklaringer på ord og begreper.

For litteraturliste, se planens del 1.

1. Haneborgåsen, Haneborglia, Skårerødegården og Grønlia

1.1 Områdebeskrivelse

Området dekker arealet på nordsiden av jernbanelinja. Avgrensningen utgjør en del av det området som fra rundt 1900 fikk endret strukturer som følge av jernbane, industri og tilflytting, og det er en del av en sammenhengende bebyggelse mellom Oslo og Lillestrøm.

Store deler av området er skilt ut fra Haneborg gård, gnr. 107. Det har foregått en utparsellering fra Haneborg gård siden midten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet. Mellom 1910 og 1920 økte befolkningen i kommunen med vel 130 %. Fra 1920 til 1930 ble befolkningen i Lørenskog mer enn fordoblet, og delområdet bærer sterkt preg av denne utviklingen. Området er i dag karakterisert ved villabebyggelse langs jernbanelinja og opp langs åssiden sør for markagrensa.

På Fjellhamar ble den første blokkbebyggelsen i Lørenskog satt opp. Dette skjedde på midten av 1950-tallet av Lørenskog Boligbyggelag, og dette var den første bebyggelsen av denne typen i Lørenskog. Blokkene ble bygget i forlengelse av kommunesenteret på Fjellhamar. I geografisk nærhet til blokkene finner vi mindre miljøer av de tidlige gjenreisingshusene, hvor firemannsboligene anses som blokkenes forstadium (Grønlia og Haneborg).

Øvrig bebyggelse i delområdet er preget av stor arkitektonisk variasjon som forteller om nyere byggeskikk og forskjellige strømninger i tid. De viser også ulike sosiale og økonomiske forhold. Vi finner bolighus som viser tegn på å ha vært nærbutikk/kjøpmannsgård, vi finner hytter/hyttmiljøer som senere er blitt boliger, vi finner bygninger som symboliserer velstand både fra samtid og fra generasjoner tilbake og vi finner boliger som viser middelstandens boformer. Området sør for markagrensa (Haneborgåsen) er i kommuneplanen avsatt hovedsakelig til boligformål.

1.2 Automatisk fredede kulturminner

Det er 12 gravrøyser i Haneborgåsen som er registrert i Askeladden (se del 3, vedlegg 1). Gravene ser ut til å være orientert i sammenheng med et eldre veifar og det langs-gående høydedraget over Haneborgåsen. «Bronsealderrøysene» er de eneste minnene etter gravskikk i Lørenskog i førkristelig tid. Det er funnet spor som tyder på at røysene er branngraver, en skikk som kom til Norge i løpet av bronsealderen (ca. 1500–500 f.Kr.). Røysene viser at det må ha bodd mennesker noenlunde fast i en rimelig nærhet av dem. Røysene har runde eller ovale grunnflater, og har/har hatt et lite gravkammer av steinheller.

Det er skiltet til gravrøysene fra skogkanten og inn, men mange av røysene kan være vanskelig å finne på grunn av dårlig merking og viltvoksende busk og kratt som skjuler røysene.

1.3 Kulturlandskap

Nordre del av området inneholder gravrøyser fra bronsealderen. Kulturlandskapet rundt Skårerødegården har siden forrige kulturminneplan gått tapt til fordel for nye boligblokker, næringsvirksomhet og en skihall.

1.4 SEFRAK-registrerte kulturminner

Det er få bygninger registrert fra før 1900 i området. Hovedbygningen på tidligere Haneborg gård (107/921) står igjen etter den største gården i Lørenskog under middelalderen. Huset dateres til tidlig 1800-tall, men deler av huset kan være eldre. I området er også Lensmannsgården (107/628) av eldre dato, da denne ble flyttet fra Oslo i 1931.¹ De to bygningene står som selvstendige bygg og er ikke deler av helhetlige tunmiljøer, men de inngår i villabebyggelsen på linje med de øvrige bygningene i området. Haneborg hovedbygning vurderes å være viktig for opplevelsen av kontinuitet og gir historisk dybde til området. Det er usikkert når og hvor Lensmannsgården var oppført i Oslo. Bygningen skiller seg på mange måter fra det som har vært byggeskikk i Lørenskog. Lensmannsgården er stor i Lørenskogmålestokk med sine 470 m² boligflate, og i Lørenskog ble den satt opp i to mot tidligere tre etasjer. I området vurderes Skårerødegården til å ha høy verdi som eneste gård nord for jernbanelinjen, men gården har mistet sitt kulturlandskap og låven er revet. Siden forrige kulturminneplan har Skårerødegårdens husmannsplass Steinerud gått tapt.

1.4.1 Haneborg hovedbygning, 107/921

Historikk

Haneborg var den største gården i Lørenskog i middelalderen, den ble ryddet før vikingtid og ble, som en av få, ikke lagt ned i ødetiden. Det er registrert en rekke husmannsplasser under gården, hvor husmennene hovedsakelig var tilknyttet sagbruk.² Nå er det bare hovedbygningen som står på gården, og gårdsmiljøet er dermed borte. Haneborg gård kan gjennom sitt navn også kobles til flere elementer omkring, som Haneborgåsen, Hanaborg stasjon og Haneborg allé, noe som fremhever gården som et viktig element i området. Gården lå tidligere lenger mot nord. Trolig var den plassert i nærheten av dagens Fritjof Nansens vei og skogen, hvor det i tidligere tider må ha gått en gammel ferdselsvei mellom Tangerud og Skårerødegården via Haneborg til Steinbekk, Gamle Skjetten og Valstad ved Nitelva i Skedsmo hvor det var mulig å krysse elva.

¹ Ifølge eier i forbindelse med arbeid med kulturminneplanen fra 2006. SEFRAK-registreringen forveksler for øvrig de to bruksnumrene 921 og 628 i registreringen av hovedbygningen på Haneborg.

² Husmannsplasser registrert under Haneborg: Bleien, Fjellet, Fjellhamar, Grønli, Holtet, Kloppa, Knatten, Lur, Myrer, Nybråten, Nygård, Nyhus; Pomperud, Solbakken, Steinbekk, Struterud og Vangen.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Bygningen oppleves ikke som element i et funksjonelt sammenhengende miljø, men står som selvstendig villa i området. Bygningen vurderes å ha verdi både på bakgrunn av sin historie tilbake i tid, sin betydning for området hvor den er plassert og som egenverdi. For at verdien på bygningen skal kunne opprettholdes, bør den holdes vedlike i sin nåværende stand, eller føres tilbake til dokumenterte tidligere stadier. Bygningen er fra 1820–1830 eller tidligere.

Bygningskarakteristikk

Bygningen er en større tømmerbygning av midtkammertype, med bredt midtparti og flere tilbygg. Bygningen har to etasjer, fuget gråsteinsmur som grunnmur og taket er korsbygget saltak tekket med krum teglstein. Kledningen består av vertikalt trepanel som er høvlet og pløyd. Huset har et helhetlig sveitserstilpreg med sjeldent godt bevarte ornamenter. Interiøret som dører, listverk og panel er i empirestil og gjør at huset dateres til tidlig 1800-tall. Deler av huset kan likevel være eldre. Rominndelingen tyder på en sammensatt bygningshistorie.

Forvaltning

- Bygningen er omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.
- Bygningen ligger i et område regulert til byggeområder hovedsakelig boliger.
- For bygningen foreslås regulering til bevaring i henhold til plan- og bygningsloven § 12-5, hvor området med trær langs eiendommens vestre side inkluderes i bevaringsområdet.
- Antikvarisk vedlikehold, eller tilbakeføring til dokumenterte tidligere stadier, anbefales for bygningen for å opprettholde bygningens egenverdi.

1.4.2 Skårerødegården, våningshus, stabbur, gårdstun, 106/242

Historikk

Skårerødegården ble trolig ryddet i kristen middelalder og lå øde i senmiddelalderen. I gammelnorsk tid lå den i Aker og ble først fra 1616 regnet med til Lørenskog. I 1851 ble det avgitt grunn til jernbanen. Av husene er våningshuset satt opp ca. 1740 og stabburet er også fra før 1900. Tunet er et tradisjonelt firkanttun. Våningshuset ligger mot sørvest, den tidligere låven lå mot nordvest og stabburet ligger mot nordvest. Det ligger en drengestue tvers over veien for tunet. Bygningene er satt i stand og fremstår som godt vedlikeholdt. Låven ble revet i 2020.

Vurdering

- Gårdstun: Bevaringskategori **C**
- Våningshus: Bevaringskategori **B**
- Stabbur: Bevaringskategori **B**
- Drengestue: Bevaringskategori **C**

Skårerødegården er eneste gjenværende gårdstun nord for jernbanelinjen og gården er viktig i lokalhistorisk sammenheng. Gården har en tradisjonell tunform og inneholder også store estetiske kvaliteter, men låven er revet og stabburet er flyttet. Kulturlandskapet rundt gården er ikke bevart.

Bygningskarakteristikk

Våningshus: Huset er satt opp ca. 1740, og på slutten av 1800-tallet ble det påbygget i lengderetningen mot sørøst. Den eldste delen har et firdelt grunnplan. Grunnmuren er av fuget gråstein og pusset med betong. Huset har konstruksjon av tømmerlaft, og er kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggende bord. Taket er saltak tekket med flat sementstein. Vinduer og dører er skiftet ut.

Stabbur: Stabburet er laftet i halvannen etasje og kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggende bord på søndre og vestre vegg. Nordre og østre vegg står i lafteverk. Taket er saltak og det er også saltak over inngangsparti i søndre kortvegg. Taket er tekket med plater. Stabburet ble flyttet i 2009-2010. Stabburet hadde tidligere pilarer av naturstein uten bindemiddel, men står nå på firkantpilarer av betong. Det antas at de gamle pilarene gikk tapt i forbindelse med flyttingen.

Forvaltning

- Våningshus og stabbur er omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter. (Usikker alder på stabburet, men mulig fra før 1850).
- Gårdstunet er regulert til hensynssone bevaring i plan nr. 025 Lørenskog vinterpark, detaljreguleringsplan. Før det gis tillatelse til tiltak i delfeltet skal det innhentes uttalelse fra antikvariske myndigheter.
- Det anbefales at stabburet flyttes tilbake til sin opprinnelige plassering slik at firkanttunet best mulig ivaretas.
- Det anbefales at låvebygningen erstattes av tilsvarende bygningsmasse slik at firkanttunet best mulig ivaretas.

1.5 Øvrige bevaringsverdige kulturminner

1.5.1 Fjellhamar sentrum, tidlig blokkbebyggelse, 107/431 og 107/1226

Historikk

På Fjellhamar finner vi de første blokkene i Lørenskog bygget av Lørenskog Boligbyggelag. Blokkene på nordsiden langs Haneborgveien ble bygget på midten av 1950-tallet, og de ble bygget som en forlengelse av det sentrum som allerede eksisterte rundt Fjellhamar gård på sørsiden av jernbanelinja. Blokkene ble plassert med grøntareal mellom disse, noe som kan sees som en fortsettelse av den tradisjonelle tunformen som vi finner på gårdene. Likevel markerer også blokkene et brudd med den tradisjonelle byggeskikken vi finner på gårdene. Med blokkene kom det leiligheter med flere familier plassert på et begrenset område i nærheten av et sentrum. Boliger med leiligheter kjenner vi i Lørenskog også fra tidligere, ved for eksempel arbeiderboligene på Losby og de senere arbeiderboligene som knyttet seg til industrien i nordre del av Lørenskog. Det nye var at med blokkene blir orienteringen mot hovedstaden tydeliggjort. Lørenskog er

ikke lenger bare en bygd, men også en forstad til Oslo. I visuell nærhet til blokkene ligger to firemannsboliger (Haneborgveien 85 og 87). Denne type etterkrigsbygninger anses som forstadium til blokkene og bør vurderes som interessant i denne sammenheng.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Blokkene nordvest for Fjellhamar jernbanestasjon var de første blokkene i Lørenskog. De representerer en ny byggestruktur som brøt med byggeskikken representert gjennom gårdsbebyggelsen. Blokkenes funksjon og plassering i forhold til hverandre og omgivelsene er lett leselig og har ikke endret vesentlig karakter. Blokkene markerer endringen i Lørenskog fra å være bygd til også å være forstad til Oslo.

I *Regional plan for kulturminner og kulturmiljøer i Akershus* er boligbebyggelse fra 1900-tallet blant de prioriterte kulturminnetemaene.

Like ved blokkene finner vi to firemannsboliger. Firemannsboliger blir ansett som forstadium til blokkbebyggelse, og det bør vurderes hvorvidt de to firemannsboligene i Haneborgveien bør sees som del av dette miljøet.

Forvaltning

- Blokkene ligger i et område regulert til byggeområder, hovedsakelig boliger.
- Blokkene bør bevares med den struktur de er underlagt både når det gjelder selve bygningsutformingen og når det gjelder plasseringen av blokkene i forhold til hverandre og i forhold til terrenget.
- Eventuell ny bebyggelse bør forholde seg til allerede eksisterende struktur og tilpasses denne.

1.6 Revne bygninger og gårdsanlegg

Tapte kulturminner siden forrige kulturminneplan

106/130: Steinerud, våningshus, husmannsplass. Brant og revet i 2009/2010. Huset var fra før 1900, kjernen var trolig fra før 1850. Grunnmuren var en dobbelt gråsteinsmur fylt med leire i midten og fuget og kalket utvendig. Huset var laftet og kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggende bord. Huset gjennomgikk en restaurering i 1973 og noen år senere ble det påbygget mot øst.

106/1: Låven på Skårerødegården ble revet i 2020. Låven utgjorde den ene vegg av firkanttunet.

Tidligere revne anlegg

106/130: Steinerud, bu/stabbur. Revet etter 1983. Stabburet var muligens fra 1800-tallet. Det var satt opp med planklaft i en etasje og det hvilte på natursteinpilarer.

Det er revet et hyttemiljø ved Fjellhamar sentrum (Nedre Grønliveien) som daværende Akershus fylkesmuseum anså som bevaringsverdig.³

På Lur stod ei husmannsstue som er magasinert hos Museene i Akershus. Bygningen ble tatt ned og lagret i tidsrommet 1950–70 med tanke på etablering av et bygdetun i kommunen.

1.7 Registrerte husmannsplasser/tufter

Området har rommet flere husmannsplasser, men bortsett fra Steinerud, som gikk tapt på 2000-tallet, er det ikke registrert rester etter husmannsplasser i området.

1.8 Objekter som bør verdivurderes til neste rullering

- To firemannsboliger på Grønlia fra 1952, 107/377 og to firemannsboliger i Haneborgveien, 107/1227 og 1228. Grønlia borettslag ble ferdigstilt i 1952, samme år som Lørenskog Boligbyggelags nye boliger på Rolvsrud og Solheim stod ferdig. Grønlia var en av de tre første tomtene som Lørenskog kommune skaffet Lørenskog Boligbyggelag. Borettslaget består av to firemannsboliger. Noe senere ble firemannsboligene på Haneborg og Solheim oppført. På Haneborg står de to firemannsboligene i geografisk nærhet til de første blokkene i Lørenskog, og da firemannsboligene kan sees som forstadium til blokkene, får man her et fint miljø som viser en utvikling av byggestil mot det mer urbane.
- De to nærings- og boligbyggene 107/316 og 107/1161.
- Fremdeles bevarte hytter i området.

³ Befaring foretatt 17.01.1996. Saksnummer 05/654, dok. 2

1. Tidlig blokkbebyggelse på Fjellhamar
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

2. Tidlig blokkbebyggelse på Fjellhamar
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

3. Våningshuset på Skårerødegården
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

4. Stabburet på Skårerødegården
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

5. Gravrøys fra bronsealderen i Haneborgåsen (foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

2. Vittenberg, Fjellhamar og Fjellhamarskogen

2.1 Områdebeskrivelse

Området dekker arealet mellom jernbanelinja i nord og Strømsveien i sør. Området grenser mot Lillestrøm kommune i øst og strekker seg til midten av Langvannet i vest. Området er preget av utbygging fra slutten av 1800- og tidlig 1900-tallet samt fra etterkrigstiden. Fjellhamarelva, som renner gjennom området, har hatt stor betydning i industriell sammenheng. Gårdsmøller i elvebildet ble supplert med vannsager fra midten av 1500-tallet.

Viktige elementer i området er tidligere Fjeldhammer Brug som danner en kontinuitetslinje fra den skogsdriften som har vært i Lørenskog i flere hundre år, og som inntil nylig fungerte som lokaler til industri. Grosserer W. Thurmann Ihlen skapte blant annet stedet Fjellhamar hovedgård om til å bli et industrisentrum med sagbruk, mølle og høvleri. Industrien har derfor satt sitt preg på området.

Noen tiår før Fjeldhammer Brug ble etablert, ble Granlundgårdene bygget. Både søndre og østre Granlund ligger med eiendom ned til Fjellhamarveien, og gir det øvrige boligområdet kvalitet både i form av estetisk og kulturhistorisk dimensjon. I tillegg har området vært preget av nyere boligutbygging, blant annet med utbygging på Blåkollen på slutten av 1940-tallet. Boligbyggingen har stort sett foregått som fortetting i allerede eksisterende boligområder som Vittenberg, Blåkollen, Fjellhamar, Grønli, Haneborg og Fjellhamarskogen. Området må også sees i forlengelsen av den kommunikasjonen som kom med jernbanelinjen i siste halvdel av 1800-tallet, og med de strømninger og impulser utenfra som dermed satte sitt preg på området.

I delområdet lå også kommunens administrasjonssenter fra 1920 og helt til det ble flyttet til Kjenn i 1972.

Området er hovedsakelig regulert til boliger. Utgangspunktet for boligene var gjerne hytter. Hyttetomtene ble solgt ut fra gårder og ble i stor grad kjøpt opp av folk fra byen. Hyttene fungerte først som et lite landsted, for deretter å bli permanente boliger under bolignøden i Oslo på 1930-tallet. I etterkrigstiden ble mange hytter omgjort til fritidsboliger som senere ble revet og erstattet av bolighus. Nesten ingen av de opprinnelige hyttene står igjen.

2.2 Automatisk fredede kulturminner

Det er ikke registrert kjente automatisk fredede kulturminner i området.

2.3 Kulturlandskap

Grøntstrukturplan for Romerike peker på Langvannet og Fjellhamarelva som sammenhengende kulturlandskap av lokal verdi. Området for øvrig er preget av utbygging innen bolig og industri, og det er ikke registrert kulturlandskap av verdi utover det som her er nevnt.

2.4 SEFRAK-registrerte kulturminner

2.4.1 Fjellhamar gård, hovedhus og stabbur, 107/1

Historikk

Fjellhamar nevnes første gang som husmannsplass under Haneborg i 1686 og ble senere skilt ut som eget bruk.⁴ I 1858 kjøpte grosserer Wincentz Thurmann Ihlen sag og eiendommer i området, deriblant Fjellhamar.⁵ Han bygget Fjellhamar hovedgård og skapte stedet om til å bli et industrisentrum med sagbruk, mølle og høvleri. Fjellhamar hovedgård hadde sin storhetstid under Ihlen. Ihlen døde i 1892, året før A/S Fjeldhammer Brug ble skilt ut som eget bruk. Etter at Fjeldhammer Brug ble skilt ut, ble gården utparsellert i flere etapper.

Gården ble kommunens eiendom fra 1920, etter at den for lengst hadde sluttet å eksistere som en større bondegård. Gården fungerte som kommunens administrative senter inntil dette ble flyttet til det nye rådhuset på Kjenn i 1972. I flere år holdt Lørenskog musikk- og kulturskole til i hovedbygningen, men etter at de flyttet til Lørenskog hus i 2011, har bygget stort sett stått tomt.

Vurdering

- Hovedhus: Bevaringskategori **B**
- Stabbur: Bevaringskategori **B**

Gården med hovedhus (ukjent alder) og stabbur (ukjent alder) anses å ha verdi på bakgrunn av sin historie både som del av Wincentz Thurmann Ihlens virksomhet på Fjellhamar og sin historie som kommunens administrasjonssenter fra 1920 frem til 1972.

Stabburet har klokketårn. Stabburets størrelse viser også gårdens opprinnelige størrelse og betydning. Hovedbygningen har gjennomgått vesentlige forandringer der bruksendring har satt preg på bygningen. Det som var tunplass mellom stabburet og hovedbygningen er nå asfaltert, og gårdens estetiske verdi som helhet blir dermed noe svekket. Tunformen er opprettholdt gjennom at ny bygning danner en tredje vegg. Til tross for at bygningene ikke lenger har et typisk gårdspreget, må gården sees som en kvalitet for området: den må sees både i sammenheng med Fjeldhammer Brug da

⁴ Foss (1960) s. 270.

⁵ Ihlen ervervet seg store deler av Haneborg gård, Nordbysagene, Granholt og Vittenberg under Bårli og utviklet industrisenter.

gården hadde sin storhetstid, og gården må sees ut fra at den er en viktig del av kommunehistorien.

Bygningskarakteristikk

Hovedbygningen er ombygget flere ganger og har ikke lenger det opprinnelige preget. Endringene er som følge av endring i bruken av bygningen. Bygningen er laftet og kledd med vertikalt trepanel som er høvlet og pløyd. Grunnmuren er i naturstein med bindemiddel og den er pusset. Taket er mansardtak tekket med flat teglstein. Det er to skorsteiner.

Stabburet er i forholdsvis god stand. Det ble skiftet takteking i 2019. Stabburet er laftet i tre etasjer og har ingen fasadekledning. Det hviler på pilarer av naturstein med bindemiddel. Stabburet har målene 10 x 8 meter og størrelsen og formen gjør dette stabburet atypisk for Lørenskog.

Forvaltning

- Gården ligger innenfor et område regulert til byggeområder, offentlige formål.
- Det foreslås en generell hensyntagen etter plan- og bygningsloven §§ 29-2 og 31-1.
- Hovedbygningens og stabburets alder er uviss, eldste del av hovedbygningen er kanskje fra ca. 1860. Det er en mulighet for at bygningene kan være omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.

2.4.2 Østre Granlund, hovedbygning og uthus, 113/9

Historikk

Hovedbygningen ble satt opp i forbindelse med den første industrien i området ved Fjeldhammer Brug. Selv om det var vanlig med uthus i forbindelse med boligene, og en viss grad av selvberging, er stedet primært bolig for industriarbeiderne og ikke småbruk. I 1900 bodde det to familier og seks voksne menn i huset. Fem av disse arbeidet ved jernbanen. Til stedet hører også et uthus. Tidligere var det også en låve som nå er revet.

Vurdering

- Hovedbygning: Bevaringskategori **C**
- Uthus: Bevaringskategori **C**

Bygningene vurderes verdifulle som del av den første boligbyggingen i industriens kjølvannt da de er en del av bolighistorien til den industrivirksomheten som foregikk ved Fjeldhammer Brug. Boligene hadde uthus i henhold til tidligere byggeskikk.

Hovedbygningen ligger ved Fjellhamarveien på et høydedrag og uthuset er plassert nærmere veien. Nordvest for hovedbygningen er det bygget et nyere hus. Hovedbygningen gir kvalitet til området, både på bakgrunn av sin arkitektur, sitt samspill med Søndre Granlund (113/10) og den historie som tilhører Fjellhamarområdet som tidlig industrisamfunn.

Uthuset er omgjort til bolighus. Bygningene oppleves ikke som deler av en helhet, men mer som to selvstendige bygninger. Det er det eneste gjenværende uthus tilhørende industriboligene langs Fjellhamarveien, og det er nordre yttervegg som viser at dette har vært uthus: Her er det ikke vinduer, samt lengden på bygningen og tre dører i østre

enden av bygget peker på bygningens tidligere historie. Bygningen er tidfestet til 1880-årene.

Bygningskarakteristikk

Hovedbygningen har konstruksjon i reisverk og er kledd med vertikalt panel som er høvlet og pløyd. Gråsteinsmurene under bygningen er delvis pusset.

Uthuset er satt opp i lafteverk og det er kledd med vertikalt panel med over- og underliggerbord. Taket er saltak og det er en skorstein. Grunnmuren er i betong.

Forvaltning

- Området er i kommuneplanen avsatt til byggeområder hovedsakelig boliger.
- Det foreslås en generell hensyntagen etter plan- og bygningsloven §§ 29-2 og 31-1.

2.4.3 Søndre Granlund, bolighus, 113/10

Historikk

Hovedbygningen ble satt opp i forbindelse med den første industrien i området ved Fjeldhammer Brug. Selv om det var vanlig med uthus i forbindelse med boligene, og en viss grad av selvberging, er stedet primært bolig for industriarbeiderne og ikke småbruk. I 1900 bodde det to familier og to enslige jernbanearbeidere her.

Vurdering

- Bevaringskategori **C**

Bolighuset står på en forhøyning langs Fjellhamarveien med et åpent gressområde mellom bolig og vei. Uthuset er revet. Hovedbygningen gir kvalitet til området, både på bakgrunn av sitt samspill med Østre Granlund (113/9) og den historie som tilhører Fjellhamarområdet som tidlig industrisamfunn. Hovedbygningen tillegges derfor verdi på sin bakgrunn som en del av den tidlige industrihistorien. Bygningen tidfestes til 1870.

Bygningskarakteristikk

Huset er laftet. Det har halvannen etasje. Bygningen er kledd med tømmermannspanel. Taket er saltak tekket med sementstein. Det er en skorstein. Huset står på en gråsteinsmur som er pusset.

Forvaltning

- Området er i kommuneplanen avsatt til byggeområder, hovedsakelig boliger.
- Det foreslås en generell hensyntagen etter plan- og bygningsloven §§ 29-2 og 31-1.

2.4.4 Vittenberg/Bråten (Bråtan), nordre, bolighus, 113/3

Historikk

Opphavsgården til Bråtan var Nordby. I 1826 ble det utstedt husmannskontrakt på oppsigelse. I 1865 var det to husmenn: Nordre og Søndre Bråtan.

Det var tidligere sag på Bråtan som ble solgt i 1820. I 1857 ble saga og flere eie-dommer (Haneborg) overdradd fra grosserer Thorvald Meyer (Losby) til grosserer W.T. Ihlen. Han solgte i 1877 fra plassene Nordre Bråtan og Søndre Bråtan til forskjellige eiere. I 1895 ble resten av eiendommene solgt til A/S Fjeldhammer Brug.

Fra 1893 til 1925 ble området utparsellert. Bygningen er trolig en av de eldste i området, trolig fra slutten av 1800-tallet. Bolighuset er sannsynligvis det huset SEFRAK-rapporten referer til som Bråten nordre.⁶

Vurdering

- Bevaringskategori **C**

Bygningen er en del av bolighistorien til den industrivirksomheten som foregikk ved Fjeldhammer Brug. Bygningen tilfører området en kulturhistorisk dimensjon. Den er et viktig supplement til de øvrige bygningene (Granlund) som formidler områdets historie. Ved boligen er også et stabbur.

Bygningskarakteristikk

Bygningen er satt opp i reisverk, panelt med vertikalt trepanel, høvlet og pløyd. Det er saltak tekket med krum takstein av tegl som er uglasert.

Forvaltning

- Området er i kommuneplanen avsatt til byggeområder, hovedsakelig boliger.
- Det foreslås en generell hensyntagen etter plan- og bygningsloven §§ 29-2 og 31-1.

2.4.5 Knatten, husmannsplass, 107/20

Historikk

Knatten er kjent som husmannsplass under Haneborg fra 1740-årene. Det er usikkert om dette huset er så gammelt.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Husets bevaringsverdi anses som høy da det er et av de få gamle husmannsstuene utenfor Losby-området som fremdeles er bebodd. Videre er det opprinnelige grunnplanet lett leselig i bygningen både innvendig og utvendig, selv om det er kommet et lite tilbygg på husets tunside.

Plassen og bygningene gir estetiske kvaliteter til området, og de øvrige bygningene på plassen – samt plasseringen av disse – er viktige for opplevelsen av husmannsstua.

Dersom opplevelsesverdien av tunet skal opprettholdes bør det grønne området omkring ikke reduseres ytterligere. Skilting på låven oppleves som et fremmedelement.

⁶ I SEFRAK er gårds- og bruksnr. referert til som Vittenberget på registreringsskjemaet og som Bråten nordre i rapporten.

Forvaltning

- Husmannsstua er omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.
- Bygningsmiljøet Knatten er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan 34-8-03: *Lørenskog grønne sentrum, Elveparken*. Se reguleringsplanens bestemmelser.

2.4.6 Øvrige SEFRAK-bygninger i området

Det finnes også noen SEFRAK-registrerte bygninger i området som til kulturminneplanen fra 2006 ble vurdert som *ikke bevaringsverdige* som kulturminner. Dette gjelder:

- Granlund, hybelhus, 113/37
- Fjelstad, våningshus, 81/3

Mer informasjon om disse bygningene finnes i planens del 3, vedlegg 2.

2.5 Øvrige bevaringsverdige kulturminner

2.5.1 Fjeldhammer Brug, 107/11

Historikk

I 1520 ble Stalsberghagen sag igangsatt ved Fjellhamarfossen. I 1850-årene overtok grosserer Wincentz Thurmann Ihlen sagbruket, Fjellhamar gård og andre eiendommer i området. Han bygget om til kornmølle og korn tørkeri. Eiendommen ble skilt ut fra Fjellhamar gård i 1893. Brødrene Bache-Wiig kjøpte bruket. De anla en pappfabrikk ved fossen. Aksjeselskapet Fjeldhammer Brug ble registrert 14. mai 1895. I 1895 stod demningen ferdig, og demningen var en nåledemning som ble regulert ved at nålene (vertikal plank) ble fjernet og satt i alt etter vannmengdene i elva. I 1901 ble det lagt jernbanespor inn til fabrikk.

I 1917 fikk bruket lisens på å produsere Icopal asfalttakpapp. I 1995 endret A/S Fjeldhammer Brug navnet til Icopal AS i forbindelse med hundreårsjubileet. Industriområdet skal nå gjøres om til et boligområde.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

A/S Fjeldhammer Brug, senere ICOPAL, må sees som et helhetlig miljø med både bygninger, demning og damanlegg. Det er bevart få industrianlegg i Lørenskog.

Fjeldhammer Brug representerer kontinuitet fra det gamle sagbruksmiljøet som har vært i Lørenskog fra 1500–1600-tallet og frem til moderne industri. Fjeldhammer Brug var i mange år Lørenskogs største bedrift, og ved å etablere papirindustri ble Fjeldhammer Brug en del av en utvikling med røtter tilbake til den gamle sagbrukskulturen. Bruket representerer en ny tid i Lørenskog med industrien som forankringspunkt.

Bygningskarakteristikk

Anlegget har bygninger fra flere tidsepoker som viser til en utvikling innen brukets historie. De fleste av byggene er satt opp i rød teglstein og de har mellom to og tre sett

vindusrekker som fremhever en horisontal linje i bygningene. Bygningene uttrykker forskjellige tidsepoker samtidig som deres formspråk likevel forholder seg til et ensartet uttrykk.

Langs elva finner vi maskinsalen. Den har saltak og vinduer som fremhever vertikale linjer i den ellers så horisontale bygningen. Bygningen ble sannsynligvis bygget i forbindelse med utvidelsen i 1918/1919. Den ble senere utvidet.

Pappbygningens karakteristiske gavler ble fjernet under en modernisering på 1960-tallet. Kasjeringsanlegget/pappfabrikklageret ble reist inntil maskinhallen i 1957. Den fikk en ekstra etasje i 1962. Bygningen ble koblet til jernbanesporet. Langs jernbanesporet ble det øvre fabrikkianlegget reist. I 1957 ble det påbygget en kontoradministrasjon med et vertikalt vindusmotiv, karakteristisk for denne tidsepoken. Portvaktbygningen er også fra 1957.

Flere av bygningene, som maskinsalen, kontorbygningen og kasjeringsanlegget har arkitektoniske kvaliteter.

På 1980-tallet ble det laget ny hovedinngang knyttet til ny adkomstvei. Veien gjorde at Fjellhamar gård mistet kontakten med elva.

I den første byggefasen hadde anlegget et nært forhold til elva og demningen. Neste fase er knyttet til jernbanen med jernbanespor lagt på bruer/ramper. Siste fase er knyttet til ny biladkomst.

Forvaltning

- Fjeldhammer Brug består både av bygninger og damanlegg som knytter anlegget til dets tidlige historie. Videre har bruket utviklet nye industrier på området, en utvikling som har krevet etablering av nye bygninger. Dette viser en kontinuitet i utviklingen. Forvaltning av anlegget må innebære å opprettholde en bygningsmasse som viser denne kontinuiteten og utviklingen. Her er også damanlegget viktig.
- Ved endringer i drift av anlegget bør det tas hensyn til de faktorene som kan koble anlegget til dets tidlige historie, men hvor det også gis rom for ny bruk som trekker kontinuitetslinjene videre.
- Det foreslås at deler av anlegget reguleres til hensynssone bevaring etter plan- og bygningsloven §§ 12-5 og 12-7.

2.5.2 Fjellhamar skole og Fjellhamar lærerbolig, 107/762

Historikk

Fjellhamar skole ble bygget i 1922/1923 som resultat av stor befolkningsvekst i kommunen, og fordi presset på de øvrige skolene dermed var for stort. Skolen ble bygget av bygningsarbeidere i Lørenskog som på det tidspunktet var hardt rammet av arbeidsledighet. Skolen er et resultat av den tilveksten i befolkningen som gjorde seg gjeldende i forstadsbebyggelsen i nord.

Vurdering

- Den gamle skolebygningen: Bevaringskategori **B**
- Lærerbolig: Bevaringskategori **B**

Skolebygningen er et viktig ledd i kommunens utvikling. Bygningen er en del av Lørenskogs skolehistorie og viser med sin størrelse i forhold til Fredheim og Solheim skoler, en utvikling både når det gjelder skolens historie og når det gjelder Lørenskogs store befolkningsvekst i nord.

Den eldre lærerboligen ligger i tilknytning til skolen og brukes i dag som undervisningslokaler. Den gamle lærerboligen er, sammen med skolebygget, med på å gi dybde og kvalitet til området. De to bygningene kan oppleves som sammenhengende i et miljø.

I *Regional plan for kulturminner og kulturmiljøer i Akershus* er skolebygninger fra 1900-tallet blant de prioriterte kulturminnetemaene.

Bygningskarakteristikk

Skolebygningen er satt opp med to fløyer i hver ende av et lengre bygg. Bygningen er reist i to etasjer og har i tillegg også kjeller og loft. Taket er helvalmet slik vi også finner det på Solheim skole.

Lærerboligen er bygget i to etasjer og kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggerbord. Taket er tekket med krum takstein av tegl. Det er kjeller i ganghøyde. Bygningen har to skorsteiner.

Forvaltning

- Bygningene bør bevares og opprettholdes gjennom bruk.

2.5.3 Blåkollen etterkrigsbebyggelse

Historikk

Etter andre verdenskrig, var det stort behov for nye boliger i Lørenskog. Blåkollen ble bygget ut på 1940–50-tallet, dels med eneboliger bygget av privatpersoner, og dels med flermannsboliger.

Lørenskog Boligbyggelag var den viktigste enkeltaktøren i den lokale boligreisingen etter krigen. Blåkollen var det stedet hvor Boligbyggelaget først kom i gang med boligbyggeprosjekter. Byggingen foregikk fra 1947, og i 1950 stod de første firemannsboligene ferdige.

Tomter ble også overdratt til private. Husene ble lagt i rekke langs veiene rundt en kolle, opprinnelig kalt Blåbærkollen. Kollen ble et felles friområde. Det ble også lagt ut hager eller mindre grøntarealer rundt hver bygning. Navnet på området ble forkortet til Blåkollen.

Trevirket i husene ble levert av Lørenskog Bruk. Kunnskap og materialer fra sagbruket sikret høy kvalitet på boligene. Arbeiderne som bygget boligene, var fremragende fagfolk.⁷

⁷ Kilde: Beboer Arvid Tønnesen i sitt høringsinnspill datert 18.5.2021. Han nevner flere av fagfolkene ved navn: byggmesterne Simensen og Falkenhaus, rørleggerne Kristiansen og Stokket, elektriker Wberg og murer Myran.

Vurdering

- Området som helhet: bevaringskategori **B**

Bygningsmiljøet på Blåkollen er det første som ble satt i gang av Lørenskog Boligbyggelag og danner et helhetlig miljø med bygninger fra boligbyggelagets tidlige periode. Bygningene som en helhet må sees som et viktig ledd i utviklingen i Lørenskog fra bondesamfunn til mer urban forstad til Oslo.

En svært viktig kvalitet ved Blåkollen er plangrepet med den buede Ringveien, det sentralt plasserte friområdet og det grønne preget som de rommelige tomtene gir. Trekket med den buede Ringveien har opprinnelse i idealene som preget de engelske hagebyplanene på slutten av 1800-tallet. Det bevarte grønne preget utgjør en viktig faktor for lokal opplevelse av bokvalitet og stedsidentitet.

NIKU fremhever særlig Ringveien 2, Ringveien 11, Ringveien 17 og den nå tapte Ringveien 7 samt den tidligere bankbygningen Lørdagsrudveien 24 (se 2.5.4). For gjennomgang av enkelthusene, se vedlegg 5.1 i planens del 3.

I *Regional plan for kulturminner og kulturmiljøer i Akershus* er boligbebyggelse fra 1900-tallet, og særlig etterkrigsbebyggelse, blant de prioriterte kulturminnetemaene.

Bygningskarakteristikk og beskrivelse av området

Blåkollen er kjennetegnet av en variert småhusbebyggelse med eneboliger og tomannsboliger samt noen få flermannsboliger. Bygningene ligger orientert med langsiden inn mot Ringveien. Noen steder er det fortettet med nyere bolighus i hagene.

Eneboligene varierer i størrelse og type, noe de har gjort fra starten av. Tomannsboligene er i hovedsak horisontaldelte med kjeller og loft. De har tre sett med vinduer på langsiden og gjerne altaner utenfor stuene i begge etasjer.

Mange av boligene er blitt ombygget og tilbygget. Hus som opprinnelig var identiske, er bygget om på ulikt vis. I enkelte tilfeller er 1940–50-tallsuttrykket likevel bevart. De opprinnelige volumene er i mange tilfeller lesbare og bebyggelsen fremstår som en harmonisk helhet over et tema. Det finnes også eksempler på bygninger som er lite forandret.

For gjennomgang av enkelthusene, se NIKU-rapporten i vedlegg 5.1 i planens del 3.

Forvaltning

- Blåkollen ligger i område regulert til boligbygging, og området mellom boligene er regulert til friområde/grøntdrag.
- Bygningene sett under ett har verdier som blant annet uttrykkes gjennom boligenes tilnærmet enhetlige form og deres plassering i landskapet og i forhold til hverandre. En bevaring av de kvalitetene som ligger i området, innebærer en forvaltning av bygningene som deler av et miljø, hvor det helhetlige miljøet sees under ett.
- Det foreslås at området reguleres til hensynssone bevaring etter plan- og bygningsloven §§ 12-5 og 12-7.

2.5.4 Tidligere Lørenskog sparebank, 113/69

Historikk

Bygningen ble tegnet av arkitekt Arne Chr. Olstad. Den ble opprinnelig bygget for Lørenskog sparebank. Det var også blomsterbutikk og annen næringsvirksomhet i bygget samt leiligheter. Bygningen er fra 1959. Kort tid etter ble det også reist et tilbygg for apotek i sørøstre del av bygget. I dag rommer bygningen ulike næringsvirksomheter.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Eksteriøret er lite endret. Nyere dører/vinduer svekker ikke det typisk sene 1950-tallspreget. Felt med glassbyggestein og dekorative veggfelt av mosaikk er opprinnelige. Bygningen fremstår autentisk og har høy estetisk verdi.

I *Regional plan for kulturminner og kulturmiljøer i Akershus* er industri, næring og handel fra 1900-tallet blant kulturminnetemaene som trekkes frem.

Det tidligere bankbygget er blant bygningene som NIKU særlig fremhever i sin rapport over etterkrigsbebyggelsen på Blåkollen, se vedlegg 5.1.

Bygningskarakteristikk

Bygningen er et godt eksempel på det sene 1950-tallets næringsarkitektur i betong. Arkitektonisk har den høy kvalitet og er tydelig miljøskapende. Veggfelt av mosaikk og god bruk av glassbyggerstein bidrar både til et visuelt særpreg og viser til høy bevissthet rundt materialbruk.

Forvaltning

- Bygningen sees i sammenheng med øvrig etterkrigsbebyggelse på Blåkollen. Det foreslås at området reguleres til hensynssone bevaring etter plan- og bygningsloven §§ 12-5 og 12-7.

2.5.5 Stikkvei mellom Marcus Thranes vei og Fjellveien

Historikk

Veien er trolig fra siste halvdel av 1800-tallet. Veien har vært en viktig forbindelseslinje mellom Fjellhamar og tomten Lørenskog stasjon. Videre har den vært sentral i forbindelse med industri på Langvannet vinterstid.

Traseen, som i dag er Marcus Thranes vei og plassert tett på Langgrunna, er del av en tidligere vei som svingte forbi Langgrunna og videre nordvestover i retning mot Lørenskog stasjon. Veiarealet markerte også skillet mellom Skårerøddegården (106/1) i nord/nordvest og Fjellhamar gård (107/1) i øst.

Vurdering

- Bevaringskategori **C**

Veien har betydning som kvalitet og som element som binder det nå utbyggede området til en fortid og en historie. Da grosserer Ihlen i større målestokk satte i gang isskjæring på Langvannet, ble veien viktig for aktivitet i en årstid da den øvrige virksomheten ved

bruket ikke var på sitt høyeste. Veien knyttes derfor til Fjeldhammer Brug og til kulturlandskapet vinterstid. Veien forteller også om kommunikasjonslinjer i Lørenskog.

Forvaltning

- Veien ligger i et område regulert til byggeområder, hovedsakelig boliger.
- For veien foreslås det en generell hensyntagen, hvor forslag om endringer som vil gripe inn i veien og dens kvalitet, ikke vil bli akseptert.

2.6 Revne bygninger og gårdsanlegg

Tapte kulturminner siden forrige kulturminneplan

107/7: Granlund, bolighus. Bolighuset var omsøkt restaurert i 2009, men ble totalskadet i en brann natt til 18. desember 2009. Bolighuset var opprinnelig en del av et gårdsbruk, men ble senere direktørbolig for Strømmen Stål A/S. Huset ble bygget i 1860.

107/1002: Granlund, bryggerhus/kontorbygning. SEFRAK-registrert bygning vurdert som ikke bevaringsverdig i planen fra 2006. Meldt revet i 2020.

113/66: Huset i Ringveien 7 ble revet i 2018. Huset var fra 1949, var svært lite endret og ble av NIKU beskrevet som en bygning som utmerket seg med høy verneverdi.

Tidligere revne anlegg

113/107: Danglebu, drengestue. Opprinnelig husmannsplass under Nordby. Huset ble flyttet fra Haneborg. Huset har vært skysstasjon, senere direktørbolig for Fjeldhammer Brug.

2.7 Registrerte husmannsplasser/tufter

107/36: Kloppa, husmannsstue. Plass under Haneborg. Revet før 1950. SEFRAK har registrert lengde: 700 cm, bredde: 600 cm, på grunnmur.

107/1: Fjellet, husmannsstue. Plass under Haneborg. Ingen rester etter grunnmur.

107/1: Vangen, husmannsstue. Plass under Haneborg. Ingen klare spor etter grunnmur.

6. Tidligere Lørenskog sparebank
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

7. Mosaikkfelt på tidligere Lørenskog sparebank
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

8. Fjellhamar skole, den eldste skolebygningen
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

9. Maskinsalen til tidligere Fjeldhammer Brug
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

10. Stabburet på Fjellhamar gård
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

11. Fjeldhammer Brug og Fjellhamarelva/demningen
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

3. Kjenn, Robsrud og sentrum nord for riksveien

3.1 Områdebeskrivelse

Området er i kommuneplanen hovedsakelig satt av til bolig- og næringsformål. Området er preget av sterk utbygging, både av boliger og næringsområde. Kjenn gård ble i 1897 delt i ti deler (deriblant Kinnskogen og Mailand), og rundt 1900 ble gården ytterligere delt i parseller. I dag er dette området utbygget, hovedsakelig til boligformål. Gården Robsrud ble i 2007 revet til fordel for terminalanlegget til Posten Norge AS. Ingen av bygningene på gården var fra før 1900.

På Solheim/Kjenn finner vi et bygningsmiljø av gjenreisingshus (etterkrigsbebyggelse) bygget av Lørenskog Boligbyggelag. I tillegg inneholder området boliger bygget av private i samme tidsrom. Bygningsmiljøet er derfor variert og spennende, og miljøet er sammensatt på en måte som gir det et noe annerledes uttrykk enn det man finner det på Blåkollen og på Rolvsrud.

3.2 Fredede kulturminner

3.2.1 Automatisk fredede kulturminner

I forbindelse med reguleringsplan for terminalanlegg for Posten Norge AS ble det i 2005 foretatt arkeologiske søk på Robsrud.⁸ Det ble registrert sju automatisk fredede kulturminner i form av gravrøyser, bosetningsspor, kokegroper og en hulvei. Det ble i tillegg gjort en del løsfunn. Funnene viste bosetning fra steinalder, bronsealder/jernalder, vikingtid og middelalder (se del 3, vedlegg 1). Disse gikk tapt i forbindelse med byggingen av Postens terminalanlegg.⁹

3.2.2 Svenskefurua, 108/1

Svenskefurua ligger ved Langvannet i Rådhusparken. I mars 1716 rykket svenskekongen Karl XII inn i Norge for å innta Christiania. Under dette felttoget skal svenske soldater ha rastet under treet. Furutreet ble fredet 8. november 1962 etter den tidligere loven om naturvern.

⁸ Akershus fylkeskommune (2005). To av funnene (R91749 og R91752) ble senere undersøkt av Kulturhistorisk museum (2010). Flere av strukturene viste seg å være av nyere dato og den mulige gravhaugen var en naturlig forhøyning av morenemasser.

⁹ Riksantikvaren fattet endelig vedtak om dispensasjon 2. desember 2005.

3.3 Kulturlandskap

Det er ikke lenger noe kulturlandskap i området etter at Robsrud gård ble revet og Posten Norge AS ble reist på det tidligere jordbruksområdet.

3.4 SEFRAK-registrerte kulturminner

Det er ikke registrert bygninger fra før 1900 i området.

3.5 Øvrige bevaringsverdige kulturminner

3.5.1 Solheim skole: 108/45

Historikk

I 1910 vedtok herredsstyret å dele Finstad krets og bygge nye skoler – Fredheim og Solheim. Lørenskog var da ny som selvstendig kommune. Solheim skole ble tatt i bruk 18. august 1913. Elevene på Solheim skole kom fra bygda fra og med Masserud og Vallerud til og med Skårerødegården samt brukene Knatten og Fjellet. I 1917 ble barn fra Haneborglia overført fra Hammer skole til Solheim skole.

Solheim skole ble større enn Fredheim og var for sin tid innholdsrik og moderne. Solheim skole var den første skolen i bygda som hadde gymnastikksal. Salen ble en tid brukt til herredsstyrets møter. Skolen hadde også skolekjøkken og sløydsal.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Solheim skole er bevaringsverdig både på bakgrunn av skole- og kommunehistorien, men også som bærer av industrihistoriske så vel som arkitektoniske kvaliteter. Som skolebygg er Solheim skole også viktig for tilhørighet og som identitetsskapende element i området.

I *Regional plan for kulturminner og kulturmiljøer i Akershus* er skolebygninger fra 1900-tallet blant de prioriterte kulturminnetemaene.

Bygningskarakteristikk

Den gamle skolebygningen ble oppført av Strømmen Trævarefabrik som også hadde bygget Fredheim skole og Lørenskog stasjon. Trævarefabrikkens faste arkitekt fra 1899 til 1919, Olav Olson, hadde tegnet skolen. Murarbeidet var utført av murmester Gudbrand Hvam.

Bygningen er bygget i to etasjer med loft og kjeller. Skolen har markert etasjeskille og er kledd med henholdsvis vertikalt trepanel i første etasje og horisontalt trepanel i andre etasje. Skolen har to markerte inngangspartier, et på langsiden og et på kortsiden. Grunnmuren er i naturstein med bindemiddel. Taket er helvalmet med karnapper. Bygningen har beholdt opprinnelige detaljer i eksteriøret.

Forvaltning

- Bygningen ligger i et område regulert til offentlige formål.
- Eldste del av Solheim skole er regulert til spesialområde bevaring gjennom reguleringsplan 22-7-07: *Lørenskog sentralområde – Kjenn*. Se reguleringsplanens bestemmelser.
- Skolebygningen brukes nå av pedagogisk-psykologisk kontor (PPK).

3.5.2 Etterkrigsbebyggelse på Solheim/Kjenn

Historikk

Lørenskog Boligbyggelag begynte utbyggingen av området i 1950-årene. De første familiene kunne flytte inn i 1952. Borettslagene som dukket opp i området, utgjorde nesten et helt lite grendesamfunn slik vi også finner det på Rolvsrud og Blåkollen. Noen år senere (siste halvdel av 1950-årene) ble det bygget firemannsboliger i dette området.

Vurdering

- Området: bevaringskategori **C**

Bygningsmiljøet på Solheim/Kjenn gir kulturhistorisk dybde og perspektiv til området da det i samme miljø også er boliger bygget av private og som dermed skiller seg fra boligbyggelagets arkitektur. Miljøet er dermed sammensatt på en måte som gir det et noe annerledes uttrykk enn man finner det på Blåkollen og på Rolvsrud.

I *Regional plan for kulturminner og kulturmiljøer i Akershus* er boligbebyggelse fra 1900-tallet, og særlig etterkrigsbebyggelse, blant de prioriterte kulturminnetemaene.

For gjennomgang av enkelthusene, se vedlegg 5.1, NIKU-rapporten for etterkrigsmiljøer.

Beskrivelse av området og bygningskarakteristikk

Boligene ligger her på rekke langs vestre side av Skårerveien. Området er også preget av privat bebyggelse som arkitektonisk sett skiller seg fra boligbyggelagets bygninger. Som miljø viser Solheim/Kjenn derfor to ulike typer byggeskikker, boligbyggelagets og en byggeskikk som følge av privat bygging. Dette gir variasjon til det bygningsmiljøet som finnes på stedet.

De fleste av boligbyggelagets to- og firemannsboliger ble bygget etter typetegninger. Flere av bygningene er nå bygget om slik at de opprinnelige volumene ikke alltid er lesbare. Det at bygningene ligger orientert på samme måte med langsiden mot veien gjør at bebyggelsen fremstår som en helhet.

For gjennomgang av enkelthusene, se vedlegg 5.1 i planes del 3.

Forvaltning

- Etterkrigsbebyggelsen ligger i et område regulert til boligbygging.
- En bevaring av de kvalitetene som ligger i området, innebærer en forvaltning av bygningene som deler av et miljø, hvor det helhetlige miljøet sees under ett.

3.5.3 Lørenskog stasjon: 106/115

Historikk

I 1898 ble Robsrud stoppested Lørenskogs første stoppested for passasjerer langs hovedjernbanen mellom Kristiania og Eidsvoll. Noen år senere fikk stoppestedet status som stasjon. Lørenskog ble egen kommune i 1908. Etter forslag fra Lørenskogs første ordfører, Lorentz Meyer Boeck, ble navnet endret fra Robsrud stasjon til Lørenskog stasjon i 1909. Det var viktig å markere den nye kommunens identitet.

Stasjonsbygningen er fra ca. 1901 og den erstattet en tidligere stasjonsbygning. Stasjonsbygningen ble oppført i forbindelse med dobbeltsporanlegget.

Lørenskog stasjonsbygning er koblet til to forskjellige historier: Stasjonsbygningen som et stoppested langs Norges første jernbanelinje og bygningens nyere historie som scene for barneprogrammet *Sesam stasjon*. *Sesam stasjon* var en Barne-TV-serie basert på amerikanske *Sesame Street* og den ble sendt på NRK fra 1991 til 2000. Bygningens historie knyttet til *Sesam stasjon* må sees som en epoke i bygningens lange historie, hvor det er den opprinnelige konteksten som blir vektlagt når det gjelder forvaltning av stasjonsbygningen. I 2003 ble det bestemt at stasjonen skulle tilbakeføres til sitt opprinnelige utseende med gule vegger og brunt listverk. Dette ble gjennomført i 2006. I den forbindelse ble også Sesam-tårnet fjernet.

Vurdering

- Stasjonen: bevaringskategori **B**
- Jernbanen: bevaringskategori **B**

Bygningens historie knytter seg både til stasjon på Norges eldste jernbanestrekning, til tiden da Lørenskog ble egen kommune og til den øvrige utvikling i nordre delen av Lørenskog. Videre viser den til Lørenskog som viktig kommunikasjonsledd geografisk sett. Arkitektonisk sett viser stasjonsbygningen trender vi ser ved andre offentlige bygg, som for eksempel Solheim og Fredheim skoler.

Stasjonsbygninger var ofte toneangivende innenfor arkitektur ved offentlige bygninger. Stasjonsbygningen er også viktig som del av Lørenskogs rolle som kommunikasjonsledd mellom hovedstaden og de øvrige bygdene på Romerike. Stasjonsbygningen og dens plassering i Lørenskog er også viktig for utviklingen hen mot den urbaniseringen som har foregått i nordre del av kommunen.

Bygningskarakteristikk

Arkitekt for stasjonsbygningen var Paul Armin Due (1870–1926). Han var sønn av den ledende jernbanearkitekten Paul Due og jobbet i farens firma fra ca. 1898 til 1910. Til Lørenskog stasjon brukte man Paul Armin Dues typestasjoner for Bergensbanen, med noen modifikasjoner.

Stasjonsbygningen er bygget i jugendstil. Det er en trebygning med liggende staffpanel i første etasje og stående panel i andre etasje. Bygningen er dekorert med en båndgesims med profilerte bord, stående brystningspanel og utskårne sperreender. Taket er halvvalmet og dekket med skifer. Bygningen ble produsert på Strømmen Trævarefabrik, i likhet med andre offentlige bygninger som Solheim og Fredheim skoler.

Forvaltning

- Lørenskog stasjon inngår i verneplan for jernbanebygninger (NSB og Riksantikvaren, 1997).

- Siden kulturminneplanen fra 2006 har Jernbaneverket gjennomført en oppgradering av anlegget med restaurering av takoverbygget samt innpassing av ny heis for å gjøre anlegget universelt tilgjengelig.
- Bygningen ligger innenfor et område regulert til viktige ledd i kommunikasjons-systemet, jernbaneareal.
- Lørenskog stasjon inkludert jernbanelinje er viktig for Lørenskogs samferdsels-historie og bør bevares.
- Det foreslås at bygningen reguleres til hensynssone bevaring etter plan- og bygningsloven §§ 12-5 og 12-7.

3.5.4 Lørenskog rådhus, 108/1

Historikk

Kommunestyret i Lørenskog vedtok i 1967 å oppføre nytt rådhus på Kjenn. Byggekomiteen fikk utarbeidet et forprosjekt som slo fast at Lørenskog ønsket et kompakt bygg som tok vare på byggetomtas miljøkvaliteter og ga muligheter til fremtidige utvidelser. Bjart Mohr var utførende arkitekt. Rådhuset ble offisielt åpnet våren 1972.

Vurdering

- Bevaringskategori: **B**

Lørenskog rådhus har siden det ble reist, fremstått som et tydelig landemerke i Lørenskog. Rådhuset er en viktig eksponent for kommunens historie. Bygningen er også en representant for den tidlige utbyggingen i området, slik den skjøt fart fra 1960-tallet.

Eksteriøret fremstår i høy grad som da det ble bygget. Arkitektonisk er rådhuset et representativt og vellykket uttrykk for den rådende senmodernismen.

Samspillet mellom rådhuset, vannet, skogen og parken gir ro og tyngde til et landskap som ellers er sterkt preget av trafikk og fortetting. I relasjon til utbyggingen i området, fremstår rådhuset med relativt høy alder.

I *Regional plan for kulturminner og kulturmiljøer i Akershus* er rådhus fra 1900-tallet blant de prioriterte kulturminnetemaene.

Bygningskarakteristikk

Rådhuset rommer kontorfunksjoner for ordfører og folkevalgte organer, kontorfunksjoner for kommunedirektør og flere kommunale tjenester, kommunestyresal og formannskapssal.

Bygningen har en sluttet form og er oppført i seks etasjer over et rektangulært grunnplan med tilliggende toetasjes sidefløy som inneholder kommunestyresal og formannskapssal.

Rådhuset og sidefløyen for kommunestyresalen har senmodernistiske karakteristika med flate tak, brystningsbånd og vindusbånd med store glassflater. Den bærende konstruksjonen består av plasstøpte søyler, bærende vegger i byggets midt og dekker i betong. Balkonger og gesims er dannet av prefabrikerte fasadeelementer av betong. Balkongbåndet som løper langs etasjene, er svært smalt og primært et fasadeelement som gir det monumentale bygget en lettere karakter. Fasaden har på grunn av det lyse balkongbåndet og de mørkere vinduene innenfor fått en lys- og skyggevirkning.

Planløsningen i hovedbygningen har en kjerne med plass for teknisk infrastruktur, toaletter, trapper og lignende midt i bygget. Kjernen er omgitt av korridor med kontorer mot ytterveggene. Skilleveggene er konstruert av stålskjelett isolert med mineralull og kledd med gipsplater.

Kommunestyresalens volum er den samme som opprinnelig, men møbleringen er endret og salen ble i 2014 rehabilitert for universell utforming. Vinduer med tolags termoglass, vindusbrett og håndløpere langs veggene antas å være opprinnelige. Byggemeldingen fra 1971 angir akustisk himling av aluminiumsspiler, men dagens himling er sannsynligvis ikke den originale. Nåværende himling er så lav at den blokkerer utsynet til vinduenes øvre del.

I vestibylen utenfor kommunestyresalen er en spiraltrapp med trinn i mørk terazzo og søyle i lys terazzo. Rekkverket har spileverk i sortlakkert stål med messingbeslag og tidstypisk plastbelagt håndløper.

Av opprinnelige elementer i formannskapssalen er vinduer, vindusbrett/radiatorrist og runde ventilasjonskanaler bevart. Himlingen er senket og det er lagt nytt gulvbelegg og panel i senere tid.

Lørenskog rådhus ligger fritt, omgitt av store, grønne områder.

Lørenskog rådhus har tydelige paralleller til Asker rådhus av Lund og Slaatto arkitekter fra 1964.

Forvaltning

- Ved fremtidig forvaltning av bygningen bør det vies oppmerksomhet til bygningens opprinnelige arkitektur og kvaliteter ved denne.
- I interiørene er det de senere årene gjort mindre heldige endringer med nedforing av himlinger. Dette bør tilbakeføres.

3.6 Revne bygninger og gårdsanlegg

105/1: Robsrud er det eneste gårdsanlegget som er revet innenfor delområdet.

3.7 Registrerte husmannsplasser/tufter

Det er ikke registrert husmannsplasser/tufter innenfor delområdet.

12. Lørenskog stasjon
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

13. Lørenskog stasjon
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

14. Lørenskog rådhus
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

15. Gamle Solheim skole
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

16. Svenskefurua
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

17. Gamle Solheim skole
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

4. Vallerud, Rasta, Røykås, Visperud og Thurmannskogen

4.1 Områdebeskrivelse

Området er karakterisert ved tett boligbebyggelse, og Gamleveien og Røykåsveien slynger seg gjennom området. Flere tidligere gårdsmiljøer i området er i dag erstattet av nye boliger, og det er derfor få eldre bygningsmiljøer i området.

Store deler av området har også vært sentrale når det gjelder hyttenes fremvekst i Lørenskog, og hvor boligbyggingen har fulgt det samme mønsteret som vi ser på Fjellhamar, med utparsellering av arealer som først ble benyttet til hyttetomter, for så å bli ombygget til boligtomter.

Rasta gård er eneste gjenværende gårdsmiljø innenfor delområdet. Våningshuset er bevart, men driftsbygningene er revet.

4.2 Automatisk fredede kulturminner

I forbindelse med reguleringsplan for Rasta gård ble det foretatt arkeologiske søk. Det ble påvist flere automatisk fredede kulturminner i området: 35 stolpehull, 4 kokegroper, 4 nedgravninger og 2 kullflekker.¹⁰ Disse gikk tapt i forbindelse med utbygging i området.¹¹

I området er det registrert en hulvei ved Bråten/Rasta. Dateringen er uviss og statusen er *uavklart*. Deler av veien ligger under ny vei ved Rolvsrud park, delområde 5, som følger hulveiens trasé.

4.3 Kulturlandskap

Det er ikke registrert kulturlandskap innenfor området.

¹⁰ Akershus fylkeskommune (2006).

¹¹ Riksantikvaren ga dispensasjon 30. april 2007.

4.4 SEFRAK-registrerte kulturminner

4.4.1 Rasta gård, våningshus, 100/773

Historikk

Gården ble kjøpt som bosted i 1892, og våningshuset er trolig fra denne tiden. Gården var opprinnelig husmannsplass under Løken. Etter eldre kart lå inntunet nord for våningshuset.

Låven og øvrige bygninger på tunet (100/435) ble revet 2014–2016. Det er oppført nye bygninger hvis plassering i stor grad er i overensstemmelse med tidligere tunstruktur.

Smia er flyttet og plassert sør for våningshuset som del av et nytt tun.

Vurdering

- Bevaringskategori C

Bygningskarakteristikk

Våningshuset er av lafteverk, kledd med vertikal bordkledning som er høvlet og pløyd. Huset er bygget i halvannen etasje. Taket er saltak tekket med krum takstein av tegl som er uglasert.

Forvaltning

- Våningshuset er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan 32-4-10: *Rasta gård*. Se reguleringsplanens bestemmelser.

4.4.2 Visperud, tidligere våningshus, 105/91 (tidligere 105/4)

Historikk

Visperud var husmannsplass under Robsrud, og plassnavnet opptrer fra 1735. I dag er bygningen en del av et boligfelt.

Vurdering

- Bevaringskategori C

Huset er fra 1821, og det har gjennomgått en del endringer. Bygningen inngår ikke i en opprinnelig miljømessig sammenheng, men vurderes på bakgrunn av sin alder som verdt å ta vare på. Bygningen gir kulturhistorisk dybde til boligområdet. Huset har potensiale til å bli tilbakeført til tidligere tiders bygningstekniske stadier.

Bygningskarakteristikk

Bygningen er laftet og har fasadekledning av asbestsementplater. Saltaket er også tekket med asbestsementplater. Bygningen er i halvannen etasje. Det har tidligere vært glassveranda, som ble revet i 1956 til fordel for et inngangsparti.

Forvaltning

- Bygningen ligger innenfor et område regulert til byggeområder hovedsakelig boliger.
- Bygningen er omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.
- Det foreslås en generell hensyntagen etter plan- og bygningsloven § 29-2 og § 31-1.
- Hvis fasaden med asbestplatene skal endres, bør bygningen restaureres tilbake til dokumenterte tidligere bygningstekniske stadier.

4.5 Øvrige bevaringsverdige bygninger

Planen fremmer ikke flere kulturminner innenfor området.

4.6 Revne bygninger og gårdsanlegg

Tapte kulturminner siden forrige kulturminneplan

100/432: Låve og forpakterbolig på Rasta gård.

Tidligere revne anlegg

104/4: Østlien gårdstun (stabbur og våningshus). Revet etter SEFRAK-registrering.

104/5: Svingen gårdstun (våningshus, stabbur, fjøs, hønsehus, vedskjul og potetkjeller). Revet etter SEFRAK-registrering.

4.7 Registrerte husmannsplasser/tufter

Ukjent gårds- og bruksnummer: Ruin etter jakthytte under Rolvsrud, Bråtan.

Opprinnelig halvannen etasjes hus med glassveranda. Bygget før 1900 og revet ca. 1960. Fungerte som tjenerbolig på Rolvsrud. Området var i 1983 regulert til friareal.

5. Skårer, Løken, Sørli og Lørenskog sentrum

5.1 Områdebeskrivelse

Området dekker arealet sør for Riksvei 159/Strømsveien og ned mot Finstad. I vest er området avgrenset av Nordliveien, i øst av jordbruksområdet. Området er sterkt utbygget, men det står igjen noe eldre bebyggelse og kulturminner fra før 1900.

Skårer gård er et viktig kulturminne i området både på grunn av at gården har opprettholdt noenlunde opprinnelig karakter og at gården rommer flere funksjoner som er viktig for identitetsskaping i området. *Veiledende plan for offentlig rom for Lørenskog sentralområde* legger opp til at grøntområdet rundt gården videreutvikles til en museums- og aktivitetspark med blant annet skolehager, parselhager og undervisning. I nærheten av Skårer gård ligger Skårer kirke og Bøndernes hus.

Området viser også boligutviklingen i kommunen, fra gårdsbebyggelsen via småhusbebyggelse til dagens samfunn med blokker. Etterkrigsbebyggelsen på Rolvsrud var et svar på bolig mangelen etter andre verdenskrig. Solheimsenteret og høyblokkene på Skåreråsen viser byggeskikken på 1960- og 70-tallet og utviklingen mot dagens urbane samfunn.

5.2 Automatisk fredede kulturminner

Det er ikke registrert automatisk fredede kulturminner i området, men det var registrert to veier i det gamle fornminneregisteret. Det var registrert et veifar med hulveiskarakter ved Bøndernes hus. Dette skulle være en del av den gamle veien Rælingen–Lørenskog–Oslo. Veifaret hadde status *ikke automatisk fredet*. Det er ingenting igjen av hulveien. Det er registrert en hulvei ved Rolvsrud hvor deler av veien ligger under ny vei ved Rolvsrud park (jf. delområde 4). Ny vei følger hulveiens trasé, jf. krav stilt i reguleringsplan for området.¹² Veiens status er *uavklart/ikke automatisk fredet*. Veien gikk mellom Kjenn gård og Rasta gård til Gamleveien.

5.3 Kulturlandskap

Det er ikke registrert kulturlandskap av verdi i delområdet, men grøntarealene rundt Skårer gård har en viktig funksjon som arena for kulturelle arrangementer.

¹² Lørenskog kommune (2000).

5.4 SEFRAK-registrerte kulturminner

5.4.1 Skårer gård, 101/45 (tidligere 101/1)

Historikk

Skårer (av Skorar) ble trolig ryddet i sen vikingtid. Gården lå øde i senmiddelalderen. I 1916 ble Skårås skylddelt fra gården, og i 1957 ble ca. 150 mål av innmarka solgt til industritomter. Tidligere er det kjøpt to parter fra Rolvsrud. Skårer har hatt seterrett på Feiringsetra i Losbyskogen. På 1700-tallet var det en liten bekkekværn som ikke er nevnt siden. Gården har hatt husmenn siden slutten av 1600-tallet.¹³

Rett utenfor tunet ligger Røykåshytta. Den ble opprinnelig bygget på 1920–1930-tallet. Hytta ble flyttet fra Østaveien 12 til Skårer gård i 1999.

Vurdering

- Våningshus: bevaringskategori **B**
- Stabbur: bevaringskategori **B**
- Låve/fjøs: bevaringskategori **B**
- Gårdstun: bevaringskategori **B**
- Røykåshytta: bevaringskategori **C**

Deler av bygningsmassen har høy alder.

Skårer gård er en del av det desentraliserte Lørenskog bygdemuseum. Gården fungerer som møteplass for innbyggerne i det tett bebyggede området rundt, og som arena for kulturarrangementer hvor innbyggerne i kommunen er målgruppe og deltakere. Gården er viktig for områdets identitet, og den har stor verdi med tanke på en opplevelse av tilhørighet til området. Gården har svært høy verdi som identitetsskaper i lokalmiljøet, og den fungerer som møteplass for lokalbefolkningen og som en grønn lunge i et område preget av markante urbane trekk.

Røykåshytta ble i sin tid flyttet til museet. Hytta representerer starten på den store tilflyttingen og befolkningsveksten i Lørenskog.

Bygningskarakteristikk

Våningshuset er satt sammen av to hus. Den eldste delen (søndre del) er trolig fra 1700-tallet. Denne delen er fra et gammelt hus som ble revet og satt inntil den opprinnelige bygningen. Huset ble påbygget og utvidet mot nord i perioden 1900–1930. I 1959 fikk bygningen et tilbygg – «Melkebu» (kjøkkeninngang). Bygningen er laftet, kledd med over- og underliggerbord og den er i halvannen etasje. Grunnmuren er i betong og naturstein med bindemiddel. Det er kjeller i ganghøyde under nordre del av huset. Det er saltak tekket med krum teglstein og det er to skorsteiner.

Stabburet er fra slutten av 1800-tallet. Stabburet er laftet og bæres av stående trepeler. Stabburet er i halvannen etasje. Rundt midten av 1900-tallet ble den sørvendte vegg panelt, og det ble satt inn vinduer i vegg. Taket er saltak tekket med krum teglstein.

¹³ Foss (1960) s. 233.

Det er uvisst når låven er fra. Museumsplanen for 2015–2019 sier det er en tømmerlåve fra 1700-tallet, som ble påbygget og utvidet på 1860-tallet. SEFRAK opplyser at låven er fra 1860. Låven ble senere ombygget i 1912. Under låve og stall er det pilarer i naturstein uten bindemiddel. Første etasje er satt opp i laftet tømmer, mens andre etasje er satt opp i bindingsverk. Bygningen er delvis kledd med låvepanel (panelbordene satt opp kant i kant) og delvis med over- og underliggende bord. En del av den laftete bygningen står uten kledning. Under verksted og i fjøset er det kjeller i full ganghøyde. Taket er saltak tekket med aluminiumsplater. Det er satt opp pipe i forbindelse med innredning av smie i kjeller. I 1934 ble det bygget på et fjøs i søndre enden av låvebygningen. Fjøset ble satt opp i rød teglstein.

Røykåshytta ble opprinnelig bygget på 1920–1930-tallet og har i perioder vært brukt som helårsbolig. Hytta har godt bevart interiør og eksteriør.

Forvaltning

- Gården ligger innenfor område regulert til byggeområder, offentlige formål.
- Skårer gårds bygninger: våningshus, stabbur, låve/stall/fjøs inngår i museumsplan for Lørenskog kommune. Endringer ved bygningene skal utføres på en måte der man «fryser» utviklingen til 1950–60-tallet. For bygningene konsentreres arbeidet til antikvarisk vedlikehold.
- Våningshuset er omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.
- Tunets omkringliggende grøntarealer har stor verdi ved arrangementer der museet fungerer som møteplass. Grøntarealene bør opprettholde sin funksjon som areal for møteplass i museets regi.
- Det bør lages ny reguleringsplan for gården og grøntområdene mot Skårer kirke og Bøndernes hus. Det foreslås at Skårer gård reguleres til hensynssone bevaring etter plan- og bygningsloven §§ 12-5 og 12-7.

5.4.2 Øvre Løken, 100/1

Historikk

Løken (av Leikvin) har navn som er fra før vikingtid. Selve gården kan være ryddet før eller i vikingtid. I gammelnorsk tid var gården delt i en nordre og en søndre gård, hvor den søndre ble lagt ned i senmiddelalderen mens den nordre holdt seg. I 1834 ble gården delt i øvre og nedre Løken.

Verdivurdering

- Gårdstunet: bevaringskategori **B**
- Våningshus: bevaringskategori **B**
- Stabbur: bevaringskategori **C**

Gårdstunet har lange tradisjoner. Våningshuset er av høy alder, gårdens plassering i terrenget viser tydelig tradisjonell byggeskikk når det gjelder å utnytte naturens kvaliteter til gårdsdrift, og byggeskikken er dermed lett leselig. Gården ligger i et tett bebygget område, og gir kvalitet og opplevelse av kontinuitet til området.

Våningshus: Bygningen kan være fra 1750 ifølge eier.¹⁴ SEFRAK opplyser at den muligens er fra 1780-1790. Bygningen er del av et helhetlig tunmiljø som befinner seg i et tett bebygget område. Bygningen har derfor både høy egenverdi og er med på å gi stedet karakter og historisk dybde.

Tunet er vakkert utformet og plasseringen av bygningene i terrenget (med henblikk på hellinger og kupert tun) viser tydelige trekk innenfor den tradisjonelle byggeskikken som preger Lørenskog. Tunets beliggenhet gjenspeiles også i navnet som betyr at gården lå høyt. Løken gård fungerer som en grønn lunge i et tett bebygget område, men også som et element som tilfører området en historisk dimensjon.

Stabbur: Stabburet er fra ca. 1900. Stabburet er viktig som en del av den helheten som Løken gård utgjør.

Bygningskarakteristikk

Våningshuset er i laftet tømmer. Bygningen har høy alder og deler av den opprinnelige utformingen er bevart. Innvendig er det avdekket originalt lafteverk samt bredt plankegulv i et rom. I kjøkkenet er det avdekket originalt tak. En halv etasje ble påbygget i 1923. Bygningen er kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggende bord og vertikalt trepanel som er høvlet og pløyd. Det er vannrett bord i etasjeskillet. Grunnmuren er i naturstein med bindemiddel som er pusset. Taket er saltak og har et karnapp på østre helling. Tekkingsmaterialet er krum betongtakstein og bygningen har to skorsteiner. Bygningen var opprinnelig et svalgangshus. Nå har bygningen form som midtgangshus hvor trappen er inkorporert i selve bygningskroppen. Den eksisterende trappen har opprinnelig plassering. Symmetri har spilt en stor rolle for plasseringen av dører og vinduer på fasaden. Våningshuset er påsatt sprosser ved vinduene, noe som oppleves som fremmedelement i det øvrige formspråket.

Stabburet er bygget i to etasjer. Det er satt opp i reisverk/bindingsverk og panel. Stabburet er kledd med vertikalt trepanel som er høvlet og pløyd. Stabburet står på pilarer av naturstein uten bindemiddel. Taket er saltak tekket med krum teglstein.

Forvaltning

- Gården er i kommuneplanen avsatt til byggeområder hovedsakelig boliger.
- Våningshuset er omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.
- Endringer ved våningshuset bør foregå slik at endringene følger en tilbakeføring til dokumentert tidligere stadier i husets historie.

5.4.3 Nordre Sørli, stabbur, 110/364 (tidligere bnr. 1)

Historikk

Sørli (av Suderlid) ble skilt ut fra Li (Nordli) trolig ved overgangen til kristen middelalder. Gården lå øde i senmiddelalderen og var da trolig underbruk under Nordli. I 1859 ble gården delt i Sørli Nordre og Søndre. Drengestua var opprinnelig våningshus før nytt våningshus ble bygget i 1880. Gården brukte Lisetra i Losbyskogen sammen med Nordli. Gården har hatt husmannsplasser. Det er i dag bare stabburet som vitner om den

¹⁴ Lørenskog kommune (2006) del 2, s. 41.

tidligere gården. Både våningshus og drengestue er i dag erstattet av nye bygninger. De tidligere jordene er utbygget til boligfelt.

Vurdering

- Bevaringskategori **C**.

Stabburet er fra 1909 og er derfor et nyere objekt i det opprinnelige gårdsmiljøet, men i dag er det det eneste som står igjen av de tidligere bygningene. Stabburet tilfører en kulturhistorisk dimensjon til området. Stabburet gir dybde til det nåværende boligfeltet og viser tidligere bruk av området.

Bygningskarakteristikk

Stabburet er laftet i halvannen etasje og kledd med vertikalt trepanel med bordene kant i kant. Resten av bygningen har ingen kledning. Det står på pilarer av støpestein. Taket er saltak tekket med plater som imiterer krum teglstein. Den øvre delen er bygget ut i forhold til grunnplanet, slik vi også ser det ved stabburet på Nordli. Dette er en byggestil som viser til den påvirkningen som kom fra rundt 1880–1890 av stabbur fra Telemark.

Forvaltning

- Bygningen ligger i et område som er regulert til byggeområder hovedsakelig boliger.
- Det foreslås en generell hensyntagen etter plan- og bygningsloven §§ 29-2 og 31-1.

5.4.4 Benterud, tidligere våningshus, 100/4

Historikk

Benterud ble i 1862 skylddelt fra Løken bnr. 3. Det har blitt sagt at tømmerlass som skulle til Oslo fra Enebakk ikke kom frem på grunn av dårlig føre. Furutømmeret ble liggende på Benterud, og huset ble bygget av dette tømmeret. Navnet Benterud kommer av Bernhard ryddet gården. På eiendommen er det bygget garasje og en tomannsbolig (rekke) hvor hagen skiller rekkebebyggelsen fra skoleanlegget sør for bygningen.

Vurdering

- Bevaringskategori **C**

Bygningen er fra 1850–1860 og er i god stand. Det er laget ny inngang i 1965, men selve huset har opprettholdt sin karakter. Omgivelsene rundt er endret og opplevelsen av tun er borte. Bygningen tilfører i seg selv kvalitet og kan sees som et spor etter den tiden da det var gård på stedet. Det tidligere våningshuset på Benterud utgjør et element som tilfører området en kulturhistorisk dimensjon og estetisk kvalitet.

Bygningskarakteristikk

Bygningen er laftet tømmerbygning i halvannen etasje som er kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggebord. Tilbygget har faspanel. Taket er saltak tekket med krum takstein av tegl og det er to skorsteiner.

Forvaltning

- Bygningen ligger innenfor et område regulert til byggeområder, delvis knyttet til offentlige formål og delvis knyttet til sentrumsområde – blandet sentrumsbebyggelse.
- Bygningen bør så langt det er mulig vurderes opprettholdt som element som gir området tidsdybde.

5.5 Øvrige bevaringsverdige kulturminner

5.5.1 Bøndernes hus, 100/17

Historikk

Bøndernes hus ble innviet 30. desember 1921. Det ble utskilt fra Øvre Løken som parsell i 1922. I mellomkrigsårene var dette et av Lørenskogs største forsamlingslokaler, og huset har vært svært viktig for den sosiokulturelle aktiviteten i Lørenskog. Bøndernes hus var forbeholdt den blå politiske linje – slik Framtia, Sangerhallen og Folkets Hus var den røde sidens bygninger.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Bøndernes hus har spilt en viktig rolle i det politiske livet i Lørenskog og som forsamlingshus. Bygningen er den eneste gjenværende av forsamlingshusene som kan knyttes til de sterke politiske strømningene som fulgte i kjølvannet av at Lørenskog ble egen kommune i 1908. Dette er en historie det er viktig å ta vare på. Som en av de få eldre bygningene i denne svært utbyggede delen av Lørenskog, bør bygningen bevares.

I *Regional plan for kulturminner og kulturmiljøer i Akershus* er forsamlingslokaler fra 1900-tallet blant de prioriterte kulturminnetemaene. Forsamlingshusene er en viktig del av demokratihistorien.

Bygningskarakteristikk

Bygningen har L-formet grunnplan, hvor delen med inngangsparti (sør) er i to etasjer og resten er i halvannen etasje. Grunnmuren er i naturstein med bindemiddel og det er kjeller med ganghøyde under søndre del av huset. Bygningen er kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggerbord. Det er halvvalmet tak tekket med bølgeplater av aluminium og bygningen har til sammen fire skorsteiner, to på hver av søndre og nordre del.

Forvaltning

- Bygningen ligger i et område regulert til byggeområder, senterområder – blandet sentrumsbebyggelse, kontor/forretning/bebyggelse for allmennyttige formål/bevertningssteder. Boliger kan tillates.
- Bygningen bør opprettholdes til allmennyttige formål slik det brukes i dag.
- Bygningens karaktertrekk bør opprettholdes.

- Det foreslås at bygningen reguleres til hensynssone bevaring etter plan- og bygningsloven §§ 12-5 og 12-7.

5.5.2 Gamle Ra-Gla, 108/209 og 108/215

Historikk

Gamle Ra-Gla forteller en historie om industri og handel i området. Den forteller om en rivende utvikling som på få tiår har forandret alt, slik at intet ser ut som før. Bygningen har selv opplevd alle fasene i utviklingen fra industri til butikkssenter.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Samtidsdokumentasjonen av områdene Skårer og Solheim (utført av daværende Akershus fylkesmuseum), fremhever gamle Ra-Gla-bygget fra 1951. Bygningen ble oppført etter datidens idealer om et funksjonelt bygg. Bygningen blir trukket frem som et element som visualiserer områdets hektiske historie. De første tiårene rommet bygningen industri- og verkstedlokaler hvor Ra-Gla A/S fremstilte belysningsartikler og bøyde neonrør til reklameskilt. Siden kom det til utleie av forretningslokaler.

Bygningen inneholder historie knyttet både til områdets tidlige industri og til senere endring til handelssted.

I *Regional plan for kulturminner og kulturmiljøer i Akershus* er industri, næring og handel fra 1900-tallet blant de kulturminnetemaene som trekkes frem.

Bygningskarakteristikk

Bygningens fasade var asymmetrisk med vinduer og dører som signaliserte funksjon. Bygningen var i pusset hvit mur og bar ingen reklameskilt. Mye av bygningens opprinnelige utseende er bevart intakt både når det gjelder vinduer, porter og heisanordninger. Mesteparten av det opprinnelige er imidlertid gjemt bort under reklame og veggplater.

Forvaltning

- Bygningen bør bevares i sin opprinnelige form, med den originale fasaden og detaljer som er tidstypiske for denne.
- Bygningen bør innarbeides i øvrige planer for området.
- Skilt bør utformes og plasseres på en måte som tar hensyn til bygningens opprinnelige karakter.

5.5.3 Solheim senter, 108/339

Historikk

Solheimsenteret stod ferdig i 1968. Bygningen inneholder både forretninger og boliger. Den ble oppført på tidligere jordbruksland. Arkitekt var Alf Tønnesen og byggherre Even Dahl.

Bygningen var opprinnelig planlagt i ni etasjer. Det ble til slutt godkjent for seks etasjer, med forretninger i første etasje og boliger i resten. Det var opprinnelig også en kafé i andre etasje, som ble en sosial møteplass.

Området rundt Solheimsenteret var viktig for ungdomskulturen på 1960- og 1970-tallet. Området ble også forbundet med uro, kriminalitet og rusproblemer.

Vurdering

- Bevaringskategori: **B**

Solheimsenteret har vært et landemerke og har satt sitt preg på sentrumsområdet siden 1960-tallet. Det er en bygning som lørenskoginger kjenner, og som mange har et personlig forhold til. Det kan gi opplevelse av tilhørighet og identifikasjon med nærmiljøet. Senteret gir tidsdybde, variasjon og karakter til stedet.

Solheimsenteret har en historiefortellende verdi som eksponent for samfunnsutviklingen og utbyggingen i Lørenskog ved overgangen fra landbrukskommune til drabantby. Da bygningen ble reist på slutten av 1960-tallet, var det betydelig utbygging på Lørenskog og en stor økning i antall innbyggere, blant annet i forbindelse med oppføringen av sentralsykehuset.

Solheimsenteret er en representant for 1960-tallets blokker/skivehus og funksjonalismens idealer. Bygningen hører til første byggetrinn av storskalabebyggelsen som har gitt Lørenskog et urbant forstadspreg.

Bygningen har autentisitetsverdi ved at den i liten grad er endret og ved at den fortsatt brukes i tråd med sin opprinnelige funksjon. Uteområdene er imidlertid endret ved at det har kommet vei og parkeringsplasser der det før var trær og gressplener.

Solheimsenteret representerer andre befolkningsgrupper og en annen historie enn den som ofte synliggjøres.

Bygningen er stor og har en struktur som er generelt anvendbar til ulike funksjoner – boliger, forretninger og service. Utfra klimaregnskap og miljøperspektiv er det gunstigere å bevare og gjenbruke den eksisterende bygningen enn å erstatte den med nybygg.

I *Regional plan for kulturminner og kulturmiljøer i Akershus* er boligbebyggelse fra 1900-tallet samt næring og handel blant de prioriterte kulturminnetemaene.

Bygningskarakteristikk

Senteret består av en langstrakt, rektangulær bygning og en lavere sidefløy i bygningens nordvestlige ende. Bygningen er oppført i betong med flatt tak. De fem øverste etasjene har husmorvinduer i horisontale bånd. Gavlveggene er forblendet med hvit teglstein.

På vestfasaden er det en baldakin over butikkvinduene i første etasje, og øverst på vestfasaden var det inntil nylig et skilt med «Solheim senter». På østfasaden er trappoppgangen markert med et felt av glassbyggerstein omsluttet av teglsteinsforblending. Det er en åpen passasje gjennom bygningen i første etasje. Denne er forblendet med teglstein. Gavlveggen mot nord har et glassbyggersteinfelt ved trapp og nødutgang. Sørgavlen har et vertikalt felt med vinduer og inngangsdør.

Solheimsenteret er en enkel, nøktern bygning. Det er brukt fasadematerialer av god kvalitet som har holdt seg.

Forvaltning

- Bygningen bør bevares i sin opprinnelige form, med den originale fasaden og detaljer som er tidstypiske for denne.
- Bygningen bør innarbeides i øvrige planer for området.

- Ved å tilbakeføre nærområdet rundt bygningen til et grønnere preg med gress og beplantning, kan man gjenskape kvaliteter som har vært der tidligere og som nå er gått tapt.

5.5.4 Høyblokkene på Skåreråsen, 101/42

Historikk

Skårertoppen II borettslag består av to høyblokker som ligger på gården Skårers gamle grunn, på toppen av Skåreråsen. Borettslaget ble bygget av Lørenskog Boligbyggelag i 1971. Arkitekten var Ola-Petter Hjorth. Høyblokkene var omdiskuterte da de ble reist – dels på grunn av plasseringen og dels på grunn av størrelsen.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Høyblokkene på Skåreråsen er et landemerke som lørenskoginger kjenner. De gir tidsdybde og variasjon til området. Blokkene sier noe om utviklingen og utbyggingen av Lørenskog til en drabantby og har slik en historiefortellende verdi.

Bygningene er typiske for blokkbyggingen på 1960- og 1970-tallet hvor det ble reist frittliggende enkeltblokker i betong som skivehus med mange etasjer og flatt tak.

Blokkene fremstår som relativt uendrede og de kan fortsatt brukes i tråd med sin opprinnelige funksjon. Bygningene er store og utfra klimaregnskap og miljøperspektiv er det gunstigere å bevare og gjenbruke den eksisterende bygningsmassen enn å erstatte den med nybygg.

I *Regional plan for kulturminner og kulturmiljøer i Akershus* er boligbebyggelse fra 1900-tallet blant de prioriterte kulturminnetemaene, og det presiseres at særlig bebyggelsen fra 1960 og fremover er sårbar.

Bygningskarakteristikk

De to blokkene har henholdsvis 12 og 15 etasjer. Til sammen er det 208 leiligheter i blokkene. Blokkene er frittliggende på Skåreråsen. De dominerer området og er et blikkfang over store deler av Lørenskog.

Hovedkroppene, gavler og trappehus er av betong. Det er metallplater utenpå gavlveggene. Bygningene har tilbaketrukne langvegger i bindingsverk med plater. På den ene siden av bygningene har leilighetene innebyggede balkonger, på den andre siden er det gangbalkonger. Noen av balkongene har i ettertid blitt glasset inn. Leilighetene har husmorvinduer. Blokkene har flatt tak hvor trappehusene stikker litt opp. Trappehusene er markert med spiler på den ene siden av bygningen. Ved gavlene er det utvendige nødtrapper i stål som går som vindeltrapper gjennom gangbalkongene.

I 1992 pågikk det en rehabilitering med blant annet betongreparasjoner og nye inngangspartier. De strenge fasadene ble myknet opp med farger på en del balkonger og flater.

Forvaltning

- Bygningene bør bevares i sin opprinnelige form, med den originale fasaden og detaljer som er tidstypiske for disse.

5.5.5 Etterkrigsbebyggelse på Rolvsrud

Historikk

Etter andre verdenskrig var boligmangelen svært høy i Lørenskog. Utbyggingsbehovet var derfor stort. Eiendommen Rolvsrud ble solgt ut til boliger, og borettslag langs Trygves vei, Tormods vei, Ole Reistads vei og Torbjørns vei ble etablert. Boligene her ble reist på 1940–50-tallet av Lørenskog Boligbyggelag, som var den største lokale boligutbyggeren på denne tiden. Det ble bygget små halvannenetasjes eneboliger langs Trygves vei og ellers to- og firemannsboliger.

Langs Torbjørns vei stod busselskapet Blåbussen for utbyggingen.¹⁵ Her ble det reist fire horisontaldelte tomannsboliger. Øverst i veien ble det oppført en tomannsbolig hvor busselskapets direktør bodde.

Boligfeltet på Rolvsrud lå i starten som en forstadsøy i det øvrige bygdelandskapet. Bygningene ble hovedsakelig bebodd av folk som tidligere hadde bodd i provisoriske boliger/hytter. Den nye boligstrukturen som Rolvsrud representerer, skilte seg ut fra og stod i kontrast til den tradisjonelle bygdestrukturen som var rådende i området.

Vurdering

- Området som helhet: bevaringskategori **B**

Området er viktig som helhet med de bygningene og den strukturen som bygningene representerer. Området er et viktig ledd i utviklingen av Lørenskog fra bondesamfunn til mer urban forstad til Oslo.

Det er summen av helheten, snarere enn de enkelte delene, som utgjør verneverdien ved boligfeltet. Bygningenes plassering er svært velplanlagt. Sammen utgjør de en harmonisk helhet i landskapet. Planen skaper et oversiktlig område preget av regelmessighet, noe som er typisk for etterkrigstidens boligfelt.

Det finnes enkelte bygninger som er lite forandret siden de ble oppført og som både har estetisk verdi og historiefortellende verdi som representanter for norsk etterkrigs boligbebyggelse. NIKU fremhever særlig Trygves vei 2 og Trygves vei 4 samt Trygves vei 3, 5a og 9. Disse eiendommene sees som et helhetlig kulturmiljø. For gjennomgang av enkelthusene, se vedlegg 5.1 i planens del 3.

I *Regional plan for kulturminner og kulturmiljøer i Akershus* er boligbebyggelse fra 1900-tallet, og særlig etterkrigsbebyggelse, blant de prioriterte kulturminnetemaene.

Bygningskarakteristikk og beskrivelse av området

Rolvsrud er anlagt på et tidligere jordbruksareal. De lengste veiene er lagt i svakt stigende terreng. Hoveddelene av hagene ligger bak husene. Sammen gir de inntrykk av et stort og grønt område som bidrar til de landlige kvalitetene. De kortere tverrveiene motvirker monoton og rammer inn mindre grupper av bygninger.

Rolvsrud er bygget ut med typehus. Langs Trygves vei ligger halvannenetasjes eneboliger. I det øvrige området er det i hovedsak to- og firemannsboliger. Dette er

¹⁵ De Blå omnibusser (Blåbussen) var et busselskap som ble startet i Kristiania i 1923 av Georg Johansen. Kristiania–Furuset var den første ruta, og denne ble raskt forlenget til Høybråten, Solheim og Lillestrøm. Etter et par år ble det opprettet lokalrute til Solheim, og denne ble forlenget til Lørenskog kirke i 1926 og Lillestrøm i 1927. Hunskaar & Alsvik (2008) s. 24.

toetasjes bygninger med kjeller og loft. Husene er ofte horisontaldelte med altaner for hver leilighet. Noen av tomannsboligene er vertikaldelte. Et karakteristisk trekk er inngangspartier med relativt høye trapper og takovertekking over dørene.

Bebyggelsen er betydelig endret i årenes løp. Bygninger som i utgangspunktet var identiske, bygget etter typetegninger, er blitt ombygget eller tilbygget. De opprinnelige volumene er i mange tilfeller lesbare. Bebyggelsen fremstår som en harmonisk helhet med variasjoner over et tema.

Bygningene er lagt ut mot veien med store hagearealer mellom husrekkene. Den frodige vegetasjonen er en viktig kvalitet ved boligområdet. Mange hus har i senere tid fått tilbygg på hagesiden.

For gjennomgang av enkelthusene, se vedlegg 5.1, planens del 3.

Forvaltning

- Rolvsrud etterkrigsbebyggelse ligger i et område regulert til boligbygging.
- Bygningene sett under ett har verdier som blant annet uttrykkes gjennom boligenes tilnærmet enhetlige form og deres plassering i landskapet og i forhold til hverandre. En bevaring av de kvalitetene som ligger i området, innebærer en forvaltning av bygningene som deler av et miljø, hvor det helhetlige miljøet sees under ett.
- Det bør vurderes om området eller deler av området skal reguleres til hensynssone bevaring etter plan- og bygningsloven §§ 12-5 og 12-7.

5.5.6 Boligfelt med atriumhus på Sørli

Historikk

Atriumhusene på Sørli ble oppført av Hawelbygg AS i 1962 og var tegnet av Brochmanns arkitektkontor som også hadde utarbeidet reguleringsplanen for området. Arkitekt Odd Brochmann (1909–1992) var sterkt preget av funksjonalismen og fikk betydelig gjennomslag som boligarkitekt. Fra 1952 samarbeidet han med arkitekt Dag Rognlien, som har tegnet Sørli-feltet.

Vurdering

- Området som helhet: bevaringskategori **B**
- Enkeltbygninger: bevaringskategori **B/C**

Sørlifeltet representerer den omfattende boligutbyggingen som fant sted i Lørenskog i etterkrigstiden, ikke minst på 1960-tallet. Som samlet kulturmiljø fremstår feltet som autentisk og representativt for 1960-tallets boligplanleggingsidealer. Plangrepet er bevart med store grøntområder, veidrag og lave bygningsvolumer i form av typehus.

En svært viktig plankvalitet er friområdene og de grønne arealene som omkranser bygningsrekkene. Det grønne preget er en tydelig viktig faktor for lokal opplevelse av bokvalitet og stedsidentitet.

De fleste bygningene har gjennomgått endringer. De opprinnelige volumene er likevel lesbare. Bebyggelsen fremstår som en helhet med variasjoner over et tema. Bebyggelsen er viktigere som en helhet enn som enkeltbygninger.

Se vedlegg 5.3 i planens del 3 for utvidet verdivurdering.

I *Regional plan for kulturminner og kulturmiljøer i Akershus* er boligbebyggelse fra 1900-tallet blant de prioriterte kulturminnetemaene, og det presiseres at særlig bebyggelsen fra 1960 og fremover er sårbar.

Bygningskarakteristikk og beskrivelse av området

Boligområdet på Sørli ligger omgitt av skog og naturområder. Området har småhusbebyggelse bestående av frittliggende eller kjedede atriumhus. Boligene ligger forskjøvet i forhold til hverandre med innkjørsel, garasjer og små forhager mot veien. På baksiden danner sidefløyer atrier slik at hver bolig får et skjermet privat uterom. Mellom og rundt husrekkene ligger store, felles friområder. Grønne og luftige boligområder var en reaksjon mot trangboddheten fra før krigen.

Brochmann eksperimenterte med hustyper bygget opp av fleksible elementer og med åpen planløsning, deriblant Hawel-huset fra 1958.¹⁶ Av denne hustypen ble det bygget ca. 300 hus, drøyt 80 av dem er på Sørli.

Husene på Sørli er av to ulike typer: en variant med pulttak og en variant hvor hovedvolumet har saltak og sidefløyene i bakkant har pulttak. Husene var i utgangspunktet identiske typehus, men i årenes løp har mange boliger blitt ombygget og tilbygget. Husene er lave, med horisontale linjer og uten fasadedekor.

Sørli terrasse 34–56 er eneboliger med saltak på hovedvolumet og pulttak på sidefløyen. Husene hadde panelkledning som opprinnelig var beiset i jordfarger. Husene i Sørlistvingen, Sørlistien og nedre del av Sørli terrasse har pulttak og U-formet atrium. Byggemeldingstegninger viser hustypen med fasadeplater på hovedvolumet mot vei. Husene var opprinnelig fargesatt med duse farger. I dag er samtlige hus kledd med panel.

Husene ble tegnet og oppført uten bislag, baldakin eller lignende ved hovedinngangen. Nå har nesten alle en eller annen form for overdekket inngangsparti. Dører og vinduer er skiftet ut. Nyere vinduer har i all hovedsak utforming i tråd med de originale, slik at det opprinnelige preget opprettholdes. Enkelte originale garasjeporter er bevart. Det er likevel eksempler på nyere vinduer, dører, panel med mer som avviker svært fra det originale og dermed svekker opplevelsen av det autentiske og helhetlige.

Forvaltning

- Atriumhusene på Sørli ligger i et område regulert til boligbygging.
- Fremtidig byggesaksbehandling bør være oppmerksom på områdets kvaliteter og ikke tillate fasadeendringer i strid med områdets skala og originalutforming.
- Det bør vurderes om området bør reguleres til hensynssone bevaring etter plan- og bygningsloven §§ 12-5 og 12-7.

5.5.7 Den gamle Strømsveien/Gamleveien

Historikk

Den gamle Strømsveien er svært gammel. I kristen tid bestod ferdefolket i stor grad av pilegrimer. Byggingen av Lørenskog kirke på 1100-tallet viser at reiseruten deres i stor grad må ha gått omtrent der denne veien vokste frem. Opprinnelsen til Strømsveien var

¹⁶ Butenschøn (1999) s. 470.

trolig en ferdselsåre som utviklet seg fra å være gang- og ridevei til å bli kjørevei. Veien var tidlig brukt til sledevei om vinteren da Trondheimsveien lenger nord var for bratt til plankekjøring.

Rundt 1800 fikk Strømsveien status som kongevei. I 1912 ble det anlagt ny vei fra Furuset til Strømmen, som gikk lenger nord. Den gamle Strømsveien fikk navnet Gamleveien. I 1924 ble veien lagt ned som hovedvei og opprettet som bygdevei.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Veien er svært gammel. Veien viser at Lørenskog har vært et viktig geografisk, religiøst og industrimessig kommunikasjonsledd.

Forvaltning

- Veien har en del elementer som knytter seg til dens historie, plasseringen i forhold til Rasta, Lørenskog kirke og Hammer bru. Veitraseen bør ta hensyn til denne plasseringen og også i fremtiden opprettholde denne visuelle og historiske sammenhengen.

5.6 Revne bygninger og gårdsanlegg

Tapte kulturminner siden forrige kulturminneplan

110/364: Nordre Sørli, drengestue. Drengestua ble revet etter 2015. Bygningen var fra før 1880, men det var foretatt en del endringer, særlig på fasaden inn mot tunet. Drengestua er erstattet av en ny drengestue bygget med utgangspunktet i den eldre stua.

Tidligere revne anlegg

100/37: Sollia, stabbur.

110/364: Nordre Sørli, våningshus. Revet på 1980-tallet.

110/363: Nordre Sørli, uthus/låve

5.7 Registrerte husmannsplasser/tufter

Det er ikke registrert husmannsplasser/tufter i området.

18. Gamle Ra-Gla
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

19. Solheimsenteret
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

20. Låven på Skårer gård
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

21. Bøndernes hus
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

22. Våningshuset på Skårer gård
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

23. En av høyblokkene på Skåreråsen
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

6. Hammer, Torshov, Røyri og Nordli

6.1 Områdebeskrivelse

Området tilsvarer den nordlige delen av Midtbygda. Landskapsområdet er omkranset av nyere bebyggelsesstruktur på tre kanter. Riksvei 159/Sykehusveien, Gamleveien og Nordliveien deler området mellom Hammer/Torshov, Nordli og Røyri. Opplevelsesmessig er likevel Røyri og Nordli en del av den helhet som Hammerområdet representerer. Elvesletta danner en bunn i landskapet hvor Losbyelva meandrerer gjennom slettelandskapet og renner ut i Fjellhamarelva lenger nord. På nordøstsiden av Hammer finner vi en ravinedal.

I området finner vi en del eldre gårdsbebyggelse og enkelte nyere bygninger. I gårdsbebyggelsen er det hovedsakelig tatt hensyn til eldre byggestruktur, form/størrelse og farge, slik at gårdsmiljøene for det meste oppleves som helhetlige miljøer. Gårdene ligger som terrasser over den flate elvesletta og utgjør et geologisk særtrekk for området som er lett å lese.

I området finner vi stor tetthet av kulturminner av høy alder og av stor verdi. Disse knytter seg til historiske kommunikasjonslinjer og som historisk utspring for Lørenskog som tidlig bosted for menneskene. Området er svært viktig historisk sett, da det tydelig knytter seg til tro og religion både i hedensk og i kristen tid.

Området omfatter reguleringsplanen *Lørenskog grønne sentrum, del av Torshov, Hammer, Røyri, Norum og Nordli* (plan 34-8-04).

6.2 Automatisk fredede kulturminner

I området finner vi noen av våre viktigste kulturminner – Lørenskog kirke og Olavskilden – som begge er automatisk fredet. Også den eldste delen av kirkegården er fredet.

På Hammer er det registrert en hulvei. Veien ble nyregistrert i forbindelse med regulering av «Lørenskog grønne sentrum» og den har siden forrige kulturminneplan fått statusen *automatisk fredet*.¹⁷ Her ble det også funnet spor etter en steinalderlokalitet i form av flintfunn. Det ble også gjort to nye funn med automatisk fredede bosetningsspor på Hammer og Torshov. På Hammer ble det funnet tre stolpehull, to staurhull og en kokegrop innenfor et område på ca. 800 km². Funnet er datert til yngre jernalder/ikingetid. Deler av kulturminnet gikk tapt i forbindelse med utvidelsen av kirkegården. På Torshov ble det funnet bosetningsspor fra både bronsealderen og nyere tid.

¹⁷ Akershus fylkeskommune (2007a).

Ved Kråkåsen er det en oval haug som har blitt oppfattet som en gravhaug, men som etter all sannsynlighet er en naturdannelse.¹⁸

6.2.1 Lørenskog kirke, 111/20

Historikk

Byggingen av steinkirker i Akershus begynte midt på 1100-tallet, hovedsakelig i de større bygdene. Det er sikre kilder om totalt 19 middelalderske steinkirker i Akershus. Av disse står kun elleve igjen, mer eller mindre forandret.¹⁹ Lørenskog kirke er en av disse. Stein som byggemateriale for kirker var en arv fra den klassiske arkitekturen. Man mener at kirken i sin tid ble viet til St. Laurentius.²⁰

Etter reformasjonen ble Lørenskog anneks til Skedsmo og i 1948 ble sognet skilt ut som eget prestegjeld. Den gamle veien fra Oslo forbi nordenden av Øyeren til opplandene passerer kirken.

Lørenskog kirke ligger i umiddelbar nærhet til gården Torshov, et navn som indikerer at forfedrene dyrket sin åsatro i nærheten.

Vurdering

- Lørenskog kirke: bevaringskategori: **F**
- Eldste delen av kirkegården: bevaringskategori **F**

Lørenskog kirke er fra mellom 1150 og 1250, og den regnes å være fra rundt år 1180. Den er Lørenskogs eldste bygning og den står på historisk grunn. Kirken er av svært høy verdi og den er automatisk fredet etter lov om kulturminner § 4.

Bygningskarakteristikk

Steinkirken har rektangulært skip og et smalere og lavere kor som er tilnærmet kvadratisk. De tre gavlene er av tre. Korets opprinnelige sørportal er bevart. Skipets vestportal er utvidet. Våpenhuset foran vestportalen og takrytteren midt på saltaket ble revet da man bygget vesttårnet av tre i 1864. Murene i skipet og koret er 130–140 cm tykke. De er murt av bruddstein festet med kalkmørtel. Alle vinduene er forandret.

¹⁸ Befart i 2006 og tolket som en naturdannelse. Befart av Akershus fylkeskommune 2015: Trolig naturdannelse. Anbefaler at jordmassene snittes med maskin for å avkrefte fornminnet ved eventuelle tiltak i området.

¹⁹ Christie (1969) bind 1, s. 26. De elleve kirkene er Lørenskog, Skedsmo, Sørum, Frogner, Eidsvoll, Enebakk, Ski, Kråkstad, Nesodden, Tanum og Haslum. I tillegg regner en del oversikter med Nes kirkeruiner og/eller Gamle Aker kirke som nå er i Oslo.

²⁰ En av Romas sju diakoner. Led martyrdøden i 258 og legenden sier han ble lagt på en rist og stekt. Skytshelgen for diakoner, de fattige, kullbrennere, brannmenn, kokker, bakere, strykere, vaskere, kaféverter, ølbryggere, forvaltere, glassmestere, elever, studenter, arkivarer og bibliotekarere samt mot brannskader, ild, feber; ryggsmærter, hekseskudd og isjias og skjærsildens kvaler.

Forvaltning

- Lørenskog kirke er automatisk fredet etter kulturminneloven § 4. For bygningen gjelder særlig: kulturminneloven § 3, forbud mot inngrep i automatisk fredede kulturminner, og § 6, sikringssone.

6.2.2 Olavskilden, 111/1 og 3

Historikk

Til Olavskilden knytter det seg et sagn fra 1200-tallet om den hedenske guden Tor som i raseri kastet hammeren Mjølner mot murene av det nye, kristne gudshuset (Lørenskog kirke) som var under oppføring. Olav den helliges kraft var ifølge sagnet større enn Tors, og hammeren ble ledet utenfor og traff toppen av Hammersberget i stedet. Da sprang kilden ut på Hammersberget. Ifølge sagnet går kilden aldri tom for vann. Olavskilden har vært populær for pilegrimer som en av ca. 200 Olavskilder i landet.

I Olavskilden bor det småsalamander (*Lissotriton vulgaris*). Småsalamander blir 7–9 cm lang. Hunnen legger 200–300 egg enkeltvis på vannplanter. Eggleggingen begynner i mai og varer 3–4 uker. Eggene klekkes i vann der larvene utvikler seg og kryper på land i løpet av september–oktober. I enkelte tilfeller overvintrer larvene i gytedammen. Småsalamander står på nasjonal rødliste i Norge.

Vurdering

- Bevaringskategori: **F**

Olavskilden er en tradisjonslokalitet som er automatisk fredet.

Forvaltning

- Olavskilden er automatisk fredet etter kulturminneloven § 4.
- Vannspeilet vil bli rensset/vedlikeholdt i tråd med den opplæring Lørenskog kommune har fått når det gjelder vedlikehold av dammer med salamandre. Selve overflaten av dammen skal være dekket av 20–30 % alger for å gi beskyttelse til salamanderen. Olavskilden renses derfor opp med jevne mellomrom for alger og det gjøres ved å dra forsiktig med en rive opp algene og annet som dekker dammen inntil kantene. Det er viktig å ikke røre rundt i vannet eller forstyrre vannflaten eller dammen for mye.
- Trær som vokser opp innenfor gjerde på Olavskilden bør fjernes jevnlig. Gress som vokser i kanten både utenfor og innenfor gjerdet til Olavskilden rakes vekk om høsten. Klipping av gresset utenfor og innenfor gjerdet vurderes i løpet av vekstsesongen, men dette må sees opp mot at det skal være vegetasjon der av hensyn til insekter og det biologiske mangfoldet rundt dammen/området.

6.3 Kulturlandskap

Kulturlandskapet inkluderer Hammer/Torshov-området og områdene Nordli og Røyri. Området har den samme avgrensningen som benyttes i reguleringsplan for Lørenskog grønne sentrum.

Størstedelen av arealene i området er dyrket med korn, eng som blir slått og/eller beitet samt permanente beiter. Deler av jordbruksarealene ligger brakk. I ravinen på Torshov finner vi sjeldnere plantearter. Langs elva går det en tursti. Ved Hammersberget er det spor etter jordbruksdrift i form av eng som er i ferd med å gro til. Olavskilden var et viktig punkt for pilegrimer som ønsket seg lykke på reisen til og fra Nidaros. Olavskilden og Lørenskog kirke representerer også overgangen fra hedensk til kristen tid.

Kulturlandskapet Hammer, oppleves gjerne «utenfra» fordi det ligger i en posisjon hvor man beskuer området fra veien. Hammersberget og kirkeområdet er innganger til landskapet. Røyriveien og Kirkerudveien gir mulighet til å gå inn i denne delen av landskapsrommet. Det samme gjør den nye turveien langs Losbyelva.

Røyrigårdene ligger som terrasser i terrenget, og eldre og nyere bebyggelse preger gårdene. Oldtidsveien passerer Lørenskog kirke, og den gamle kongeveien gikk også gjennom området. Hammer bru, ei hvelvbru i naturstein over Losbyelva, er rest etter utbedringen av den gamle kongeveien som foregikk på midten av 1800-tallet fra Christiania mot Romerike og Smålenene (Den Strømmenske Kongevei). Brua er den eneste steinhvelvbrua som fremdeles står fra denne kongeveien.

Tunbebyggelsen på Nordli, Torshov, Norum, Hammer- og Røyrigårdene danner i tillegg til mindre tunenheter, også en enhetlig landbruksbebyggelse. Store deler av bygningsmassen her er fra før 1900 og har både høy egenverdi og er viktig for området som helhet.

Hammer regnes for å være Lørenskogs eldste gård, og det har vært menneskelig virksomhet i området trolig siden eldre jernalder. Man mener de første boplassene i området lå under berghammeren. Her finner vi fortsatt en konsentrasjon av gårdstun som har høy verdi i kraft av bl.a. alder og plassering i landskapet. Stedet har videre vært et viktig sentrum for trosdyrkelse, noe som navnet Torshov vitner om. Det er også i dette området at man finner den høyeste konsentrasjonen av stein- og bronsealderfunn i Lørenskog.

I området er de fleste bygningene plassert i tradisjonell tunform, de er relatert til jordbruket og oppleves derfor i sin helhet som naturlig del av landskapet. Kirken med kirkegård er også viktig i helhetsopplevelsen av kulturlandskapet, da denne danner det visuelle tyngdepunktet i området og blir en kjerne i landskapet som de øvrige elementene forholder seg til. En del bygninger er også sterkt ombygget eller bærer preg av manglende vedlikehold, og oppleves dermed som negative elementer i kulturlandskapet. Kulturhistorien rundt kirken og Olavskilden samt den kulturhistoriske dybden i en del av gårdsbebyggelsen rundt, gir området identitet som både er viktig som stedsidentitet, men som også er viktig når det gjelder å danne et grunnlag for innbyggernes tilhørighet til kommunen som helhet.

Vurdering

Planen *Grøntstruktur Romerike* vurderer området ved Lørenskog kirke og Røyrigårdene til et kulturmiljø av nasjonal og regional verdi. Området nord for Hammersberget, inkludert Torshov, vurderes til et sammenhengende kulturlandskap av lokal verdi.

Landskapsanalyse av jordbrukslandskapet vurderer området rundt Lørenskog kirke til å ha svært høy kulturhistorisk verdi, av regional og nasjonal interesse.

- Området Lørenskog kirke, Hammer gårdsbebyggelse, berghammeren med Olavskilden og gårdsveien frem til Nordre Hammer vurderes til bevaringskategori **B**.
- Området slettelandskap og Losbyelva med Hammer bru vurderes til bevaringskategori **B**.

- Området Røyrigårdene, Norum samt Stensrudveien inn til Norum gård vurderes til bevaringskategori **B**.
- Områdene Nordli og Torshov vurderes til bevaringskategori **C**.

Forvaltning

- Området omfattes av reguleringsplan 34-8-04, *Lørenskog grønne sentrum, del av Torshov, Hammer, Røiri, Norum og Nordli*.
- En rekke av bygningene og gårdstunene er regulert til bevaring, se reguleringsplanens bestemmelser.
- Den eldre bygningsmassen bør vedlikeholdes, og bygningsmiljøene bør også i fremtiden opprettholde den tradisjonelle tunformen som karakteriserer gårdsmiljøene som helhet.
- Endringer i området bør ta høyde for stedets historie som sentral i trosdyrkelse samt stedets betydning som Lørenskogs trolig første bosetningsområde. Her spiller formasjonene i landskapet (som Hammersberget, slettelandskapet i bunnen, og liene langs Røyri og Nordli) en viktig rolle, og disse bør beholdes og om mulig fremheves i landskapet.
- I gårdsmiljøene som danner terrasser i skrånende terreng, bør man ved eventuelle endringer/søknad om bygging av kårbolig og lignende, vurdere virkningen disse endringer vil ha på opplevelsen av helheten i kulturlandskapet. Det bør tas høyde for eksisterende byggeskikk og de kvaliteter som området har som helhet. Bygging av nye elementer som vil få dominerende effekt i omgivelsene, bør ikke tillates.

6.4 SEFRAK-registrerte bygninger

6.4.1 Norum, våningshus, 87/2

Historikk

Norum var husmannsplass under Øvre Røyri inntil 1843, da den ble skilt ut som eget bruk. Flere parter er lagt til Norum utover på 1800-tallet. Det er mulig at Norum (Nordenga) var et underbruk under Røyri gjennom middelalderen, og i så fall er den et minne etter en forsvunnet middelaldergård. Røyrigårdene medregnet Norum har hatt teigblanding.

Vurdering

- Våningshus: bevaringskategori: **C**.
- Bygningen ligger i et kulturlandskap med bevaringskategori **B**.

Våningshuset er antagelig bygget ca. 1820, men er påbygget mellom 1850 og 1875 og har et nyere tilbygg fra 1970.²¹ Både huset og tunet er noe endret fra det opprinnelige, men det har verdi ut fra plassering i kulturlandskapet, samt historie knyttet til gården som

²¹ Foss (1960) s. 84.

mulig middelaldergård. I dag er det likevel ikke mye som viser at gården kan ha vært gård under middelalderen.

Bygningskarakteristikk

Bygningens eldre del er i laftet tømmer mens tilbygget er i reisverk. Huset er kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggerbord. Taket er saltak tekket med bølgeplater av stål og huset har to skorsteiner. Tunet har ikke så stram struktur som det opprinnelig hadde, da stabbur og fjøs nå er borte. Huset i det åpne tunet er likevel en viktig del av det øvrige kulturlandskapet.

Forvaltning

- Våningshuset er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan 34-8-04, *Lørenskog grønne sentrum*. Se reguleringsplanens bestemmelser.
- Bygningen er omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.

6.4.2 Nordre (Øvre) Røyri, våningshus og stabbur, 87/1

Historikk

Gården ligger på en fjellknaus med hovedhelling mot nordvest. Tidligere var også bygningene i tunet plassert med fjellknaus i sentrum og bygninger rundt. Røyri ble ryddet før vikingtid, muligens i eldre jernalder, og den lå øde i senmiddelalderen. Den hadde opprinnelig form som tradisjonelt åpent firkanttun. I dag er det bare våningshuset og stabburet igjen av de eldre bygningene, mens det er satt opp en nyere driftsbygning og to mindre skjul, som er plassert slik at den opprinnelige tunformen antydes. Røyri kan muligens ha vært prestegård før Lørenskog ble anneks til Skedsmo etter reformasjonen.

Vurdering

- Våningshus: bevaringskategori **B**
- Stabbur: bevaringskategori **B**

Nordre Røyri våningshus er meget gammelt, muligens fra 1750, og det er restaurert i senere tid hvor restaureringsarbeidet har hatt godt øye for husets egenart. Blant annet er vinduene (som var fra 1850) skiftet ut til kopier av de eldre vinduene. Det er satt opp ny grunnmur som er forbundet med naturstein og fuget slik den gamle var. Huset gir et godt bilde på det opprinnelige husets form og utforming. Husets egenverdi må sies å være høy både på bakgrunn av historie, alder og den gode tilstanden huset er i. Husets plassering i landskapet er også av høy estetisk verdi, og bygningen gir dybde til området.

Stabburet kan være fra midten av 1700-tallet eller eldre, og det kan være Lørenskogs eldste stabbur.

Bygningskarakteristikk

Nordre Røyri våningshus er laftet tømmer kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggerbord. Taket er saltak tekket med sementstein. Huset har to skorsteiner. Grunnmur er fuget naturstein og lecamur som er blandet med gråstein. Det er kjeller med ganghøyde under deler av huset, resten er oppfylt. Bygningen er i én etasje (SEFRAK opplyser halvannen etasje).

Stabburet er i laftet tømmer og hadde opprinnelig en åpen svalgang på den ene langsiden. Det er kledd med vertikalt trepanel med bord kant i kant. Stabburet står på pilarer av naturstein med bindemiddel. Taket er saltak tekket med krum uglasert teglstein.

Forvaltning

- Bygningene er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan 34-8-04, *Lørenskog grønne sentrum*. Se reguleringsplanens bestemmelser.
- Bygningene er omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.

6.4.3 Mellom Røyri, stabbur, 87/7

Historikk

Parten ble skilt ut fra Røyri søndre i 1855. Det tidligere våningshuset var fra 1856. Det ble revet i 2015-2016.

Vurdering

- Stabbur: Bevaringskategori **C**

Stabburet er fra før 1900, men det er usikkert når det er fra. Bygningen er i dag viktig i tundannelsen og det er med på å synliggjøre at området har røtter tilbake i tid. Stabburet stod tidligere på andre siden av veien ved siden av kjellerboden. Det ble flyttet til inntunet ca. 1997. Nå er det plassert som en vegg i et firkanttun. Stabburet ga navn til jordet: Stabbursjordet, der det stod før det ble flyttet til inntunet.

Bygningskarakteristikk

Stabburet står på trepilarer fra Gudbrandsdalen som ble hentet i 1997. Bygningen er laftet og har i nyere tid fått kledning med vertikalt trepanel. Det er saltak tekket med krum teglstein.

Forvaltning

- Stabburet er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan 34-8-04, *Lørenskog grønne sentrum*. Se reguleringsplanens bestemmelser.

6.4.4 Mellom Hammer, 111/1 og 111/53 (Lille Hammer)

Historikk

Hammer stammer trolig fra eldre jernalder og må som senter for opphavsgården regnes som bygdas eldste. Gården lå øde i senmiddelalderen. I 1814 ble gården delt i to og i 1857 ble den ene parten atter delt i Hammer mellom (bnr. 1) og nordre (bnr. 2).

Våningshuset er satt opp på begynnelsen av 1700-tallet etter at Karl XII's menn (karolinerne) brente gården i 1716. Gården er antagelig påbygget senere. Låven, drengestua og stabburet er trolig fra før 1850.

Våningshuset har inntil nylig vært brukt som prestebolig, men er siden 2018 i bruk som kunstnerbolig.

Gården har to svært gamle tuntrær, en ask som er ca. 350 år gammel og en lønn som er ca. 220 år.

Vurdering

- Gårdstun: bevaringskategori **B**
- Mellom Hammer, våningshus: bevaringskategori **B**
- Mellom Hammer, låve: bevaringskategori **B**
- Mellom Hammer, stabbur: bevaringskategori **B**
- Lille Hammer, drengestue (111/53): bevaringskategori **B**

Bygningene på gården har høy kulturhistorisk verdi som et ledd i den kontinuitet som følger etter bygdas eldste gård. Bygningene har videre stor verdi som del av det helhetlige miljøet som er representert ved Olavskilden og den eldre bebyggelsen på Hammer. Alle bygningene på gården har også høy aldersverdi.

Våningshuset gjennomgikk i 2003 en omfattende restaurering hvor det ble lagt vekt på å opprettholde bygningens opprinnelige preg, med originale detaljer og materialer gjennom å benytte/reparere de eldre bygningsdelene.

Låven ligger sentralt i landskapsbildet, og er derfor også særlig viktig for den helhetlige opplevelsen av området.

Drengestua og stabburet har trolig høy aldersverdi.

Bygningskarakteristikk

Våningshuset er i lafteverk og kledd med vertikalt trepanel som er høvlet og pløyd (staffpanel). Bygningen er i halvannen etasje. Taket er saltak tekket med takstein i krum tegl. Det er to skorsteiner.

Låven er laftet i søndre del og resten er satt opp i bindingsverk. Låven er kledd både med låvepanel og vertikalt trepanel som er høvlet og pløyd. Den er i to etasjer. Grunnmuren er naturstein uten bindemiddel, og i sørøst hviler låvebygningen på natursteinspilarer. Låven ble rehabilitert i 2010.

Drengestua er kledd med vertikalt trepanel som er høvlet og pløyd. Bygningen er i en etasje. Bygningen har delvis grunnmur med naturstein uten bindemiddel og den er delvis støttet opp av stein langs hele nordre langvegg samt vestre side. Taket er saltak tekket med takstein av krum tegl. Bygningen har en skorstein.

Stabburet er i laftet tømmer. Det er i to etasjer og har kvadratisk grunnplan. Veggene er kledd med vertikalt trepanel som er høvlet og pløyd. Taket er saltak med plater som imiterer krum teglstein.

Forvaltning

- Bygningene er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan 34-8-04, *Lørenskog grønne sentrum*. Se reguleringsplanens bestemmelser.
- Bygningene er omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.
- Våningshuset brukes som kunstnerbolig, en ordning som forvaltes av kultursektoren i kommunen.

6.4.5 Nordre Hammer, 111/2

Historikk

Våningshuset ble flyttet fra Østmork i 1864 hvor det tidligere hadde vært hovedbygning på gården.

Vurdering

- Gårdstunet: Bevaringskategori **B**
- Våningshus: Bevaringskategori **B**
- Stabbur: Bevaringskategori **C**
- Uthus: Bevaringskategori **C**

Våningshuset har beholdt sitt opprinnelige preg, men inngangspartiet er angrepet av forfall ifølge planen fra 2006. Bygningen er eldre enn 1864, men det er usikkert når den er fra. Bygningen er historisk interessant også fordi den er del av to gårders historie: Østmork og Nordre Hammer.

Stabburet ble flyttet og det opprinnelige tømmerfjøset ble revet i forbindelse med oppføringen av nytt våningshus i 1999. Firkanttunet er opprettholdt og stabburet har en viktig funksjon i tunets oppbygging.

På tunet står det i dag en låve som danner en vegg i det tradisjonelle firkanttunet, og som derfor er viktig å beholde som del av tunet. Tunet på Nordre Hammer er et godt eksempel på tun hvor nybygg kan tilpasses det eksisterende bygningsmiljøet og samtidig bygges i tråd med mer moderne arkitektur.

Bygningskarakteristikk

Våningshuset er laftet og kledd med vertikalt trepanel som er høvlet og pløyd. I sørvestre del er det vertikalt trepanel med over- og underliggende bord. Bygningen er i halvannen etasje. Grunnmuren er i fuget naturstein, og det er kjeller med ganghøyde under deler av bygningen. Taket er saltak tekket med tilnærmet flat teglstein og det er én skorstein. Tunet har opprettholdt firkantformen, da nytt bolighus utgjør en vegg i tunet, og hvor moderne form, farge, materialbruk og utforming harmonerer i tunet som en helhet.

Stabburet er laftet og kledd med vertikalt trepanel som er høvlet og pløyd. Bygningen er i halvannen etasje. Den står på pilarer av naturstein uten bindemiddel. Taket er saltak tekket med krum takstein i tegl. Bygningen er fra 1863.²²

Forvaltning

- Våningshuset er omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter da bygningen muligens er fra før 1850.
- Bygningene er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan 34-8-04, *Lørenskog grønne sentrum*. Se reguleringsplanens bestemmelser.

²² Foss (1960) s. 304

6.4.6 Søndre Hammer, 111/3

Historikk

Søndre Hammer har hus fra andre halvdel av 1800-tallet.

Vurdering

Bygningsmassen ble ikke registrert og verdivurdert til kulturminneplanen fra 2006 fordi eier motsatte seg arbeidet. Det har ikke lyktes kommunen å foreta en verdivurdering til denne utgaven av planen.

Gården Søndre Hammer ligger svært sentralt på Hammer. Plasseringen av tunet og bygningene har derfor mye å si for opplevelsen på stedet.

Våningshuset er muligens fra 1866, men det ble restaurert i 1890-årene. Tunet ligger tett på bebyggelse som er av nyere dato, hvor den nye bebyggelsen bryter med byggeskikken som er representert ved gårdens bygninger og plassering av disse. Våningshuset samt de øvrige bygningene og deres plassering i landskapet er viktige for områdets karakter.

Bygningene utgjør et tun med bygninger fra før 1900. Bygningene er ikke verdivurdert som enkeltbygninger eller som deler av tunet, men bygningsmassen vurderes som viktig da det er en rekke eldre bygninger som ligger i et historisk verdifullt område.

Bygningskarakteristikk

Følgende opplysninger baserer seg i hovedsak på SEFRAK-registreringen fra 1983.

Våningshuset: Bygningen er laftet og kledd med vertikalt trepanel som er høvlet og pløyd. Huset er i halvannen etasje. Grunnmuren er naturstein med bindemiddel. Muren er pusset. Taket er saltak tekket med krum takstein av tegl. Det er en skorstein. Bygningen ble restaurert på 1890-tallet.

Redskapsskjul: Bygningen er satt opp i reisverk. Skjulet er kledd med låvepanel (vertikalt trepanel med bordene kant i kant) og det står på pilarer henholdsvis av betong, naturstein uten bindemiddel og stående trepeler. Bygningen er i en etasje. Taket er saltak tekket med krum takstein av tegl.

Stabbur: Bygningen er laftet og kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggerbord. Stabburet er i halvannen etasje. Det står på pilarer av henholdsvis naturstein uten bindemiddel og stående trepeler. Taket er saltak tekket med krum teglstein.

Mjølkebu/drengestue: Bygningen ble flyttet til gården i 1890 og kom opprinnelig fra Grini i Rælingen kommune. Bygningen er i lafteverk. Den er kledd med vertikalt trepanel som er høvlet og pløyd, og den er i en etasje. Den står på pilarer av naturstein uten bindemiddel. Taket er saltak tekket med krum teglstein. Det er en skorstein.

Forvaltning

- Bygningene er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan 34-8-04, *Lørenskog grønne sentrum*. Se reguleringsplanens bestemmelser.

6.4.7 Torshov, drengestue, 112/1

Historikk

Torshov (Tors hov) ble trolig ryddet i vikingtiden, og navnet indikerer at forfedrene dyrket sin åsatro i nærheten. Gården ble ikke lagt øde i senmiddelalderen. Gårdens historie er preget av brann: I 1919 og 1932 brant låve, fjøs, vogn- og redskapshus. Våningshuset som er bygget i 1880, brant i 1970. Innvendig er denne bygningen en del forandret. Utvendig er den restaurert, men størrelsen på grunnplanet er ikke endret. Drengestua er fra 1880 og dermed den eneste gjenværende bygningen på tunet som er uberørt av brannen og som derfor er fra før 1900.

Vurdering

Bygningsmassen på Torshov ble ikke registrert og verdivurdert til kulturminneplanen fra 2006 fordi eier motsatte seg arbeidet. Det har ikke lyktes kommunen å foreta en verdivurdering til denne utgaven av planen.

Våningshuset slik det ser ut i dag skiller seg en del fra den opprinnelige utformingen. Fordi huset brant og ble bygget opp igjen på 1970-tallet, vurderes bygningen som et ikke bevaringsverdig kulturminne.

Drengestua er fra ca. 1880 og er den eneste gjenværende bygning på tunet som ikke er berørt av brann, og som dermed er fra før 1900. Bygningen tilfører stedet en kulturhistorisk dimensjon både når det gjelder funksjon og alder.

Bygningen er en del av et tun, men den opprinnelige tunformen er åpnet mer opp ved at nedbrente bygg ikke er erstattet med nye som opprettholder tunformen. På området er det satt opp nyere bygninger som kan oppleves som en forlengelse av Torshov-tunet i østlig retning.

Bygningskarakteristikk

Følgende opplysninger baserer seg i hovedsak på SEFRAK-registreringen fra 1983.

Drengestua er laftet. Den er kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggende bord. Bygningen er i en etasje. Taket er saltak tekket med papp og det er en skorstein. Grunnmuren er i naturstein med bindemiddel, og det er ikke kjeller. Bygningen ble restaurert i 1983.

For informasjon om våningshuset, se vedlegg 2 i planens del 3.

Forvaltning

- Bygningene er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan 34-8-04, *Lørenskog grønne sentrum*. Se reguleringsplanens bestemmelser.

6.4.8 Hammer skole, 111/4

Historikk

Den første skolebygningen på Hammer ble bygget i 1862. I 1902 ble det satt opp nytt skolehus rett vest for det gamle skolehuset, og denne bygningen er den eldste bevarte bygningen på Hammer skole. Hammer skole var opprinnelig barneskole.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Hammer skole er den første skolen i Lørenskog som var kommunalt bygget, og dens plassering forteller også om den betydningen Hammerområdet har spilt i Lørenskog. Bygningen har derfor høy egenverdi og den har høy verdi som del av Hammerområdets kulturhistorie.

Bygningskarakteristikk

Bygningen er laftet, kledd med vertikalt trepanel som er høvlet og pløyd. Bygningen er i halvannen etasje. Grunnmuren er tilhugget gråsteinsmur som er fuget og pusset, og det er kjeller i ganghøyde under bygningen. Taket er saltak med pulttak på løftet del og taket er tekket med krum teglstein. Bygningen har to skorsteiner. I første etasje var det opprinnelig to klasserom, lærerrom (prestekammers) og lærerleilighet. Andre etasje ble brukt til kommunestyresal, klasserom og lærerleilighet.

I 1947 ble taket på vestsiden av huset over lærerleiligheten løftet, og skjulet ble bygget på nordenden i 1957.

Forvaltning

- Bygningen er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan 34-8-04, *Lørenskog grønne sentrum*. Se reguleringsplanens bestemmelser.

6.4.9 Nordli, drengestue og stabbur, 109/1

Historikk

Nordli ble trolig ryddet i eldre jernalder. Kanskje i overgangen til kristen tid ble Sørli skilt ut. Gården hadde sammen med Sørli Lisetra i Losbyskogen. Det har vært husmenn her siden tidlig på 1700-tallet. I 1751 ble gården delt i Nordli Nordre og Søndre. Ifølge Foss er våningshuset på Nordli Nordre fra 1921, stabbur og drengestue fra ca. 1870 og uthusene ellers består av en gammel tømmerbygning som det er bygget yngre reisverk rundt.²³

Vurdering

- Drengestue: Bevaringskategori **C**
- Stabbur: Bevaringskategori **B**

SEFRAK opplyser at drengestua kan være fra slutten av 1700-tallet. Drengestua er muligens flyttet. Bygningen har gjennomgått enkelte endringer og den er holdt i forholdsvis god stand.

Stabburet er det eneste stabburet i Lørenskog som er bygget på grimer. Stabburet har vindu med utskårne lister og det har også lagt seg opp til annen byggeskikk ved å legge andre etasje ut en plankebredde. Bygningen er interessant da den viser impulser fra byggeskikker fra andre deler av landet og hvordan dette ble kombinert med den lokale tradisjonen på Romerike.

Stabburet og drengestua danner en mindre enhet som avgrenses av trær mot nord og nordvest, samt noe kratt mot sør. De to bygningene oppleves dermed som en egen bygningsgruppe, og tilhørigheten til resten av 109/1 fremkommer ikke av tunformen.

²³ Foss (1960) s. 288.

Bygningskarakteristikk

Drengestua er satt opp i knutelaft. Første etasje er kledd med staffpanel og andre etasje er kledd med over- og underliggende panel (gamle). Taket er saltak tekket med flat teglstein. Tak over tilbygg er tekket med papp. Bygningen har en skorstein. Tidligere var det tørket leirsteinspipe i bygningen. Grunnmuren er innstøpt gråsteinsmur og det er ingen kjeller

Stabburet er laftet (SEFRAK opplyser planklaft) og kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggebord. Bygningen er i to etasjer, hvor andre etasje er lagt ut en plankebredde slik at det er svakt utkraget. Det var mjølkebu og matbod i første etasje og korn i andre etasje og loftsetasjen. Over inngangspartiet var det tidligere et lite saltak som man fortsatt kan se spor etter. Stabburet står på «grime» og trestabber. Under grimen er det betongpilarer. Taket er saltak tekket med metallplater.

Forvaltning

- Bygningene er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan 34-8-04, *Lørenskog grønne sentrum*. Se reguleringsplanens bestemmelser.
- Det er ulike opplysninger om når drengestua er fra. Stua kan være eldre enn 1850 og for denne bygningen gjelder kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.

6.4.10 Hammer bru, 110/2

Historikk

I de nærmeste tiårene rundt 1800 ble det nedlagt et stort arbeid i å bygge veier og bruer. Tidligere ble bruene bygget i tre. Fra rundt 1800 begynte man å bygge hvelvbruer i stein.

Hammer bru går over Losbyelva. Brua ble antagelig bygget i perioden 1811–1815 og ombygget til sitt nåværende utseende i 1870 som en del av utbedringen av den gamle kongeveien midt på 1800-tallet fra Christiania mot Romerike og Smålenene (Den Strømmenske Kongevei).²⁴ Hammer bru er den eneste gjenværende steinhvelvbrua fra denne kongeveien.

Veien ble i ca. 300 år benyttet av plankekjørere på vei fra Sagdalen og Fjellhamar til Christiania. Fra gammelt av har veien hatt ferdsel av pilegrimer som skulle til og fra Nidaros, og på 1600-tallet ble veien den første postvei til lands mellom Christiania og København.

Hammer bru er ikke registrert i SEFRAK, men den er med i SEFRAKs rapport.

Brua har tilhørt Akershus fylke, men er i dag erklært tilhørende Lørenskog kommune da den er en del av gang- og sykkelstiene i kommunen. I 2006–2007 ble brua restaurert av Lørenskog kommune i samarbeid med Statens vegvesen, Norsk vegmuseum og Akershus fylkeskommune slik at brua nå er sikker og opprettholder sin kvalitet som kulturminne.

²⁴ Lørenskog leksikon oppgir at datering er noe usikker da visse kilder tyder på at brua ble bygget 1811–1815, mens andre kilder tilsier at brua ble reist ca. 1860–1870, Hunskaar & Alsvik (2008) s. 68.

Vurdering

- Bevaringskategori: **A**

Brua er en særlig viktig del av Lørenskogs identitet, av den kulturhistorien som knytter seg til Hammer og som kommunikasjonslinje hvor Lørenskog binder sammen Christiania med bygdene på Romerike.

Karakteristikk

Steinhvelvbrua er bygget i naturstein. Den er ca. 6,5 m bred, ca. 15 m lang, og med en lysåpning på ca. 5,5 m. Veidekket er grus, med unntak av en ca. 2,5 m bred asfaltstripe midt i kjørebanelen. Langs bruas ytterkant er det en 0–20 cm høy steinforhøyning. Denne er stedvis utbedret med betong. Betongen er sprukket opp og skallet av flere steder. Det er satt opp rekkverk i metall.

Forvaltning

- Hammer bru er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan 34-8-03: *Lørenskog grønne sentrum, Elveparken*. Se reguleringsplanens bestemmelser.

6.5 Øvrige bevaringsverdige kulturminner

6.5.1 Lørenskog kapell, 111/20

Historikk

Gravkapellet ble oppført av byggmester Martin Andersen i 1923. I den første tiden etter at kapellet ble bygget, foregikk alle begravelser herfra. Alterskapets midtfelt med Kristi oppstandelse er malt av Henrik Sørensen, og fløyene er malt av Bjarne Rise.

De fleste gravkapeller er fra 1900-tallet. Tidligere var det vanlig å oppbevare kista med avdøde i hjemmet frem til begravelsesdagen, og det var også vanlig å gjennomføre seremonien hjemme.

Vurdering

- Bevaringskategori **A**

Gravkapeller har en viktig historiefortellende verdi, og de forteller om utviklingen innen gravferdsskikker og om et samfunn i endring.²⁵ Gravkapellet er en del av kulturmiljøet rundt Lørenskog kirke. Kapellet har også en estetisk og arkitektonisk verdi.

Bygningskarakteristikk

Kapellet er murt i teglstein på høy granittmur. Det er kalket utvendig. Bygningen har valmtak av blåglasert tegl og en kuppel. Likkjelleren er murt av naturstein. Den ble avdelt i 1956 og pusset opp på 1970-tallet. På 1960-tallet fikk kapellet et vindfang i mur.

²⁵ Norsk institutt for kulturminneforskning har i 2020 igangsatt et forskningsprosjekt på gravkapeller.

Innvendig er kapellet pusset og kalket. På hver side har kapellet tre rundbuede vinduer med farget glass og korsmotiv i blyinnfatning. Kapellet har sitteplasser til ca. 60 mennesker.

Forvaltning

- Gravferdsloven § 4 sier at anlegg, utvidelse, nedleggelse eller annen vesentlig endring av gravplass og bygninger på gravplass kan ikke skje uten etter tilslutning fra kommunen og med tillatelse fra bispedømmerådet.

6.6 Revne bygninger og gårdsanlegg

Tapte kulturminner siden forrige kulturminneplan

87/7: Mellom Røyri, våningshus. Våningshuset var fra 1856. Det hadde omfattende skader og rivingstillatelse ble gitt i 2015.

111/3: Låven på Søndre Hammer.

Tidligere revne anlegg

87/2: Norum, kjellerbod. Stod på jorden nordvest for det registrerte våningshuset (nord for gårdsveien mellom Røyri og Norum).

87/1: Øvre Røyri, skjul.

87/1: Øvre Røyri, fjøs.

111/2: Nordre Hammer: Det er usikkerhet rundt uthuset med SEFRAK-nr. 0230 005 029 da huset ikke er målt opp i registreringsskjemaet, men det er trolig revet.

6.7 Registrerte husmannsplasser/tufter

87/ukjent bnr.: Røyrihagan, husmannsstue under Røyri. Husmannsstuen brant ned i 1976. Den ble bygget før 1900.

87/6: Røyribråten, husmannsplass under Røyri 1743–ca. 1880.

87/9: Nybakk, husmannsstue under Røyri. Ca. 500 m SSØ for Stensrud. Her er det to tufter: a) 6 x 4 meter; påbygget 1932 til 6 x 9 meter. b) 4 x 3,5 meter «peisstua». 1856–1930. Revet, materialene er brukt til hytte på Nordli/Stensrud.

24. Gamle Hammer skole
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

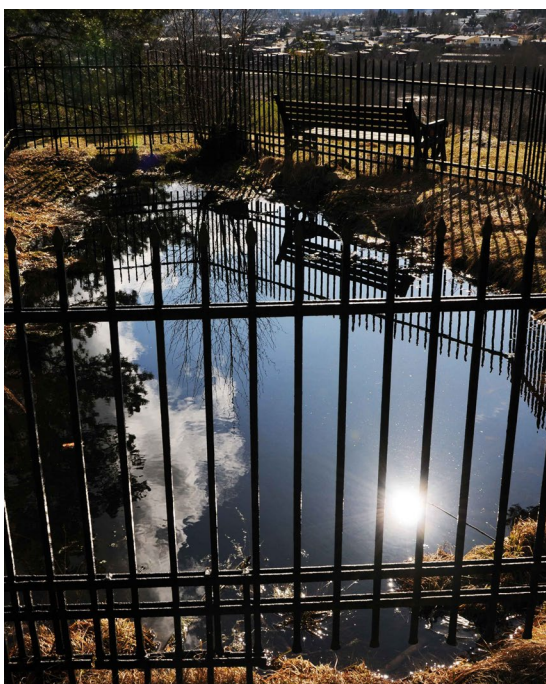
25. Hammer bru
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

26. Mellom-Hammer, våningshus
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

27. Lørenskog kirke
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

28. Olavskilden
(foto: André Clemetsen)

29. Inne i Lørenskog kapell
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

7. Nordbygda, Nordbyhagen, Kurland og Midtbygda

7.1 Områdebeskrivelse

Området er preget av åpent landskapsrom med et forholdsvis sammenhengende jordbrukslandskap. Det er avgrenset av Gamleveien i nord, Røyrigårdene og gårdene langs Kirkerudveien i vest og Marka i sør.

I området finner vi ravinedaler med bekker samt gårdsveier og stier som fører gjennom området og inn i Marka. Bebyggelsen er karakterisert med delvis spredt gårdsbebyggelse og enkelte steder med nyere og mer tett bebyggelsesstruktur.

Kurland er preget av utbygging, og det er få kulturminner av verdi i området. Det er ikke registrert kulturlandskap av høy verdi på Kurland. Kurlandseika bør nevnes som et viktig element, og plassen der denne står, har opp gjennom tidene vært et viktig samlingspunkt for bygdefolket fra denne delen av Lørenskog. Eiketreet er fredet. Våningshuset som står i tilknytning til eiketreet, gir estetisk kvalitet til området, samtidig som det fremhever treet i form av miljø og alder sett i kontrast til den øvrige bebyggelsen i området.

7.2 Fredede kulturminner

7.2.1 Automatisk fredede kulturminner

På Kjoneberget, Bårli, var det en gravhaug fra jernalderen. Den ble gravd ut i forbindelse med at man la riksvei 159. En haug på Plåterud har lokalt blitt oppfattet som menneskeverk, men den er ansett som en naturdannelse og avkreftet som kulturminne

Ved Hovelsrud var det en kokegropplokalitet fra eldre jernalder. Den ble utgravd og fjernet i 2005. Fra Hovelsrud til Rælingen går en gammel ferdselsvei, Den gamle Kongeveien. Veien er nå så utbedret at rester etter eldre traseer knapt ses. Et unntak finnes mellom Skistua og Sandbekken. Veiens vernestatus står nå som *uavklart* i Askeladden. En voll ved Hovelsrud ble i 2008 avkreftet som gravhaug og kulturminne.

I Tjuvåsen er en tradisjonslokalitet i form av en røverhule.²⁶ Denne er registrert i Askeladden, men med status *ikke fredet*.

7.2.2 Kurlandseika, 83/65

Kurlandseika er det tidligere tuntreet på Kurland gård. I 1960 målte det 420 cm rundt stammen en meter fra bakken. Ifølge folketradisjonen ble eiketreet plantet av en munk

²⁶ Askeladden: Tradisjon: En gang skal det ha bodd røvere i en hule i åsen. Ingen kjenner i dag til hele sagnet, men konturene av «Tiril-Tove-sagnet» anes.

som drev hagebruk på Kurland på 1500-tallet, men dette kan ikke bekreftes. Eiketreet skal være avmerket på Karl XIs kart fra 1716. Eiketreet ble fredet i 1962 etter den tidligere loven om naturvern.

7.3 Kulturlandskap

Landbruksområdet sør for Gamleveien (Nordbygda, Midtbygda og Sørbygda) blir (med unntak av Losbydalen) av planen *Grøntstruktur Romerike* vurdert til å være del av et sammenhengende kulturlandskap/kulturmiljø av lokal verdi. *Landskapsanalyse av jordbrukslandskapet i Lørenskog* vurderer deler av området til høy kulturhistorisk verdi.

Kulturlandskapet i området blir aktivt holdt i hevd gjennom korn- og gressproduksjon og beitedyr som beiter i deler av bekkedragene. Vi finner raviner i området, hvorav noe av dette er planert ut til jordbruksformål. Det er senest sommeren 2004 fylt opp og planert ut på Bårli hvor det også er opparbeidet en turvei langs bekken fra Gamleveien til Kurland.

På høydene finner vi engvegetasjonstyper. Eldre og nyere granplantinger i ravinedalene ved Hovelsrud og Østby oppfattes som fremmedelementer i den helhetlige landskapsopplevelsen. Man finner rester etter beite- og slåtte- og slåttemark i flere av ravinedalene, samt kulturmark i randsona mellom jordbruksarealene og skogområdet. Skogsbryn med lysåpen blandingsskog og flere nedlagte husmannsplasser med rester etter gammel kulturmark i kantsonen mellom jordbruk og Marka, har stor betydning for det biologiske mangfoldet.²⁷

I området finner vi rester etter Den Strømmenske Kongevei. Veien gikk gjennom Lørenskog og Rælingen og den ble bygget for å sikre forsyningene mellom Kristiania og Basmo festning som ligger i Aremark kommune sør for Hemnessjøen.

Bygninger i landskapet

Området er preget av et sammenhengende kulturlandskap hvor gårdene er plassert spredt, og hvor mindre deler av området er bygget ut med tettere bebyggelse som bryter med den øvrige bebyggelsesstrukturen (særlig langs Østbyveien). Gårdsbebyggelsen består hovedsakelig av tradisjonelle østlandske firkanttun. Av gårder med høy verdi i området, nevnes Bårli gård (med blant annet rester etter gammelt hageanlegg med store trær og lindelysthus), og Hovelsrud gård med godt bevart våningshus fra 1700-tallet.²⁸

7.3.1 Hovelsrud/Østby kulturlandskap

Vurdering

- De to ravinedalene på Søndre Hovelsrud: Bevaringskategori **B**
- Hovelsrud gårdsmiljø med Hovelsrudveien og den gamle kongeveien: Bevaringskategori **B**

²⁷ Husmannsplassene Plåterudenga, Nybakk, Nylenne, Lauvås, Tangen, Røribråtan og Rørihagan har ikke bygninger i dag, mens husmannsplassen Kulandsholen, har stue og stabbur.

²⁸ Utmarksavdelingen for Akershus og Østfold (2001) s. 33.

- Enga vest for Nordre Hovelsrud: Bevaringskategori **C**

Tunet på Hovelsrud, inkludert Hovelsrudveien og Den Strømmenske Kongevei, samt ravinelandskapet mellom Hovelsrud og Østby, vurderes til høy verdi som kulturlandskap. Enga vest for Nordre Hovelsrud gård, vurderes i seg selv til middels kulturhistorisk verdi, men som del av det helhetlige kulturlandskapet er den viktig.

Planen *Grøntstruktur Romerike* vurderer området som del av et sammenhengende kulturlandskap av lokal verdi.

Forvaltning

- Området er i kommuneplanen avsatt til LNFR-område hvor landbruk dominerer. Planstatusen bør opprettholdes.
- Det foreslås at gårdstun og bygninger i kulturlandskapet også forvaltes i henhold til eksisterende byggeskikk, der tunets kvaliteter og særpreg opprettholdes. Ved behov for bygninger til nye/endrede bruksområder bør eksisterende bygninger vurderes til formålet fremfor å bygge nytt. Kårboliger bør plasseres i sammenheng med gårdstun og tilpasses eksisterende bebyggelse. Gårdsmiljø av nyere dato som inngår i det avgrensede kulturlandskapet, har verdi som del av kulturlandskapet, og eventuelle endringer her bør forholde seg til hvordan disse vil virke inn på gårdsmiljøet som del av det helhetlige kulturlandskapet.
- Eventuelle endringer i området bør tilpasses eksisterende bebyggelse da store deler av bebyggelsen vurderes som kvaliteter som bør ivaretas.
- For Østbyenga med ravine er det utarbeidet skjøtselsplan for kulturlandskapet. De to rainedalene har spesielt stor økologisk verdi på grunn av sin sjeldenhet.²⁹ Ravinene inneholder både dyrket areal og udyrkede skogsområder, og de inneholder dermed et mangfold av arter knyttet til kulturlandskap. Østbyenga ravine har tidligere blitt slått, beitet og delvis oppdyrket. Nå ligger området brakk. Ravinen klassifiseres som skjøtselstrengende og lokalt viktig naturbeitemark. Ravinen er lite gjødslet og har derfor stor økologisk verdi sammenlignet med andre raviner i Lørenskog. Kulturlandskapet bør opprettholdes driftsmessig, slik at kontinuiteten i bruken av kulturlandskapet opprettholdes. Skjøtselsplanen fremmer to mulige løsninger på skjøtsel.
- Det bør arbeides for å opprettholde skjøtsel av området der kontinuiteten i bruken av kulturlandskapet opprettholdes.
- Det bør ikke tillates bakkeplanering i ravinelandskapet.
- Enga vest for Hovelsrud er tidligere beite/slåttemark som inneholder plantearter som favoriseres av kontinuerlig beite. Beitedrift bør opprettholdes for å opprettholde kontinuiteten i kulturlandskapet.

²⁹ Utmarksavdelingen for Akershus og Østfold (2001) s. 32.

7.4 SEFRAK-registrerte bygninger

7.4.1 Bårli gård, 81/1

Historikk

Bårli (av Borgarlid) ble trolig ryddet i tidlig vikingtid. Gården lå øde i senmiddelalderen og var fremdeles ved midten av 1500-tallet underbruk under en annen gård. Senest fra 1593 hadde Bårli egen bruker. Av husene er hovedbygningen på Bårli fra siste halvdel av 1800-tallet.³⁰ Låven er bygget i 1904 og fjøset i 1928. Drengestua er satt opp mellom 1875 og 1900. Tidligere stod det også et gammelt stabbur der.

«Kjoneberget» tett ved husene vitner om at kjona lå der. Midt på gårdsplassen er det en brønn som er 6–7 meter i diameter. En allé fører opp til tunet. Gården hadde seter, Bårliseter, i Losbyskogen øst for Røyrvann der navnet Bårliseterås er et minne. Det har vært to sagbruk under Bårli (bekkesag og spillvannssag). Begge sagene lå på Vittenberg.

Vurdering

- Gårdstun: Bevaringskategori **B**
- Våningshus: Bevaringskategori **B**
- Låve/fjøs: Bevaringskategori **C**
- Drengestue/bryggerhus: Bevaringskategori **C**

Bygningene på Bårli er fra tidligst siste halvdel av 1800-tallet. Våningshuset er utført i utsøkt håndverk. Det har tidligere vært stabbur på gården som nå er revet, og det er bygget kårbolig på eiendommen. Gårdens plassering i terrenget samt tunets bebyggelse har likevel i store trekk opprettholdt sin karakter. Gården har derfor form som et tradisjonelt firkanttun plassert på en høyde med jorder som heller nedover fra tunet. Gårdstunet har stor verdi som miljø, og det gir kvalitet til området. Tundammen er et trekk ved tunet som også øker tunets kvalitet kulturhistorisk sett. Gården har både verdi som tun og som del av et sammenhengende jordbrukslandskap.

Bygningskarakteristikk

Tunet ligger på en forhøyning i landskapet og har dermed en plassering som karakteriseres som tradisjonell for regionen.

Våningshuset er fra siste halvdel av 1800-tallet. Det er i laftet tømmer og bygget i halvannen etasje. Bygningen er kledd med vertikalt trepanel som er høvlet og pløyd. Bygningen har saltak som er tekket med krum teglstein, og det er to skorsteiner. Grunnmuren er naturstein med bindemiddel og det er kjeller med ganghøyde en tredjedel av huset. Bygningen er tilbakeført til opprinnelig sveitserstil. Det har tidligere vært glassveranda. Bygningen er, ifølge tidligere eier, av håndverkere registrert som «skikkelig håndverk». Dette gjelder ikke grunnmuren.

³⁰ Foss (1960) s. 10 oppgir ca. 1860, SEFRAK opplyser ca. 1850 og tidligere eier opplyser ca. 1880.

Låve/fjøs: Låvedelen hviler på pilarer av stein mens fjøsets grunnmur er av betong. Låven er satt opp i reisverk og kledd med låvepanel (bord med kant), og fjøset er i murt teglstein. Bygningen er i to etasjer.

Drengestue/bryggerhus: Bygningen har kombinert bruk – drengestue/bryggerhus og vognskjul. Bygningen er satt opp i laftet plank. Drengestua er kledd med vertikalt trepanel som er høvlet og pløyd, og resten av bygningen er kledd med låvepanel. Drengestua har grunnmur i naturstein med bindemiddel, mens resten av bygningen hviler på pilarer av naturstein. Bygningen har saltak og er tekket med lakkerte plater av jern. Bygningen er satt opp i en etasje og den har en skorstein.

Forvaltning

- Gården ligger i et område som i kommuneplanen er avsatt til LNFR-område hvor landbruk dominerer. Planstatusen bør opprettholdes.

7.4.2 Nordre Hovelsrud, våningshus og stabbur, 84/1

Historikk

Hovelsrud (av mannsnavnet Halvard + Rud) ble ryddet i kristen middelalder. Gården lå øde i senmiddelalderen. Av husene er hovedbygningen på hovedbruket, som ble ombygget i 1906, trolig fra 1700-tallet. Det står på tømmerflåter i leirjorden. Stabburet er fra 1892, mens resten av uthusene er fra 1920-tallet. Hovelsrud har hatt sagbruk. I første halvdel av 1700-tallet ble det bygget kvernhus med to kverner ved vannfall og det var i bruk i år 1819. Gården har hatt husmenn i 1690-årene og senere. Hovelsrud gård bestod tidligere av våningshus, stabbur, fjøs/låve, skjul og lekestue. Fjøset er nå revet. Rundt tunet er det jorder på alle kanter.

Vurdering

- Gårdstun: bevaringskategori **B**
- Våningshus: bevaringskategori **B**
- Stabbur: bevaringskategori **C**

På Hovelsrud er våningshuset svært gammelt (trolig fra midten av 1700-tallet) og det er godt vedlikeholdt. Tunet har form av et åpent firkanttun og gården ligger langs den gruslagte Hovelsrudveien som fører inn mot den gamle kongeveien. Gården har både verdi som tun og som del av et helhetlig kulturlandskap.

Våningshuset er i god stand, det har beholdt sitt formspråk i sveitserstil og det er gjort flid med å bevare huset med de opprinnelige delene.

Stabburet blir holdt ved like og det utgjør et viktig element i gårdstunets form. Ved restaurering ønsket eier å benytte materialer som tilsvarte de opprinnelige.

Bygningskarakteristikk

Våningshuset: Muligens er kjernen av huset det som i 1757 ble gjort i stand av Simen.³¹ Huset ligger på tømmerstokker i leirjord, det er lagt til steiner og murt utenpå. Det er en liten potetkjeller midt under storstua. Bygningens første etasje er i laftet tømmer og resten (halv etasje) er satt opp i reisverk. Bygningen er kledd med vertikalt trepanel som

³¹ Foss (1960) s. 48.

er høvlet og pløyd. Taket er saltak tekket med flat, uglasert teglstein. Bygningen har to skorsteiner.

Stabburet er fra 1892. Det er i laftet tømmer og kledd med staffpanel i gavlene. Det er i halvannen etasje. Stabburet hviler på fire granitt- og betongpilarer. Taket er saltak tekket med aluminiumsplater. Stabburet har to rom i første etasje og et stort rom i øvre etasje.

Forvaltning

- Våningshuset er omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.
- Gården ligger i et område som i kommuneplanen er avsatt til LNFR-område hvor landbruk dominerer. Planstatusen bør opprettholdes.
- Gårdstunet bør forvaltes etter et bevaringsperspektiv hvor tunets kvalitet og særpreg opprettholdes.

7.4.3 Tidligere Nedre Østby våningshus, 84/28 (tidligere 85/1 og 3)

Historikk

Østby (av Austbyr, østgården) ble trolig ryddet i tidlig vikingtid. Gården var selvstendig bruk i senmiddelalderen. Den hadde to brukere første halvdel av 1600-tallet og i begynnelsen av 1800-tallet. Gården er delt flere ganger, og mot slutten av 1800-tallet ble resten av vestre halvpart (bnr. 1 og 3) samlet under navnet Østby Nedre. I 1904 kom bnr. 15 til. Bygningen er flyttet til skogholtet ved skihytta langs Hovelsrudveien.

Vurdering

- Bevaringskategori C

Bygningen har en interessant endringshistorie, og historien kan avleses gjennom detaljer i husets konstruksjoner. Bygningens opprinnelige miljø er borte, men de nye omgivelsene imiterer den opprinnelige byggeskikken med tunform. Bygningen gir kvalitet til området, og den er et vakkert element i landskapet med Hovelsrudveien som danner en vegg i «tunet». Videre tilfører bygningen området en estetisk kvalitet og vurderes på denne bakgrunn som et kulturminne.

Bygningskarakteristikk

Bygningen er fra 1865 og den er restaurert tilbake til opprinnelig form. Grunnmuren er i dag i leca, hvor den før var i naturstein. Det er i dag full kjeller under hele bygningen. Bygningen er i halvannen etasje. Den er laftet og kledd med vertikalt trepanel som er høvlet og pløyd. Taket er saltak tekket med krum, uglasert teglstein og bygningen har to skorsteiner. Etter at bygningene ble flyttet, er romfordelingen endret og det er laget vindfang. Bygningen har gjennomgått ombygging/tilbygging flere ganger (både i 1875–1899 og i 1925–1950). Bygningen er også flyttet flere ganger (mellom 1900 og 1924, samt siste gang på slutten av 1980-tallet). Bygningen er registrert som opprinnelig et vinduløst hus. Under restaureringsarbeidet viser likevel stua tegn på at flere typer vinduer er brukt i bygningen.

Forvaltning

- Bygningen ligger i et område som i kommuneplanen er avsatt til LNFR-område hvor landbruk dominerer. Planstatusen bør opprettholdes.

7.4.4 Øvrige SEFRAK-bygninger i området

Det finnes også noen SEFRAK-registrerte bygninger i området som til kulturminneplanen fra 2006 ble vurdert som *ikke bevaringsverdige*. Dette gjelder:

- Kulandsholen, stabbur og bolighus, 83/66 (tidligere bnr 2)
- Sletten, bolighus, 82/6

Mer informasjon om disse bygningene finnes i vedlegg 2.

7.5 Øvrige bevaringsverdige kulturminner

7.5.1 Den Strømmenske Kongevei/Den gamle kongeveien

Historikk

Veien er førreformatorisk. Rundt 1800 fikk den gamle Strømsveien status som kongevei. Ved Hovelsrudveien deler veien seg. Veien fra Skihytta og mot Rælingen heter nå Kongeveien, og den blir brukt både til turgåing og som kommunikasjonsledd.

Vurdering

- Bevaringskategori: **B**

Den gamle (Strømmenske) Kongeveien er et kulturminne som binder Lørenskog sammen med bygdene øst for Lørenskog som kommunikasjonslinje til Christiania. Kongeveien fra Skihytta og videre mot Rælingen har fortsatt den gamle steinleggingen.

Kongeveien benyttes til friluftsliv og har stor betydning for folk som ferdes i området

Forvaltning

- Veien er registrert i Askeladden med status uavklart. Dateringen er satt til førreformatorisk tid.
- Den gamle steinleggingen skal bevares.

7.6 Revne bygninger og gårdsanlegg

82/8: Nordheim: Våningshus og uthus er revet.

84/1: Fjøset på Hovelsrud.

85/1, dertil 3 og 15: Nedre Østby: Drengestue, fjøs og stabbur er revet. Våningshuset er flyttet til 84/28.

83/66 (tidligere 83/2): Kulandsholen: Stallen er revet.

7.7 Registrerte husmannsplasser/tufter

85/4: Tangen. Stedet ble revet i 1980. Ingen opplysninger om hvilken gård stedet var plass under, men muligens Østby.

85/4: Ruin etter smie, Tangen. Tangen benevnes også som Frysjamo og Østbytang. Det er ingen rester etter grunnmur på stedet. Siste smed var Hagbart Norum.

86/1: Nylenne: ruin etter husmannsplass under Stensrud. Mål: ca. 4 x 4 meter + inngang. Husmannsplassen lå 300–400 meter sør for Østlia.

86/8: Lauvås, husmannsplass under Stensrud. Ca. 175 m VSV for Nybakk. Husmannsplass fra 1857-1880. Mål: 6 x 8 meter. Brent ned.

82/5: Plåterudenga, husmannsplass under Bårli. Bygningen ble revet i 1914.

82/6: Haugen: Tidligere husmannsplass.

7.8 Objekter som bør verdivurderes til neste rullering

- Bygninger knyttet til Akershus universitetssykehus (Ahus), tidligere Sentralsykehuset i Akershus (SiA). De første byggearbeidene startet på 1950-tallet. Sykehuset ble tatt i bruk høsten 1960 og ble offisielt åpnet 15. mai 1961. Senere er bygningsmassen utvidet flere ganger.

30. Kulturlandskap langs Hovelsrudveien (foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

8. Losby og Losbydalen

8.1 Områdebeskrivelse

Delområdet strekker seg fra Fløyta og Geitsjøen/Knurra i sør, langs tidligere Losbylinja til Nedre Feiring, Kirkerud og Bjørnholt i nord. Her er det jordbruket og skogbruket som har preget utviklingen av kulturlandskapet. Videre omfatter delområdet Losby Bruk med bygninger og golfbanene. En del endringer er påført kulturlandskapet i området, men store deler av den opprinnelige bygningsmassen i form av arbeiderboliger og husmannsplasser er likevel bevart. Kulturlandskapet viser spor etter tømmer- og sagbruksvirksomhet som næringsvei.

Området omfatter blant annet reguleringsplanene: *Losbydalen spesialområde* (plan nr. 43-8-03) og *Del av Losby Bruk - konferansesenter, golfbane m.m.* (plan nr. 43-8-04). Det vil snart komme nye reguleringsplaner for området.

8.2 Automatisk fredede kulturminner

Det finnes en rekke automatisk fredede kulturminner i området som tilhører Losby Bruk. Størst tetthet av slike finnes rundt Østmork og ved Lia. Ved Østmork er det registrert tre steinrøyser/rydningsrøyser og et steingjerde. Ved Lia er det registrert sju steinrøyser, hvorav seks er førreformatoriske.³² I tillegg er det registrert en hulvei, en rydningsrøys og et steinbrudd i området. Et kulturminne fikk i 2008 endret sin status fra en automatisk fredet rydningsrøys til et etterreformatorisk veianlegg som ikke er fredet.

På Kirkerudgårdene lever en tradisjon om at det skal ha vært en kirke i området. Det er ingen spor etter den.

Husmannsstua på Morkbråten har svært høy alder. Det er mulig at den eldste delen er fra 1640 og følgelig automatisk fredet.

8.3 Kulturlandskap

Losbydalen representerer et landskap hvor sammenhengen mellom større landskaps-trekk, forskjellige bo- og bruksformer samt utnyttelse av landskapet er lett leselig i omgivelsene. Landskapet her har fått være uberørt av fortetting, og kulturminnene blir dermed en naturlig del av det helhetlige landskapet. Området kan leses som et sammenhengende miljø, men også som mindre miljøer. Som eksempel på dette er husmannsplasser med flere bygninger, som i en større sammenheng danner en helhet med Losby Bruks historie. I nord er landskapet åpent og vidt med lave horisonter, og

³² Nr. 35310 stod oppført som *automatisk fredet* i forrige kulturminneplan. Ble gjenregistrert i 2008. Står nå som etterreformatorisk og status *ikke fredet* i Askeladden.

landskapsrommet har en forgrening mot vest mellom Nesåsen og Feiringåsen, hvor Feiringåsen utgjør et «sår» i det helhetlige landskapet.

Losbyelva meandrerer gjennom et delvis bakkeplanert jordbrukslandskap hvor bakker og raviner skaper variasjon og kvalitet i landskapet. Der dalen snevres inn, danner de bratte dalsidene og elva retningsklare linjer som blir forsterket av traseen etter den nedlagte jernbanelinja og Kirkerudveien på hver side av elva. Området mellom Engebråten og Sagenga er preget av planerte områder sør for Bakkerud som i dag benyttes til golfbaner.

Området inkluderer reguleringsplanen Losbydalen spesialområde, samt golfbanene med tilhørende områder. Innenfor området vil man finne delmiljøer som henger visuelt og opplevelsesmessig sammen.

Vurdering

- Området Bjørnholt gård (89/1), Nordenga (90/7) samt mellomliggende jorde (90/7) som forbinder gårdene med hverandre, vurderes til bevaringskategori **B**.
- Området Losbyelva/jernbanetraseen (Losbylinja) vurderes til bevaringskategori **B**.
- Området Kirkerudveien inkludert Kirkerudveien 71 (90/5) med uthus og Kirkerudveien 61 (90/1) med uthus fremhever kulturhistorisk dybde og historisk særpreg langs veien. Veien og de nevnte bygningene vurderes som et helhetlig miljø langs veien, til bevaringskategori **B**.
- Husmannsmiljøet rundt Mønevann vurderes til bevaringskategori **B**.
- Bygningsmiljøet: Losby gods, arbeiderboliger, husmannsstuer, skole samt Østmorksaga og tilhørende industriminne vurderes til bevaringskategori **B**.
- Ryensetra vurderes til bevaringskategori **B**.

Planen *Grøntstruktur Romerike* vurderer kulturlandskapet/dalrommet mellom Knurra i sør og Bjørnholt/Røyri i nord som kulturmiljø av regional verdi.

Landbruksanalyse av jordbrukslandskapet i Lørenskog vurderer bygningsmassen på Losby og den midtre delen av Losbydalen til å ha høy kulturhistorisk verdi.

Det kulturhistoriske bygningsmiljøet som formes av bygningene på Losby Bruk, er uttrykk for et helhetlig samfunn tilknyttet sagbruksvirksomheten i Losbyelva. Bygningenes plassering, deres form og størrelse, samt det samlede antall av bygninger med hovedbygningen som sentrum, er viktig i forståelsen av den historie som området representerer. Husmannsplassene rundt Mønevann har stort sett opprettholdt sine plasspreg og de ligger idyllisk til. Plassene er viktige i det helhetlige miljøet som husmannsplassene rundt Mønevann utgjør.

Kirkerudveien utgjør et miljø som er preget av landbruket som næringsvei. Her finner vi både større gårder, tidligere husmannsplasser og mindre gårdsbruk. I tillegg finner vi nyere bebyggelse som enkelte steder bryter med tradisjonell byggeskikk. Bygningene langs Kirkerudveien vil bli vurdert ut fra egenverdi og ut fra hvordan de tilhører et helhetlig miljø.

Forvaltning

- Mye av området og bygningsmassen er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan nr. 43-8-03, *Losbydalen spesialområde*. Se reguleringsplanens bestemmelser.

- Noe av bygningsmassen er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan nr. 43-8-04, *Del av Losby Bruk - konferansesenter, golfbane m.m.* Se reguleringsplanens bestemmelser.
- Den eldre bygningsmassen bør vedlikeholdes, og de eksisterende bygningsmiljøene bør opprettholde den tradisjonelle byggeskikken som karakteriserer gårdsmiljøene som helhet.
- Bjørnholt gård er det gårdsmiljøet i området som har flest bygninger fra før 1900. Stabburet er flyttet fra vestsiden av veien (karakteristisk for gårdsmiljøene langs Kirkerudveien) og inn på tunet (karakteristisk for lokal tradisjonell byggeskikk). Ved endringer av tunkarakteren bør dagens form eller dokumentert tidligere form på tunet opprettholdes.
- De dyrkbare arealene nord i dalen forutsettes fortsatt drevet slik de blir i dag, det vil si til produksjon av korn, gras og grøntfôr. Disse områdene er til landbruksområder, jordbruk, se reguleringsplanens bestemmelser.
- Kulturlandskapets verdier ivaretas gjennom aktiv jordbruksdrift. For kulturlandskapet Bjørnholt er det utarbeidet en skjøtselsplan.
- Skogområdene skal både utnyttes gjennom drift og avvirkning. Gammelskog og viktige biotoper skal vernes, samt at skogen skal være innbydende for jakt, fiske og friluftsliv. Skogområdene reguleres som landbruksområder, skogbruk. Se reguleringsplanens bestemmelser.
- Horisontlinjen er viktig for landskapsbildet, inntrykket av dalrommet og som skjerm mot tilgrensende reguleringsformål og aktiviteter. Skogsdrift på åstoppene må gjennomføres slik at horisontlinjen alltid dannes av et vegetasjonsbelte.

8.3.1 Losby bruk

Landskapet rundt Losby Bruk er noe endret gjennom utplanering, og bruken av størstedelen av arealene henger kulturhistorisk sett ikke sammen med det øvrige landskapet hvor bygningene er inkludert. Losbyelva er en viktig del av kulturlandskapet med den driften som godsets historie representerer. Elva og de mange vannene sørover i Østmarka bærer en rekke spor etter den driften som har foregått her. Her er rester etter Østmorksaga, demninger, tømmerveier med mer.

Bygningsmiljø i landskapet

Bygningene i området representerer det klassesdelte samfunnet som har vært karakteristisk for Losbydalen siden brukseieren anla sagvirksomheten. Det miljøet som bygningene i området utgjør i sammenheng med hverandre og i sammenheng med Losbydalen spesialområdes søndre del (husmannsstuene rundt Mønevann), tillegges stor kulturhistorisk verdi i landskapet.

Bygningene er i hovedsak bygget etter 1850, og er ikke av svært høy alder. Det som er interessant her, er den bosetningsstrukturen som vi finner så godt bevart i området, og hvordan den helhetlige samfunnsstrukturen blir fortalt via bygningsmassen. Innenfor det helhetlige miljøet finner vi mindre og lokale delmiljøer som for eksempel husmannsplasser og gårdsmiljø med flere bygninger. Strukturen på hvert delmiljø er også viktig for forståelsen av det helhetlige miljøet, og byggeskikken som bygningene representerer – både hver for seg og sammen – er derfor viktig.

Hovedbygningen med parkanlegg utgjør et visuelt tyngdepunkt i landskapet. Spredte arbeiderboliger og husmannsplasser samt verksteder viser til øvrig boligmønster og

allsidig virksomhet. Losby fikk også den første faste skolen i Lørenskog i 1858, som på daværende tidspunkt var del av Skedsmo kommune.

Arbeidere og funksjonærer ved Losby Bruk bodde for en stor del på det som tidligere var husmannsplasser, men ingen ble lenger kalt husmenn. De som bodde på plass med jord ble kalt oppsittere.

8.3.2 Losbydalen spesialområde

Landskapet innenfor Losbydalen spesialområde er preget av både jordbruk og skogbruk som næringsveier. Jordbruksarealene består av kornåkre, eng og beiter for hest og ku. I deler av området, særlig i skogsbyrnet rundt jordbruksarealene og ved tidligere husmannsplasser, finner vi rester etter gammel kulturmark som er i ferd med å gro til. I området finner vi blant annet helhetlige gårdsmiljøer som er kjedet sammen av den gruslagte Kirkerudveien, husmannsplasser, seterstuer og industrirelaterte kulturminner som del av kulturlandskapet. En del ravinene er også beholdt i området.

De best bevarte ravinene i Losbydalen finner vi ved gårdene Bjørnholt, Kirkerud og Feiring i nordre del av området. Ravinene gir kvaliteter til området både kulturhistorisk sett og som naturressurs med rike biotoper for flora og fauna. De best bevarte engrestene finnes langs vei- og åkerkanter, som for eksempel langs Kirkerudveien mellom Kirkerud og Juterud eller på nedre Feiring. Nord for tunet på Engebråten finnes det også rester av gammel kulturmark. Her er det likevel ikke stor sannsynlighet for å finne det store arts mangfoldet på grunn av oppdyrking. Hestebeitet øst for tunet på Kirkerud og sørover langs Kirkerudveien er naturbeitemark som kan ha vært beitet i hevd i lang tid. Beitet er lokalt viktig, med plantearter som er tilpasset dette formål. På marka overfor åkerlappene på Steinbråten finner vi naturbeitemark som er lokalt viktig ut fra biologisk mangfold. Verdien er imidlertid i ferd med å forringes på grunn av gjengroing og opphør av tradisjonell skjøtsel. Husmannsplassen Lia er også på vei til å gro til.

I denne delen av området er det en rekke kulturminner som ikke er registrert i et samlet register, men en del av disse er likevel kjente kulturminner og blir oppfattet som viktige for området. Dette er blant annet traseen etter Losbylinja, steinkistedemninger i vannene, spor etter tømmerrenner, med mer.

Tekniske anlegg

Flere gnr./bnr.: Losbylinja. Byggeår 1861. Seks km lang sidebane fra Fjellhamar med sporvidde 1435 mm. Med leid lokomotiv fra Hovedbanen frem til ca. 1885, dernest som hestejernbane frem til ca. 1914 og motortralla «Loppa» frem til ca. 1940. Skinnegangen ble brutt opp av tyskerne i 1944, men litt av skinnene er bevart i området. Skåret tømmer fra vannsaga i Losby samt is som ble skåret i blant annet Mønevann, ble fraktet til byen mens hestegjødelse og pudritt fra bygårdene ble fraktet fra byen til jordene i Losby.

91/1: Tømmerkistedemning, Mønevann. Usikkert byggeår. Demningen, som er dekket med sand, finnes under flytebrua på badeplassen Mønevann ca. 100 m sør for eksisterende demning.

91/1: Tømmerkistedemning, Tangen. Usikkert byggeår. Demningen finnes ca. 100 m sør for eksisterende demning i Fløyta.

91/1: Tømmerrenne, Tangendammen. Usikkert byggeår. Tømmerrenna ligger på vestsiden av Tangendammen mot nord til Mønevann.

I tillegg til ovenfornevnte anlegg, er det trolig rester etter flere anlegg fra Mønevann og Fløyta og lenger sør langs vannveien. Se ellers kapittel 11.

Bygningsmiljøet Kirkerudveien

I området er det en del gårdsbebyggelse av varierende størrelse og form, men hvor tradisjonelt firkanttun har vært dominerende for de større gårdene. Bebyggelsen i området danner en helhet i det visuelle synsinntrykket, og er variert med henholdsvis små og store tun med tradisjonell firkantstruktur og mer terrengrelaterte tundannelser, hvor bygningenes funksjon og plassering lett kan relateres til det øvrige landskapet. Det visuelle samspillet mellom gårdene Bjørnholt (89/1) og Kirkerud/Nordenga (90/7) og området mellom gårdene, danner et miljø hvor ulike tradisjoner innen byggeskikk blir representert i en enhet.

Karakteristisk for området er også at veien går/har gått gjennom tunene både ved Kirkerudgårdene og ved Bjørnholt. I dag er det bare enkelte tun som har opprettholdt denne strukturen, men som helhet har likevel området karakter av denne nærheten mellom gårder og veien. Ved Kirkerudgårdene er det bare våningshusene som er registrert i SEFRAK-registeret, men karakteren som området har, utgjøres i store trekk av våningshusenes plassering i forhold til vei og uthusbebyggelse. Bygningene bør i særlig grad sees i forhold til den karakteren som formes av tunets bygninger og den gjennomgående veien.

Enkelte brudd i helhetsopplevelsen av området finner vi likevel langs Kirkerudveien, der nye boliger er satt opp på måter som viker fra den tradisjonelle strukturen og hvor tunformen dermed brytes opp.

På Bjørnholt og Kirkerud finnes eldre tunbebyggelse, men mange eldre bygninger er preget av forfall og enkelte har gjennomgått til dels store endringer både når det gjelder det bygningstekniske og som miljø.

Husmannsplasser

I området Losbydalen spesialområde finner vi også andre typer bygningsmiljøer som husmannsplassene. Rundt Mønevang finner vi i dag den største konsentrasjonen av husmannsplasser med eksisterende stuer. Husmannsstuene er viktige i landskapet, og der stua står i miljø med uthusbygning, opprettholdes plasspreget. Plassene her er karakterisert ved mindre og færre bygninger, og tunformen er kanskje også vanskelig å lese fordi det er revet/endret på uthus, samt at områdene rundt bærer preg av å ikke være i bruk, slik at vekstene rundt er viltvoksende. Husmannsplasser er ofte lokalisert til grunnlendt kulturmark, og man kan finne rester etter gammel kulturmark fordi arealene ikke lenger er i bruk, men er i ferd med å gro til. Husmannsplassene er også viktige i kulturlandskapet ved at de understreker en historisk dybde, både når det gjelder tidsaspekt og andre aspekter som for eksempel sosiale og økonomiske forhold. Det helhetlige miljøet som husmannsplassene utgjør, er også viktig for å plassere Lørenskog i en tradisjon som skiller seg fra andre tradisjoner i Norge.

8.4 SEFRAK-registrerte bygninger

Bygningene må sees som deler av et kulturhistorisk bygningsmiljø hvor hver bygning har stor verdi som del av dette miljøet.

8.4.1 Losby, hovedbygningen, 91/16

Historikk

Mork er godsets opphavsgård og navnet betyr *mark*, *beite*. Mork ble delt i flere bruk. Flere gårder ble slått sammen til ett bruk i 1855 og samlet under én eier. Gårdene ble også drevet som en enhet før dette, da Losby leide Østmork. Det er dette bruket som ble utgangspunkt for det samfunnet som representeres gjennom det kulturhistoriske bygningsmiljøet vi finner i området.

Av bygningsmassen som tilhørte Losby Bruk, er hovedbygningen (fra 1850-årene og trolig er vestenden fra ca. 1810) eldst. Bygningen er påbygget flere ganger. Fra 1997 til 1999 ble det foretatt en vesentlig restaurering og påbygging, som del av kurs- og konferansesenteret som ble åpnet høsten 1999.

Det opprinnelige biblioteket ble ferdigstilt som tilbygg til hovedbygningen i 1910 og ble tegnet av arkitekt Harald Aars.

Vurdering

- Bevaringskategori **B** (den eldste delen)

Bygningsmiljøet er uttrykk for et helhetlig samfunn tilknyttet sagbruksvirksomheten i Losbyvassdraget. Bygningenes form, størrelse og deres plassering i forhold til hverandre, samt det samlede antall bygninger med hovedbygningen som sentrum, er viktige for forståelsen av den historien som området representerer – historien om Losby Bruks storhetstid.

Bygningskarakteristikk

Bortsett fra biblioteket, som er i reisverk, er huset satt opp av tømmer. Bygningen er kledd med staffpanel. Grunnmuren er tørrmur (naturstein uten bindemiddel). Saltaket er tekket med krum takstein av tegl og har tre kryss som er symmetriske i bygningen. Den eldste delen av bygningen har tre skorsteiner.

Den eldste delen måler 46 x 12 meter.

Forvaltning

- Den eldre delen av hovedbygningen er omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.
- Bygningen er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan 43-8-04 *Losby Bruk – golfbane, konferansesenter og landbruksområde*. Se reguleringsplanens bestemmelser.

8.4.2 Losby, sjåførbolig/Oppigard, 91/16

Historikk

Oppigard (Oppegården eller sjåførboligen) har vært husmannsplass under gården Losby fra midten av 1800-tallet. Bygningen ble senere sjåfør- og gartnerbolig.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Bygningsmiljøet er uttrykk for et helhetlig samfunn tilknyttet sagbruksvirksomheten i Losbyvassdraget. Bygningenes form, størrelse og deres plassering i forhold til hverandre, samt det samlede antall bygninger med hovedbygningen som sentrum, er viktige for forståelsen av den historien som området representerer – historien om Losby Bruks storhetstid.

Bygningskarakteristikk

Huset hviler på pilarer av gråstein og liggende trevirke. Huset er i laftet tømmer og kledd med vertikalt trepanel, høvlet og pløyd. Taket er saltak tekket med uglasert, krum teglstein. Huset er i en etasje. Til stedet hører også et uthus som synes å være av nyere dato, men som danner et fint miljø og gjør at stedet får plasspreg. Stua er påbygget trolig i 1950-årene, men dette er såpass forsiktig utført at det ikke har forandret husets opprinnelige karakter.

Forvaltning

- Bygningen er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan 43-8-04 *Losby Bruk – golfbane, konferansesenter og landbruksområde*. Se reguleringsplanens bestemmelser.

8.4.3 Tomta, to arbeiderboliger og et uthus, 91/1

Historikk

Tomta var husmannsplass under gården Losby fra midten av 1800-årene. Tomta ble også kalt Verkstedsgården, og inneholdt seks funksjonærboliger. I uthuset har det også tidligere vært bolig og snekkerverksted.

Vurdering

- Arbeiderbolig (nordre): Bevaringskategori **B**
- Uthus: Bevaringskategori **B**
- Arbeiderbolig (søndre): Bevaringskategori **B**

De tre bygningene på Tomta gir et godt bilde av hvordan arbeidsfolk har bodd i Losby. I tillegg til boliger har to av husene også rommet andre funksjoner som smie og vaskeri.

Bygningskarakteristikk

Nordre arbeiderbolig: Bygningen har gammekonstruksjon og er kledd med vertikalt trepanel som er høvlet og pløyd. Det var tidligere profilert panel. Bygningen har kjeller med kappehvelving. Østre leilighet var vaskeri til 1950.

Uthus: Bygningen er i bindingsverk, den er kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggende bord. Grunnmuren er av naturstein uten bindemiddel, og det er ikke kjeller. Taket er saltak med krum takstein av tegl.

Søndre arbeiderbolig: Bygningen er i seg selv også bygningshistorisk interessant fordi den har hatt flere funksjoner med funksjonsendring gjennom tid. Bygningskonstruksjonen er delvis i bindingsverk og delvis i laftet tømmer, kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggende bord. Taket er saltak tekket med krum betongtakstein. Bygningen ble bygget om fra smie til snekkerverksted i 1945–1950. Bindingsverket der det tidligere var smie, kan tyde på at bygningen er eldre enn 1850–1860-tallet.

Forvaltning

- Søndre arbeiderbolig kan være eldre enn 1850 og omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.
- Bygningene er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan 43-8-04 *Losby Bruk – golfbane, konferansesenter og landbruksområde*. Se reguleringsplanens bestemmelser. Alt utvendig rehabiliterings- og reparasjonsarbeid på disse byggene skal være en rekonstruksjon av bygningens opprinnelige fasader. Bygningene tillates ikke til- eller påbygget.

8.4.4 Låve, 91/1

Historikk

Låven ble reist av Hilmar Bjerke i 1942. Tidligere var det fjøs med plass til to–tre kuer der låven står nå. Den nåværende plassering av låven har ikke lange tradisjoner, men den er plassert ut fra ideen om det åpne firkanttunet som er karakteristisk for bygdene i Akershus.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Låven er en viktig del av landbruksmiljøet på Losby.

Bygningskarakteristikk

Låven er satt opp i bindingsverk og er kledd med låvepanel. Grunnmur og gulv er i betong. Taket er halvvalmtak tekket med aluminiumsplater. Låven er bygget i to og en halv etasje. Låven er sammenbygget i vinkel med stallen (8.4.5). På tunet står også et stabbur.

Forvaltning

- Det foreslås at bygningen reguleres til hensynssone bevaring etter plan- og bygningsloven § 12-5 og 12-7.

8.4.5 Stall, 91/1

Historikk

Ifølge en innskrift på vindfløyen er bygningene satt opp i 1879. Stallen rommet ca. 35 hester. Under andre verdenskrig og frem til midten av 1950-tallet ble stallen brukt som fjøs. Nå brukes stallen som stall under Losby besøksgård.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Stallen er en viktig del av gårdsmiljøet på Losby.

Bygningskarakteristikk

Stallen er murt i teglstein og har grunnmur i naturstein med bindemiddel. Andre etasje er bygget som låve. Tidligere var det en stor låve rett sør for stallen og en låve lenger nord mot Bakkerud. Taket er saltak tekket med bølgeplater av aluminium.

Forvaltning

- Det foreslås at bygningen reguleres til hensynssone bevaring etter plan- og bygningsloven §§ 12-5 og 12-7.

8.4.6 Grytehaugen, arbeiderbolig, 91/1

Historikk

Grytehaugen opptrer som plassnavn under Losby på midten av 1850-tallet (1850–1860). Huset er satt opp som arbeiderbolig med seks leiligheter, tre i hver etasje.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Bygningen danner en helhet sammen med de andre gamle arbeiderboligene som ligger i området. Arbeiderboligene gir et godt bilde av hvordan arbeidsfolk har bodd i Losby.

Bygningskarakteristikk

Huset er laftet, kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggende bord. Huset er bygget i to etasjer. Taket er saltak, tekket med bølgeplater av aluminium. De øvrige bygningene rundt er nyoppsatte. Det har muligens vært uthus på stedet før, men de er borte.

Forvaltning

- Bygningen er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan 43-8-04 *Losby Bruk – golfbane, konferansesenter og landbruksområde*. Se reguleringsplanens bestemmelser. Alt utvendig rehabiliterings- og reparasjonsarbeid på disse byggene skal være en rekonstruksjon av bygningens opprinnelige fasader. Bygningene tillates ikke til- eller påbygget.

8.4.7 Østmork, bolighus, 91/1

Historikk

Østmork var opprinnelig egen gård, og opptrer som plassnavn fra ca. år 1700. Gården ble lagt inn under Losby i 1855. Etter sammenslutningen under Losby ble bygningen brukt som arbeiderbolig. I 1863–1864 ble våningshuset flyttet til Nordre Hammer. Huset som nå står på Østmork er trolig satt opp like etter dette.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Bygningsmiljøet i Losby er uttrykk for et helhetlig samfunn tilknyttet sagbruksvirksomheten i Losbyvassdraget. Bygningenes form, størrelse og deres plassering i

forhold til hverandre, samt det samlede antall bygninger, er viktige for forståelsen av den historien som området representerer – historien om Losby Bruks storhetstid.

Bygningskarakteristikk

Bygningen er trolig laftet. Kledningen er vertikalt trepanel med over- og underliggende bord. Taket er saltak tekket med krum uglasert teglstein. Grunnmur er naturstein senere pusset med betong. Byggingen er i halvannen etasje.

Forvaltning

- Bygningen er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan nr. 43-8-03, *Losbydalen spesialområde*. Se reguleringsplanens bestemmelser.

8.4.8 Garterud, husmannsstue og uthus, 91/1

Historikk

Garterud (Galterud) var tidligere husmannsplass under Østmork, og nevnes fra 1846. Huset var opprinnelig fjøset på Østmork. Garterud ble bolig for arbeidere under Losby. Ifølge bruker ble huset flyttet til Garterud før 1872.³³ Huset er fra 1850-årene og det ble påbygget gang på ene kortveggen i 1952. Det har vært butikk i huset, men det er ingen sikre opplysninger om når dette var.

Uthuset har vært både fjøs og låve. Låven ble revet i slutten av 1970-årene. Uthuset er trolig fra 1850-årene. Huset har blant annet vært snekkerverksted.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Husmannsstua: Husmannsplassen har opprettholdt sitt plasspreg, og ligger idyllisk til. Plassen er viktig i det helhetlige miljøet som husmannsplassene rundt Møne vann utgjør.

Uthus: Verdivurderingen bygger på bygningens rolle som del av et lite husmannsmiljø, men også på den større sammenhengen hvor husmannsplassen inngår. Det er usikkert hvor mye som står igjen av det opprinnelige uthuset, og egenverdien er derfor lavere her.

Bygningskarakteristikk

Husmannsstua: Bygningens kjerne er i lafteverk og tilbygg fra 1952 er i bindingsverk. Bygningen er kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggende bord av smal type. Taket er saltak tekket med krum betongtakstein. Grunnmuren er i naturstein med bindemiddel og det er kjeller i ganghøyde. Huset er på en etasje. Husene på Garterud gir stedet preg av å være gammel husmannsplass med tanke på husenes størrelse, og at avstanden mellom husene er liten.

Uthus: Bygningen er kledd med både låvepanel og vertikalt trepanel med over- og underliggende bord. Taket er saltak tekket med plater av imitert krum tegltakstein. Bygningen er bygget om flere ganger. Husene på Garterud viser stedet som gammel husmannsplass blant annet på grunn av husenes størrelse og at avstanden mellom husene er liten.

³³ SEFRAK-registrering fra 1983.

Forvaltning

- Bygningstiljøet er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan nr. 43-8-03, *Losbydalen spesialområde*. Se reguleringsplanens bestemmelser.

8.4.9 Sotue, husmannsstue og uthus, 91/18

Historikk

Sotue var husmannsplass under Østmork, og plassnavn opptre fra 1729. På en bjelke på loftet står det at Sotue ble bygget den 20. september 1859 av Hans Nielsen. Sotue ble arbeiderbolig under Losby, og bygningen er «arvet» gjennom generasjoner. Huset har fått nytt inngangsparti. Det antas at uthuset er bygget samtidig som husmannsstua. Uthuset rommet forskjellige funksjoner som fjøs, stall, låve og skjul.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Bygningstiljøet i Losby er uttrykk for et helhetlig samfunn tilknyttet sagbruksvirksomheten i Losbyvassdraget. Bygningenes form, størrelse og deres plassering i forhold til hverandre, samt det samlede antall bygninger med hovedbygningen som sentrum, er viktig i forståelsen av den historie som området representerer, historien om Losby Bruks storhetstid.

Bygningskarakteristikk

Husmannsstua: Bygningen er laftet bortsett fra det påbyggede inngangspartiet som er i bindingsverk. Bygningen er tekket med over- og underliggerbord. Taket er saltak og tekket med krum betongstein. Sotue husmannsplass er lite forandret fra sin opprinnelige form og er derfor et godt eksempel på en gammel husmannsplass. Formen er lik de øvrige husmannsplassene i området. Bygningen er i en etasje.

Uthuset: Bygningen er satt opp i reisverk og den er tekket med vertikalt trepanel med over- og underliggerbord. Taket er saltak tekket med takplater i plast. Bygningen er i en etasje.

Forvaltning

- Bygningstiljøet er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan nr. 43-8-03, *Losbydalen spesialområde*. Se reguleringsplanens bestemmelser.

8.4.10 Nordre Tangen, husmannsstue og fjøs, 91/1

Historikk

Tangen var opprinnelig husmannsplass under Losby og plassnavn opptre fra 1737 og senere (senest 1856) ble Tangen delt i to: nordre og søndre. I 1856 fikk Hans Amundsen husmannskontrakt. Til husmannsplassen tilhører noe jord, og den siste husmannen der drev den til han flyttet til Tomta.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Stedets helhet er bevart da også fjøset står på plassen.

Bygningsmiljøet i Losby er uttrykk for et helhetlig samfunn tilknyttet sagbruksvirksomheten i Losbyvassdraget. Bygningenes form, størrelse og deres plassering i forhold til hverandre, samt det samlede antall bygninger, er viktige for forståelsen av den historien som området representerer – historien om Losby Bruks storhetstid.

Bygningskarakteristikk

Husmannsstua: Bygningen er laftet og kledd med trepanel med over- og underliggerbord. Taket er saltak og tekket med krum takstein av uglasert tegl. Bygningen er i en etasje. Grunnmuren er i naturstein med bindemiddel. Det er en skorstein.

Husmannsstua fikk et tilbygg i 2005.

Fjøset: Bygningen er trolig i reisverk. Den er kledd med låvepanel og står på pilarer av naturstein uten bindemiddel. Taket er saltak.

Forvaltning

- Bygningsmiljøet er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan nr. 43-8-03, *Losbydalen spesialområde*. Se reguleringsplanens bestemmelser.

8.4.11 Søndre Tangen, husmannsstue, 91/1

Historikk

Tangen var opprinnelig husmannsplass under Losby og plassnavn opptre fra 1737 og senere (senest 1856) ble Tangen delt i to: nordre og søndre. I 1856 fikk Peder Johannessen husmannskontrakt på samme vilkår som Hans Amundsen på Nordre Tangen.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Til husmannsplassen lå det tidligere stall og uthus. Disse er nå revet og dermed har husmannsplassen mistet mye av «plasspreget».

Bygningsmiljøet i Losby er uttrykk for et helhetlig samfunn tilknyttet sagbruksvirksomheten i Losbyvassdraget. Bygningenes form, størrelse og deres plassering i forhold til hverandre, samt det samlede antall bygninger, er viktige for forståelsen av den historien som området representerer – historien om Losby Bruks storhetstid.

Bygningskarakteristikk

Bygningen er i lafteverk og er tekket med vertikalt trepanel med over- og underliggende bord. Taket er saltak tekket med uglasert krum teglstein. Bygningen er i en etasje.

Forvaltning

- Bygningen er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan nr. 43-8-03, *Losbydalen spesialområde*. Se reguleringsplanens bestemmelser.

8.4.12 Finnland, husmannsstue, 91/1

Historikk

Finnland var husmannsstue under Østmork. Tidligere var det fjøs og låve her. Nå står det et uthus av nyere dato.

Navnet kan tilsi at plassen opprinnelig var en gammel finnebosetning. I så fall er det mulig at plassen ble ryddet på 1600-tallet. I bevarte kilder er husmannsplassen imidlertid ikke nevnt før i 1822. Det er mulig at navnet er et oppkallingsnavn.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Bygningsmiljøet i Losby er uttrykk for et helhetlig samfunn tilknyttet sagbruksvirksomheten i Losbyvassdraget. Bygningenes form, størrelse og deres plassering i forhold til hverandre, samt det samlede antall bygninger, er viktige for forståelsen av den historien som området representerer – historien om Losby Bruks storhetstid.

Bygningskarakteristikk

Bygningen er bygget i lafteverk og kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggerbord. Husmannsstua er påbygget i lengderetningen, men dette er gjort i samme bredde og høyde som det gamle huset – til og med grunnmuren er lik. Grunnmuren er naturstein med bindemiddel som pusset utenpå. Taket er saltak, uglasert. Bygningen er i en etasje.

Forvaltning

- Bygningen er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan nr. 43-8-03, *Losbydalen spesialområde*. Se reguleringsplanens bestemmelser.

8.4.13 Sandstykket, arbeiderbolig, 91/1

Historikk

Sandstykket lå under Losby, og navnet opptre fra midten av 1800-tallet. Bygningen ble satt opp i 1850-/1860-årene. Bygningen hadde fire leiligheter, men er nå omgjort til tre. Dette er en av arbeiderboligene under Losby, hvor det bodde sagbruksarbeidere.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Bygningsmiljøet i Losby er uttrykk for et helhetlig samfunn tilknyttet sagbruksvirksomheten i Losbyvassdraget. Bygningenes form, størrelse og deres plassering i forhold til hverandre, samt det samlede antall bygninger, er viktige for forståelsen av den historien som området representerer – historien om Losby Bruks storhetstid.

Bygningskarakteristikk

Bygningen er i lafteverk med tilbygg i reisverk og står i to og en halv etasje. Den er kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggerbord. Taket er saltak med krum uglasert takstein. Grunnmuren er naturstein uten bindemiddel (tørrmur) under eldste del og betongmur under tilbygg. Bygningen har to piper.

Forvaltning

- Bygningen er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan nr. 43-8-03, *Losbydalen spesialområde*. Se reguleringsplanens bestemmelser.

8.4.14 Sagenga, husmannsstue, 91/1

Historikk

Sagenga var husmannsplass under Losby i 1865, og plassnavn opptrer fra midten av 1800- tallet. Til stedet hørte fjøs, låve og vedskjul og hønsehus.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Tidligere bygninger er fjernet fra plassen. Bygningen har likevel verdi som en del av «Losbymiljøet».

Bygningskarakteristikk

Bygningen er i lafteverk, kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggerbord. Grunnmuren er i betong. Huset er i en etasje. Det har en skorstein. Taket er saltak tekket med krum betongtakstein. Det er tilbygg i nordre enden av huset.

Forvaltning

- Området inngår i reguleringsplan 43-8-04 *Losby Bruk – golfbane, konferansesenter og landbruksområde*. Området er av vital kulturhistorisk verdi. Revitalisering og opparbeiding av området og dets eksisterende bebyggelse skal ta utgangspunkt i kulturinteressene. Se reguleringsplanens bestemmelser.
- Det foreslås at bygningen reguleres til hensynssone bevaring etter plan- og bygningsloven §§ 12-5 og 12-7.

8.4.15 Lia, husmannsstue, 91/1

Historikk

Lia er kjent som husmannsplass under Vestmork fra før 1740. Huset vi finner på plassen i dag, er satt opp i 1860-årene.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Husmannsplassen Lia har opprettholdt sitt plasspreg, fordi nytt uthus er satt opp etter eksisterende byggeskikk.

Bygningskarakteristikk

Huset fikk tilbygg i 1950 (to meter i lengden). Bredde og høyde er den samme som den opprinnelige delen og tilbygget er derfor vanskelig å oppdage som tilbygg. Eldre uthus på plassen er revet og nytt er satt opp. Til tross for endringene er stedet fremdeles preget av å være gammel husmannsplass. Bygningen er laftet og kledd med vertikalt trepanel med

over- og underliggerbord. Grunnmuren er i naturstein med bindemiddel og pusset. Taket er saltak tekket med krum betongtakstein. Bygningen er i en etasje og har en pipe.

Forvaltning

- Bygningen er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan nr. 43-8-03, *Losbydalen spesialområde*. Se reguleringsplanens bestemmelser.

8.4.16 Skolehuset, 91/1

Historikk

Huset ble opprinnelig bygget i en etasje til bruk som skolehus i 1858. Losby Bruks skole var den første faste skolen i Lørenskog. Kommunen overtok skoledriften fra 1884. Skolen var i bruk frem til 1913 med unntak av årene 1883–1892. Skolen ble nedlagt da Fredheim skole ble tatt i bruk i 1913. Huset ble ombygget og brukt som arbeiderbolig. Det ble bygget på en etasje.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Bygningen har egenverdi på bakgrunn av sin historie som Lørenskogs første skolebygning. Bygningen har også verdi som en del av miljøet knyttet til Losby Bruk.

Bygningskarakteristikk

Bygningen er i to og en halv etasje. Første etasje er i laftet tømmer mens resten er oppført i bindingsverk. Bygningen er kledd med trepanel med over- og underliggerbord. Taket er saltak tekket med krum betongtakstein. Bygningen har i dag to piper. Grunnmuren er delvis av naturstein med bindemiddel og delvis av betong. Det er kjeller med ganghøyde under deler av huset.

Forvaltning

- Bygningen er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan nr. 43-8-03, *Losbydalen spesialområde*. Se reguleringsplanens bestemmelser.

8.4.17 Morkbråten, husmannsstue og bolighus, 91/1

Historikk

Morkbråten/Bråtan har vært husmannsplass under Vestmork siden 1728. Plassen ligger like ved de tidligere stolpene som markerte inngangen til Losby Bruk. Huset var opprinnelig et tømmerhus på en etasje, men ble påbygget en halv etasje i bindingsverk. Huset har trolig svært høy alder, kanskje fra 1640.³⁴ Huset har gjennomgått en omfattende restaurering og det har fått et tilbygg.

I tillegg til husmannsstua ble det i 1906 satt opp et hus som bolig for leilending på Losby. Det skulle bety at det ikke fulgte jord med huset og at det derfor kunne settes opp på en annen plass.

³⁴ Bruker mente huset kunne være fra 1640, men var usikker, ifølge SEFRAK-registreringen.

Det at det er to bolighus på plassen gir husmannsplassen et litt annerledes preg. Det er det eneste av alle husmannsplassene under Losby hvor det er to bolighus. Huset har gjennomgått en restaurering.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Husmannsstua har trolig svært høy alder. Bygningene vurderes ut fra sin sammenheng i det helhetlige «Losbymiljøet».

Dersom husmannsstua virkelig er fra 1640 vil det være automatisk fredet etter kulturminneloven § 4.

Bygningskarakteristikk

Husmannsstua: Bygningen er i lafteverk med påbygget bindingsverk i høyden. Den er kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggerbord. Taket er saltak tekket med krum betongtakstein. Grunnmuren er i naturstein med bindemiddel, og det er kjeller under deler av huset. Huset er påbygget i sørvestre del, men tilbygget er mindre både i bredde og i høyde, slik at dette ikke skal være forstyrrende i helhetsinntrykket.

Bygningen har en skorstein.

Leilendingshuset: Bygningen er satt opp i reisverk og kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggerbord. Taket er saltak tekket med krum betongtakstein. Grunnmuren er i naturstein med bindemiddel, og det er kjeller med ganghøyde under deler av bygningen. Bygningen har en skorstein.

Forvaltning

- Husmannsstua er trolig omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.
- Husmannsstua kan være fredet etter kulturminneloven § 4.
- Det foreslås at bygningene reguleres til hensynssone bevaring etter plan- og bygningsloven §§ 12-5 og 12-7.

8.4.18 Ryensetra, seterstue og uthus, 91/1

Historikk

Setra var i bruk til ca. 1900. Setra ble antagelig brukt på 1700-tallet, men nåværende hus ble trolig bygget 1940–1945.³⁵

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Setra har ung bygningsmasse, men er det eneste gjenværende seteranlegget i Losby-skogen med seterhus. De øvrige er nedlagt og opprinnelige hus er borte. Selv om det

³⁵ Lørenskogmarka turkart, 1989

trolig har vært flere hus på setra, opprettholder stedet preg av seteranlegg fordi det i tillegg til seterstua, også er uthus på stedet.

Bygningskarakteristikk

Seterstua: Bygningen er i lafteverk kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggerbord i østre delen av huset. Huset står på pilarer av naturstein. Taket er saltak tekket med papp. Bygningen er i en etasje. Det er satt inn ny dør og huset er trolig påbygget i lengderetningen.

Uthuset: Bygningen er i lafteverk og reisverk og kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggerbord. Bygningen står på pilarer av naturstein, og det er i en etasje. Taket er saltak tekket med aluminiumsplater.

Forvaltning

- Seteranlegget ligger innenfor Markagrensa.
- Bygningsmiljøet bevares best gjennom bruk.

8.4.19 Kirkerud/Nordenga, tidligere våningshus, 90/7

Historikk

Gården Kirkerud er lang og smal i nord-sør gående retning, og Nordenga er den nordligste delen av gården, mens resten har helning mot vest og grenser til Losbyelva. Kirkerud er ryddet etter at Lørenskog kirke ble bygget og gården er derfor tidligst fra ca. år 1200. Gården lå øde i senmiddelalderen og ble ennå i 1575 brukt under Skedsmo prestegård.

Nordenga ble skylddelt i 1869 fra bnr. 1, Nordre Kirkerud.³⁶ Før 1869 var plassen en husmannsplass.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Bygningen er en del av et rektangulært formet tun hvor våningshuset danner kortvegg, og hvor uthus og en naturlig forhøyning i terrenget danner to lengder i tunet. Selv om tunet ikke er tradisjonelt firkanttun med tilnærmet kvadratisk form, viser tunet i sine omgivelser byggeskikk gjennom plassering i terrenget: mindre og ulendt beliggende gårder fikk gjerne rekkeform eller L-form.

Langs Kirkerudveien ligger gården 90/7 i visuell kontakt med Bjørnholt gård og med et kulturlandskap mellom gårdene. Bjørnholt og Nordenga sett fra sør mot nord, danner en helhet hvor eldre byggeskikk ikke blir brutt ved oppsetting av bygninger fra samtid og nær fortid. Nordenga med sin lange tunform og Bjørnholt med det tradisjonelle åpne tunet, gir til sammen et godt bilde av ulike tradisjoner hvor terrenget spiller inn på byggeskikken. Verdivurderingen av Nordenga legger vekt på denne visuelle sammenhengen.

³⁶ Foss (1960) s. 108.

Bygningskarakteristikk

Våningshuset har grunnmur i fuget naturstein, deler av huset har krypkjeller. Huset er i halvannen etasje og satt opp i plankelaft, noe som kan tyde på at bygningen ikke er særlig mye eldre enn 1860, og den er kledd med staffpanel. Taket er saltak og tekket med plater, og huset har en skorstein. Huset er bygget over det akershusiske grunnplanet der det opprinnelig var et rom og kjøkken. Bygningen er i senere tid påbygget mot sørøst.

Forvaltning

- Tunet er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan nr. 43-8-03, *Losbydalen spesialområde*. Se reguleringsplanens bestemmelser.

8.4.20 Bjørnholt, gårdstun, 89/1

Historikk

Bjørnholt gård er trolig ryddet tidlig i kristen middelalder, men kan også være fra sen vikingtid. Gården var nedlagt i senmiddelalderen, og den har aldri vært delt. En del av våningshuset, stue og kjøkken, er svært gammelt. Gården har hatt husmenn fra tidlig på 1700-tallet.

Tunet er et åpent firkanttun hvor Kirkerudveien danner side mot vest. Stabburet stod tidligere 50–60 meter lenger mot vest på den andre siden av veien. Det ble flyttet til sin nåværende plass under andre verdenskrig. Bjørnholt hadde dermed opprinnelig en tunform slik vi ser det ved flere av Kirkerudgårdene, der grusveien delte tunet.

Drengestua er fra 1889 og var kombinert med bryggerhus. Bygningen er restaurert og ombygget noe i starten av 1970-årene. Det er usikkert når stabburet er fra, men eier mener det trolig er fra etter 1850. Låven ble bygget i 1929, men brant på 1970-tallet. Bak låven var det tidligere en brønn som nå er fylt igjen. Det har også vært en brønn som lå lenger mot nord.

Vurdering

- Gårdstun: Bevaringskategori **B**
- Våningshus: Bevaringskategori **B**
- Stabbur: Bevaringskategori **B**
- Drengestue: Bevaringskategori **B**
- Låve: Bevaringskategori: **C**

Bjørnholt er et tradisjonelt åpent firkanttun, hvor de fleste bygningene er fra før 1900. Gårdstunet har opprettholdt tradisjonell byggeskikk, og bygningsmassen med form og plassering er viktig også i det øvrige miljøet som vi finner langs Kirkerudveien.

Våningshuset: Deler av bygningen har høy alder. Bygningen med dens historie og utforming er en viktig del av gårdstunet. Våningshuset har gjennomgått endringer der bygningen likevel oppleves ensartet, og som derfor bidrar til at tunet også opprettholder estetisk verdi.

Stabburet på Bjørnholt har en viktig plassering i den tunformen som tunet i dag representerer. Tidligere stod stabburet på motsatt side av veien og medførte dermed at

tunet hadde en form som er og har vært karakteristisk for Kirkerudgårdene, og som er karakteristisk for byggeskikken langs grusveien.

Drengestua blir sett på som verdifull på bakgrunn av alder og som del av Bjørnholt gårdstun.

Låven blir sett på som verdifull som del av tunbebyggelsen. Denne er ikke registrert i SEFRAK.

Bygningskarakteristikk

Våningshuset ble bygget om i 1870. Da ble et hus flyttet til i nordvest, og i 1893 ble andre etasje bygget. Det er dobbel tømmervegg mellom stuene. Huset hadde tidligere to svalganger som ble revet i 1983. I 1985 ble det bygget til på langsiden inn mot tunet. Bygningen er i to etasjer. Det er knutelaft i første etasje og plankelaft i andre etasje. Huset er kledd med vertikalt trepanel som er høvlet og pløyd. Taket er saltak tekket med flat teglstein og det er to skorsteiner.

Stabburet er i halvannen etasje. Det er laftet og står på trestabber på et betong-fundament. Det er kledd med vertikalt over- og underliggende panel mot sør mens resten av stabburet ikke har kledning. Taket er saltak tekket med asbestsementplater. Bygningen ble ombygget for korn tørke i 1970.

Drengestua er i halvannen etasje. Den er laftet og kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggende bord. Taket er saltak tekket med flat betongtakstein og har en skorstein. Drengestua ble restaurert og ombygget i 1970-årene og renoverert innvendig i 1985–1986.

Forvaltning

- Våningshuset er omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.
- Dersom stabburet er eldre enn fra 1850 gjelder kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.
- Bygningstilstand er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan nr. 43-8-03, *Losbydalen spesialområde*. Se reguleringsplanens bestemmelser.
- Tunet bør beholde sin karakter som dannes av bygningenes utforming og plassering av bygninger i landskapet og deres plassering i forhold til hverandre.
- For kulturlandskapet rundt gården er det utarbeidet en skjøtselsplan som skal:
 - ivareta gamle kulturmarkstyper og det biologiske mangfoldet som er knyttet til disse.
 - utvikle og opprettholde et landskapsbilde av høy estetisk verdi.
 - opprettholde leveområder og spredningsveier for planter og dyr.

8.4.21 Nedre Kirkerud, våningshus, 90/5

Historikk

Gården ble skylddelt fra Kirkerud bnr. 2 i 1863. Eier har skjøte fra 1860, og ifølge eier stod huset allerede da på plassen. Kirkerudveien skiller våningshuset fra uthus, noe som har vært et særtrekk for de fleste Kirkerudgårdene. Det er oppført to nyere bygninger vest og sørvest for våningshuset.

Vurdering

- Våningshus: Bevaringskategori **B**
- Uthus: Bevaringskategori **B**

Bygningens bevaringsverdi vurderes ut fra bygningen som en del av en helhet dannet av Kirkerudgårdene, hvor våningshuset og uthus, slik vi fremdeles også finner det på Nedre Kirkerud, blir adskilt av grusveien, noe som er viktig i områdets karakteristiske preg. Det er bare våningshusene/bolighus som er registrert fra før 1900, men uthusene og deres alder er likevel viktige for områdets karaktertrekk.

Bygningsmassen bærer preg av forfall og manglende vedlikehold.

Bygningskarakteristikk

Huset er bygget over akershusisk grunnplan. I den eldste delen er det knutelaft. Huset er i halvannen etasje og er kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggerbord. Taket er et korsbygget saltak tekket med flat betongtakstein. Det er en skorstein.

I 1938 ble huset bygget til mot øst. Noe av bygningens nordre del (2,5 meter) ble revet, sannsynligvis mellom 1900 og 1913. Bygningen danner miljø med uthus, der veien deler tunet.

Forvaltning

- Våningshuset er trolig omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.
- Bygningen er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan nr. 43-8-03, *Losbydalen spesialområde*. Se reguleringsplanens bestemmelser.
- Bygningsmiljøet bør i fremtiden få opprettholde karakteren der grusveien slynger seg gjennom gårdstunene og deler bebyggelsen.
- Bygningsmassen ved Kirkerudgårdene trenger vedlikehold for å opprettholde og øke sin verdi som del av miljøet øst for Losbyelva.

8.4.22 Søndre Kirkerud, bolighus, 90/2

Historikk

Gården Kirkerud er ryddet etter at Lørenskog kirke ble bygget og gården er derfor tidligst fra ca. år 1200. Gården lå øde i senmiddelalderen og ble ennå i 1575 brukt under Skedsmo prestegård.

I 1815 ble gården delt i to bruk, Nordre Kirkerud (bnr. 1) og Søndre (bnr. 2). I 1844 ble det holdt delingsforretning mellom de to gårdene, og de ble da like store.³⁷

Bolighuset er et gammelt våningshus som er restaurert i senere tid. Huset var opprinnelig en del av et tun hvor veien delte tunet. Dette er nå endret ved at stabbur og uthus på vestre siden av veien er revet, og bygninger er bygget til på østre siden av veien og legger tyngdepunktet her.

³⁷ Mer detaljert gårdshistorie for Kirkerud finnes i Foss (1960) s. 100.

Vurdering

- Bevaringskategori **C**

Det er uvisst hvor gammelt våningshuset er, og det er en mulighet for at huset er fra rundt 1815 da gården ble delt i to bruk. Bygningen er restaurert og har stort sett beholdt sin karakter, og gir dermed kvalitet til området. Søndre Kirkerud som gårdstun har mistet sitt preg ved at tunets bygninger som lå på motsatt side av Kirkerudveien er borte, og at det er kommet nye individuelle boliger omkring som bryter med den byggeskikken som preget Kirkerudgårdene.

Bygningskarakteristikk

Bygningen er i halvannen etasje. Den er laftet og kledd med ny staffpanel. Bygningen har grunnmur av betong og det er kjeller med ganghøyde. Taket er saltak tekket med krum takstein av tegl. Det er en skorstein.

Forvaltning

- Boligen er omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.
- Bygningen er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan nr. 43-8-03, *Losbydalen spesialområde*. Se reguleringsplanens bestemmelser.

8.4.23 Nordre Kirkerud, våningshus, 90/1

Historikk

Gården Kirkerud er ryddet etter at Lørenskog kirke ble bygget og gården er derfor tidligst fra ca. år 1200. Gården lå øde i senmiddelalderen og ble ennå i 1575 brukt under Skedsmo prestegård.

I 1815 ble gården delt i to bruk, Nordre Kirkerud (bnr. 1) og Søndre (bnr. 2). I 1844 ble det holdt delingsforretning mellom de to gårdene, og de ble da like store.

Våningshuset på Nordre Kirkerud er gammelt. Ifølge eier fra før 1880. Huset ble bygget om ca. 1915.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Det er uvisst hvor gammelt våningshuset er, og det er en mulighet for at huset er fra rundt 1815 da gården ble delt i to bruk. Selve bygningen bærer preg av manglende vedlikehold. Bygningens bevaringsverdi vurderes ut fra bygningen som en del av en helhet dannet av Kirkerudgårdene.

Bygningskarakteristikk

Våningshuset har laftet første etasje og reisverk i halv etasje som ble påbygget ca. 1915. Trolig ble også glassveranda mot øst påbygget omkring disse tider. Bygningen er kledd med vertikalt trepanel som er høvlet og pløyd. Taket er saltak tekket med aluminiums-plater, og det er en skorstein. Grunnmuren er gråsteinsmur, under nyere del er det lecamur. Det er kjeller under kjøkkenet i sørvest, resten er oppfylt. Huset har firedelt grunnplan.

Forvaltning

- Våningshuset er trolig omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.
- Bygningen er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan nr. 43-8-03, *Losbydalen spesialområde*. Se reguleringsplanens bestemmelser.
- Bygningstiljøet bør i fremtiden få opprettholde karakteren der grusveien slynger seg gjennom gårdstunene og deler bebyggelsen.
- Bygningsmassen ved Kirkerudgårdene trenger vedlikehold for å opprettholde og øke sin verdi som del av miljøet øst for Losbyelva.

8.4.24 Østmorksaga (Vasshjulet), 91/1

Historikk

Østmorksaga var oppgangssag i drift til 1953, og den var en av landets siste vannsager. Vasshjulet ble bygget ca. 1865 og var drivverk for Østmorksaga. I 1954 fikk Lørenskog historielag Vasshjulet i gave av fru Katrine Boeck, som eide Losby.

Den første store restaureringen av Vasshjulet skjedde i 1943 og mye av treverket ble skiftet ut. Vasshjulet ble igjen restaurert i 1989–90 hvor hjulet blant annet fikk ny aksel. I 1998 overtok kommunen eierskapet og ansvaret for Vasshjulet. Vasshjulet ble restaurert på nytt, det fikk et verneskur og det ble en del av Lørenskog bygdemuseum. Den siste restaureringen av hjulet og murene er fra 2019–2020. Det ble i denne forbindelse satt opp et nytt vernebygg, tegnet av L2 Arkitekter.

Lørenskog kommune fikk i 1957 godkjenning for å bruke vasshjulmotivet i kommunevåpenet.

Vurdering

- Bevaringskategori **A**

Vasshjulet inngår i Lørenskogs kommunevåpen og det har stor symbolverdi og identitetsverdi for kommunen. Vasshjulet er en del av Lørenskog bygdemuseums desentraliserte struktur.

Forvaltning

- Vasshjulet er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan 024 Vasshjulet. Se reguleringsplanens bestemmelser.
- Vasshjulet skal vedlikeholdes til den stand det har etter rehabiliteringen i 2020.

8.4.25 Øvrige SEFRAC-bygninger i området

Det finnes ytterligere en SEFRAC-registrert bygning i området som til kulturminneplanen fra 2006 ble vurdert som *ikke bevaringsverdig*. Dette gjelder:

- Engebråten, bolighus, 90/8

Mer informasjon om bygningen finnes i vedlegg 2.

8.5 Øvrige bevaringsverdige kulturminner

8.5.1 Møllerenga, 91/1

Historikk

Møllerenga var husmannsplass under Losby. Mølleren ved Østmorks kvernbruk bodde her.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Møllerenga er ikke registrert i SEFRAK-registret, men plassen er viktig for det helhetlige miljøet i Losby.

Forvaltning

- Møllerenga er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan nr. 43-8-03, *Losbydalen spesialområde*. Se reguleringsplanens bestemmelser.

8.6 Revne bygninger og gårdsanlegg

Tapte kulturminner siden forrige kulturminneplan

90/1 Nordre Kirkerud, uthus. Var fra 1920.

Tidligere revne anlegg

90/2: Søndre Kirkerud, stabbur. Stabburet stod på motsatt side av Kirkerudveien og tunet ble da delt med veien mellom stabbur og våningshus.

91/10: Bakkerud, våningshus. Huset ble avsvidd av Oslo brannvesen i 2000.

8.7 Registrerte husmannsplasser/tufter

89/1: Norddahl, husmannsplass under Bjørnholt (ca. 1860–1900). Lokalitet: 250 m vest for Nybakk. To tufter: Våningshus 10 x 6,5 m, kjeller i sørenden. Ruin er tilgrodd med bjørk. Låve nærmere bekken 13 x 7 m.

31. En av arbeiderboligene på Tomta
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

32. Godset, den gamle hovedbygningen på Losby
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

33. Låve og stall
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

34. Det tidligere skolehuset til Losby Bruk
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

35. Vasshjulet (foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

9. Sørbygda, Finstad og Nesåsen

9.1 Områdebeskrivelse

Sørbygda er preget av jordbrukslandskap, og strekker seg fra området sør for Gamleveien: Fra Øvre Feiring og Feiringhagan samt Vallerud og Frydenberg i nord, til Morkbråten, Søndre og Østre Våler samt Dalbakk i sør. Området danner et klart avgrenset landskapsrom med sammenhengende kulturlandskap. Finstadbekken og sidebekker danner «nerver» i landskapet. De slake åsene som omslutter landskapsrommet, er sterkt bebygget med boliger og industri fra nordvest til nordøst. Feiringåsen danner en romavgrensing i øst.

9.2 Automatisk fredede kulturminner

Det er ikke registrert kjente automatisk fredede kulturminner i området. Det var tidligere antatt at Heggedalen husmannsstue var fra 1600-tallet og dermed kunne være automatisk fredet, men husmannsstua er antagelig fra midten av 1800-tallet.

9.3 Kulturlandskap

Landbruksområdet sør for Gamleveien (Nordbygda, Midtbygda og Sørbygda) blir (med unntak av Losbydalen) av planen *Grøntstruktur Romerike* vurdert til å være del av et sammenhengende kulturlandskap/kulturmiljø av lokal verdi. *Landskapsanalyse av jordbrukslandskapet i Lørenskog* vurderer deler av området til høy kulturhistorisk verdi.

Området har et godt definert landskapsrom og et lettleselig kulturlandskap. Det åpne jordbrukslandskapet består av tidligere havavsetninger som utgjør slake terrengformer. I området finner vi ravinedaler og bekkedaler som bryter opp bunnen i landskapsrommet og med Finstadbekken som det sentrale element. Losbyveien former et linjedrag mellom nord og sør i landskapsrommet og skiller jordbruksarealene fra de mer skogkledde områdene. Gårdsveiene er belagt med grus og er viktige i opplevelsen av kulturlandskapet. Langs gårdsveien og på grunnlendte partier rundt mange av gårdstunene (Rud og Haugergårdene) utgjør store, gamle trær fine innslag i kulturlandskapet. Langs bekkene er det lite vegetasjon som følge av intensivt jordbruk. Flere av ravinedalene som tidligere har vært dyrket, blir nå beitet. Dyrket areal består i hovedsak av korn, gress og litt oljevekster. I kantsonen mellom dagens dyrket mark og skog, ligger det rester etter grunnlendt kulturmark: åkerlapper, beiter og slåtteenger som spor etter tidligere jordbruksdrift. Noe av dette blir holdt i hevd ved beiting, men særlig ved de tidligere husmannsplassene er gammel kulturmark i ferd med å gro igjen fordi området ikke holdes i hevd. På områder med eng finner man en del plantearter som er skjøtelsbetinget og krever opprettholdt beitedrift.

Området utgjør et sammenhengende kulturlandskap. En del gårdstun vurderes til høy bevaringsverdi på bakgrunn av alder, beliggenhet i landskapet, karaktertrekk og hvordan de oppleves som helhet. Haugergårdene samt jordene mot Frydenberg inkludert husmannsstuene på Frydenberg og Heggedalen vurderes i planen som en helhet som er verdt å ta vare på. Gårdene har lange tradisjoner, og sammen med husmannsplassene (plassering i landskapet) danner de et helhetlig forståelsesgrunnlag. Enkelte nyere bygg er også oppført i området.

Deler av Skulerud skog er fredet. Våningshuset på Skulerud er svært viktig i bevaringssammenheng da denne muligens er Lørenskogs eldste bygning bortsett fra Lørenskog kirke. Landskapet Vålerveien med gårdene langs veien, gir også stor kvalitet til kulturlandskapet i sørvest.

Ravineområdet mellom Nedre og Øvre Feiring samt Feiringhagan vurderes høyt i bevaringssammenheng.

Bygninger i kulturlandskapet

Det meste av bebyggelsen i området er tilknyttet jordbruket og er dermed også viktige for opplevelsen og forståelsen av kulturlandskapet. Ved Finstad og Feiringhagan kommer bebygget område tettere på kulturlandskapet. Gårdstunene i området er karakterisert ved tradisjonelle firkanttun, med forholdsvis store, delvis godt bevarte bygninger på mange av tunene. Bygningsmassen på Rud og Haugergårdene utgjør klart definerte enheter, slik vi også finner det ved Frydenberg, Feiringhagan og Vålergårdene. Utelåven på østre Våler er et sjeldent innslag i våre områder med sin plassering midt i åkerarealene. De gamle gårdene ligger i de delene av området hvor det er best utgangspunkt for drift, og er dermed plassert sentralt i landskapsrommet.

I de mer marginale dyrkningsarealene på grunnlendt mark inn mot åssidene og i skogkanten finner vi husmannsstuer hvor bygningsstrukturen er annerledes. Plassene er preget av mindre og færre bygninger, og tunformen er kanskje også vanskeligere å lese fordi det er revet/endret på uthus og stue, samt at områdene her bærer preg av å ikke være i bruk, slik at vekstene rundt er viltvoksende. Bygningsmassen og dens plassering i miljøet, vitner om tradisjon, kontinuitet og byggeskikk, selv om det mange steder er foretatt en del endringer.

9.3.1 Hauger/Frydenberg kulturlandskap

Området avgrenses fra randsonen mellom skog og jordbrukslandskap, hvor vi finner to stående husmannsstuer (Frydenberg og Heggedalen) og de to Haugergårdene inkludert ravinelandskapet nord for Hauger. Området inkluderer også jordbrukslandskapet mellom gårdene.

Vurdering

- Kulturlandskapet vurderes til bevaringskategori **B**.

Planen *Grøntstruktur Romerike* vurderer området som del av et sammenhengende kulturlandskap av lokal verdi.

Forvaltning

- Området er i kommuneplanen avsatt til LNFR-område hvor landbruk dominerer. Planstatusen bør opprettholdes.

- Flere av ravedalene som tidligere har vært oppdyrket og tilhørende bekkedaler, blir nå beitet. Dyr på beite er med på å holde kulturlandskapet i hevd. Beitedriften bør opprettholdes.
- Dyrkede arealer består i hovedsak av korn, gras og litt oljevekster. Oljevekstene gir en sterk fargekontrast til resten av det grønne landskapet ved blomstring, og er positivt for opplevelsen av kulturlandskapet.
- Bygninger er en viktig del av kulturlandskapet, og forvaltning av kulturlandskapet innebærer også vedlikehold av bygningene. Bygninger og gårdstun som er vurdert til kategori **B** bør forvaltes i et bevaringsperspektiv der eksisterende kvaliteter og særpreg opprettholdes.

9.3.2 Feiring kulturlandskap

Området avgrenses fra Nedre Feiring våningshus, ravinelandskapet og veien mellom Nedre og Øvre Feiring, samt gårdstunet på Øvre Feiring, Feiringhagan og Finstadenga.

Vurdering

- Ravinelandskapet mellom Nedre og Øvre Feiring vurderes til bevaringskategori **B**.
- Jordene nord for Feiringhagan samt jordene mellom Øvre Feiring og Finstadenga vurderes til bevaringskategori **C**.

Våningshuset på Nedre Feiring har forfalt så mye at det har mistet sin kulturminnestatus. Huset er planlagt revet og erstattet med et nytt hus.

Området ligger tett på nyere bebyggelse som danner en «skjerm» mot jordbrukslandskapet. Likevel er området her lite påvirket av blandet bebyggelse, og bygningsmiljøene i kulturlandskapet er viktige for opplevelsen av stedet, opplevelsen av tid og steds karakter for området.

Randsonen mellom Feiringhagan og Nesåsen er sterkt redusert.

Forvaltning

- Ravinelandskapet i området bør opprettholde beitedrift.
- Bygninger og gårdstun i kulturlandskapet bør også forvaltes etter et bevaringsperspektiv der tunets kvalitet og særpreg opprettholdes.
- Ved eventuell utbygging av jordene nord for Feiringhagan må det tas hensyn til kulturlandskapet sør for gården.

9.3.3 Kulturmiljøet langs Vålerveien

Det er i store trekk et sammenhengende gårdsmiljø langs den gruslagte Vålerveien.

Vurdering

- Kulturmiljøet langs Vålerveien vurderes i sin helhet til bevaringskategori **C**.

Vålergårdene har tradisjoner langt tilbake i tid, og hvor en del av bygningskjernene har høy alder. Tunene på Vålergårdene er i tradisjonelle firkanttun, hvor hoveddelen av bygningsmassen er fra etter 1900.

Forvaltning

- Området er i kommuneplanen avsatt til LNFR-område hvor landbruk dominerer. Planstatusen bør opprettholdes.
- Eventuelle endringer i området bør tilpasses eksisterende bebyggelse da store deler av bebyggelsen vurderes som kvaliteter som bør ivaretas.

9.4 SEFRAK-registrerte bygninger

9.4.1 Heggedalen, husmannsstue, 96/1

Historikk

Heggedalen har vært husmannsplass under Søndre Hauger, hvor tidligere bygninger på plassen er revet. Husmannsstua har et akershusisk grunnplan med to rom (kjøkken og kammers), og med grue tilnærmet midt i bygningen. Grua er sannsynligvis den opprinnelige grua, og den har vært der så lenge forrige eier kan huske. Huset var bebodd under krigen, og da ble det foretatt mindre utskiftninger av ytterdør med mer for å holde huset tett.

Det var tidligere antatt at husmannsstua kunne være fra 1600-tallet, men nå antas det at den er bygget på midten av 1800-tallet.

Husmannsstua restaureres nå etter gamle prinsipper, og det er bevart og gjenbrukt så mye som mulig av de gamle materialene. Arbeidet er planlagt ferdigstilt i 2021.

Vurdering

- Bevaringskategori: **A**

Bygningen anses særlig bevaringsverdig blant annet på bakgrunn av sin sjeldenhet med akershusisk grunnplan. Den inneholder videre grue i bygningens midtre del. Bygningen er en av de sjeldne bygningene hvor det ikke er påført vesentlige endringer som har grepet inn i selve bygningskonstruksjonen.

Bygningskarakteristikk

Grunnmuren er tørrmurt natursteinsmur. Stua er i halvannen etasje. Første etasje er laftet tømmer. Gavlfeltet er i panelt bindingsverk med over- og underliggerbord.

Bygningen har trolig sin opprinnelige grunnflate (ca. 50 m²). Stua har saltak. Taket var opprinnelig tekket med krum teglstein, men ble dekket med plater for å stoppe forfall. Det skal igjen legges enkelkrum takstein. Vinduene er delt i to felt med åtte småruter i hvert felt. Vinduene er antagelig fra midten av 1800-tallet. Noen er trolig fra mellomkrigstiden. Innvendig er det ubehandlede tømmervegger og himlinger i begge rom. Grua er murt av naturstein. Av nyere dato er det kommet en terrasse foran inngangspartiet.

Forvaltning

- Husmannsstua ligger i grenseområdet mellom LNFR-område hvor landbruk dominerer og markagrensa.
- Hvis bygningen er fra før 1850, er den omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.

- Skulle det likevel vise seg at bygningen er fra før 1650, gjelder kulturminneloven § 4 vedrørende automatisk fredning.
- Det foreslås at bygningen reguleres til hensynssone bevaring etter plan- og bygningeloven §§ 12-5 og 12-7.
- Husmannsstua restaureres nå etter gamle prinsipper og den er planlagt ferdigstilt i 2021.

9.4.2 Frydenberg, husmannsstue, 97/14

Historikk

Frydenberg var tidligere en husmannsplass under Hauger Nordre. Huset er muligens fra tiden da plassen var ny (1820). Huset har vært brukt til revefarm (1920–1950). Da hadde det et tårn som nå er fjernet.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Bygningen er særlig interessant på grunn av sitt akershusiske grunnplan og plasseringen i landskapet som synliggjør at bygningen har vært en gammel husmannsplass. Tilbygget i nord er bygget i sinklaft og stua er derfor også interessant rent bygningshistorisk.³⁸

Stua oppleves ikke lenger som del av et sammenhengende miljø i sin geografiske nærhet fordi de øvrige bygningene som tilhørte plassen er borte og nytt bolighus er satt opp sørøst for husmannsstua. Likevel må bygningen sees som en del av den helheten som vi finner langs markagrensa: Plassering og utforming av Frydenberg, Skulerud og Heggedalen husmannsstuer sett i sammenheng med de to Hauger-gårdene og kulturlandskapet rundt, skaper til sammen en unik helhet som blant annet forteller om byggeskikk, boforhold og levekår i Lørenskog i tidligere tider.

Bygningskarakteristikk

Bygningen har akershusisk grunnplan, er i laftet tømmer og størstedelen av huset har ikke fasadekledning. Tilbygg i nord er bygget i sinklaft. Noe av fasaden har over- og underliggende panel samt låvepanel. Bygningen står på grunnmur av naturstein. Det har vært murt med mørtel på grunnmuren mot nederste laft, noe som har gitt råteskader på nederste laftebord. Det er kjeller med ganghøyde under deler av huset. Bygningen er i en etasje. Husmannsstua har saltak. Tak og skorstein ble skadet av at deler av et tre falt over huset i 1994. Skorsteinen gikk da tapt og teglsteinstaket ble erstattet av takplater preget som takstein. Ny inngang i enkelt bindingsverk ble bygget i 1920, men ble senere revet da den var dårlig forfatning.

³⁸ Eier har både i 2006 og i 2015 kommet med innspill om at kommunen i 1985 hadde gitt pålegg om riving av husmannsstua for å få bygge ny bolig, men de fikk lov til å bruke den som uthus. Det er derfor ikke gjennomført noe verdibevarende vedlikehold. Utbyggingstjenesten svarte i 2006 at de ikke var kjent med dette og at det ikke er nødvendig å rive den eldre bygningen. En ny befaring konstaterte at bygningen var særlig interessant. Det er ikke kommet noen nye opplysninger i forbindelse med rulleringen som tilsier at statusen bør endres.

Forvaltning

- Bygningen er omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.
- Bygningen ligger i et område som i kommuneplanen er avsatt til LNFR-område hvor landbruk dominerer. Planstatusen bør opprettholdes.

9.4.3 Nordre Hauger, 97/1

Historikk

Hauger (= haugene) ble trolig ryddet i vikingtid. Delingen i Søndre og Nordre Hauger skjedde trolig forholdsvis tidlig i kristen tid. Ingen av de to gårdene lå øde i senmiddelalderen. Våningshuset er påbygget i flere etapper og den eldste delen kan være fra 1745 da gården brant mens det nyeste tilbygget er fra 1920. Bygningen er restaurert i 1983, men det eldre preget er beholdt.

Vurdering

- Gårdstunet: bevaringskategori **B**
- Hovedbygning: bevaringskategori **B**
- Bolighus/garasje: bevaringskategori **C**
- Stabbur: bevaringskategori **B**

Bygningene må særlig sees i sammenheng med plassering av gården i forhold til Søndre Hauger, hvor gårdene sammen danner en kulturhistorisk helhet som er verdt å ta vare på. Bygningsmiljøet er satt sammen av to gårdstun med gårdsvei mellom og med beite og jorde rundt. Bygningsmiljøet i sine omgivelser får karakter av å være grend, og kulturmiljøet må sees som helhetlig kulturmiljø bestående av de to gårdene som begge har lange tradisjoner bakover i tid.

Hovedbygningen har høy aldersverdi. Huset står i et tradisjonelt gårdsmiljø, hvor det sammen med stabbur, bolighus/garasje og låvebygning/stall utgjør et fint firkanttun. Bygningen er sentral i det kulturmiljøet og kulturlandskapet som formes av Hauger-gårdene med omkringliggende beiter og jorder.

Bolighus/garasje er fra 1915. Huset ble tilbygget garasje og restaurert i 1981, men det opprinnelige preget har ikke gått helt tapt. Bygningen danner en vegg i firkanttunet og plassering og utforming er viktig for helhetsopplevelsen.

Stabburet er en del av et gårdsmiljø med tradisjonelt firkanttun. Det er plassert som en vegg mot sør og gjør at det store og åpne tunet holdes sammen. Stabburet er fra 1852–1853.

Bygningskarakteristikk

Hovedbygningen er laftet og kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggende bord. Det er horisontalt etasjeskille i fasaden. Huset er to etasjer. Det har to skorsteiner og saltak tekket med krum, uglasert teglstein. Grunnmuren er i naturstein med bindemiddel.

Bolighus/garasje er delvis i laft og delvis i reisverk. Bygningen er kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggerbord, hvor overliggende bord har kanthøvling. Taket er

saltak tekket med krum betongstein. Bygningen er i halvannen etasje og det er en skorstein. Grunnmuren er i betong.

Stabburet er laftet i to etasjer og er kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggerbord, med høvlet kantprofil på overliggerbord. Taket er saltak tekket med aluminiumsplater. Stabburet står på stående trepeler.

Forvaltning

- Hovedbygningen er omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.
- Gården ligger i et område som i kommuneplanen er avsatt til LNFR-område hvor landbruk dominerer. Planstatusen bør opprettholdes.
- Det foreslås at Hauger-gårdene reguleres til hensynssone bevaring kombinert med landbruksvirksomhet etter plan- og bygningsloven §§ 12-5 og 12-7.

9.4.4 Søndre Hauger, hovedbygning, 96/1

Historikk

Søndre Hauger består av de to ødegårdene Linnerud og Ledingrud, som stod som selvstendige eiendommer frem til ca. 1635–1640. Hovedbygningen er oppført i 1860, og øvrige bygninger på gården er fra 1900-tallet og bygget opp etter en brann i første halvdel av 1900-tallet.

Søndre Hauger hadde sagbruk i Mølleråsen og Bjørndalen samt kvern i Heggedalen. Vi hører om Hauger sag (på Søndre Hauger) i 1637. Søndre Hauger med sager og teglverket var på slutten av 1700-tallet eid av Even Steen på Ellingsrud. Kjøpmann Steen bygget opp en stor virksomhet på Rabben eller Mølleråsen ved Elvåga der elva deler mellom Søndre Hauger og Ellingsrud. Rester etter Steens liv og virke i form av steinmurer etter vannsager og teglstein med initialene E.S., finnes den dag i dag.

Vurdering

- Hovedbygning: bevaringskategori **B**
- Øvrige bygninger som danner tunets form: bevaringskategori **C**

Hovedbygningen er en del av et gårdsmiljø med tradisjonelt firkanttun. Bygningens tak ble løftet i 1950-årene, og inngangen ved storstua er ikke opprinnelig. Bygningen må særlig sees i sammenheng med plasseringen av gården i forhold til Nordre Hauger, hvor gårdene sammen danner en kulturhistorisk helhet som er verdt å ta vare på.

Bygningsmiljøet er satt sammen av to gårdstun med gårdsvei mellom og med beite og jorde rundt. Bygningsmiljøet i sine omgivelser får karakter av å være grend, og kulturmiljøet må sees som helhetlig kulturmiljø bestående av de to gårdene som begge har lange tradisjoner bakover i tid.

Bygningskarakteristikk

Bygningen er laftet og kledd med vertikalt trepanel som er høvlet og pløyd (staffpanel). Grunnmuren er i naturstein med bindemiddel, og det er kjeller med ganghøyde under bygningen. Bygningen er i halvannen etasje og det er to skorsteiner. Taket er saltak tekket med uglasert, krum takstein av tegl.

Forvaltning

- Gården ligger i et område som i kommuneplanen er avsatt til LNFR-område hvor landbruk dominerer. Planstatusen bør opprettholdes.
- Det foreslås at Hauger-gårdene reguleres til hensynssone bevaring kombinert med landbruksvirksomhet etter plan- og bygningsloven §§ 12-5 og 12-7.

9.4.5 Rud gård, 95/1

Historikk

Rud betyr rydningen og gården ble trolig ryddet i overgangen mellom hedensk og kristen tid. Gården var ikke nedlagt i ødetiden. Av husene er våningshuset og stabburet fra første halvdel av 1800-tallet. Det stod tidligere en drengestue på gården fra samme tid. I 1936 ble våningshuset reparert.

Vurdering

- Gårdstunet som kulturmiljø: bevaringskategori **B**
- Hovedbygning: bevaringskategori **B**
- Stabbur: bevaringskategori **B**
- Låve: bevaringskategori **C**

Tunet har opprettholdt det tradisjonelle firkantpreget, noe som forsterkes av at inngangen til tunet går gjennom låvens midtre parti. Rud gård samt kulturlandskapet rundt, er et godt eksempel på plassering av gårdstun. Best mulig utnyttelse av jordarealer fikk man ved å plassere bygningsmassen i det mest kupert terrenget. Gården ligger på et høydedrag med jordene rundt sør, vest og nordside. Det er bare våningshuset og stabburet som er registrert i SEFRAK.

Våningshuset er av høy alder, og det er et viktig element i gårdsmiljøet Rud. Bygningens nordvendte side/inngangsparti, viser dominerende trekk fra 1980-tallet, noe som gjør at bygningen som helhet mister noe av sitt opprinnelige preg.

Stabburet er av høy alder, og det er et viktig element i gårdsmiljøet Rud.

Bygningskarakteristikk

Våningshuset er laftet og kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggerbord. Bygningen er i halvannen etasje og den har to skorsteiner. Grunnmuren er i naturstein med bindemiddel, og det er kjeller i ganghøyde under deler av bygningen. Taket er saltak tekket med krum, uglasert teglstein.

Stabburet er satt opp i lafteverk og er kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggerbord. Stabburet er i halvannen etasje. Taket er saltak tekket med krum, uglasert teglstein.

Forvaltning

- Bygningene på tunet som er vurdert til bevaringskategori B, er omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.
- Gården ligger i et område som i kommuneplanen er avsatt til LNFR-område hvor landbruk dominerer. Planstatusen bør opprettholdes.

9.4.6 Grinderud, bolighus, 95/2

Historikk

Grinderud var husmannsplass under Rud. Plassnavnet opptrer fra 1751, men plassen er eldre. I 1865 ble Grinderud (bnr. 2) skylddelt fra gården, og bnr. 3/Østre Grinderud og bnr. 4/Søndre Rud ble slått sammen med bnr. 2 under felles navn Grinderud i 1900. Bolighuset er trolig fra siste halvdel av 1800-tallet.

Vurdering

- Gårdsmiljøet: bevaringskategori **C**
- Bolighus: bevaringskategori **C**

Grinderud er et tradisjonelt firkanttun med bygninger fra etter siste halvdel av 1800-tallet.

En del endringer er utført på bolighuset, men det opprinnelige preget er likevel ikke borte. Huset er påbygget i to omganger, en gang rundt 1900 samt i 1981.

Bygningskarakteristikk

Bygningen er satt opp i laftet tømmer og tilbyggene er i reisverk. Huset er kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggende bord. Det er kjeller i ganghøyde under deler av bygningen. Grunnmuren er i naturstein med bindemiddel og noe av muren er pusset. Taket er saltak med arker tekket med aluminiumsplater. Bygningen er i halvannen etasje og har en skorstein.

Forvaltning

- Gården ligger i et område som i kommuneplanen er avsatt til LNFR-område hvor landbruk dominerer. Planstatusen bør opprettholdes.

9.4.7 Nordre Våler, hovedbygning, 92/6

Historikk

Våler er trolig ryddet i overgangen mellom hedensk og kristen tid og lå øde i senmiddelalderen. Bnr. 6. Hagajordet, ble skilt ut i 1839, og bygningens kjerne kan være fra denne tiden.

Vurdering

- Bevaringskategori: **C**

Bygningens bevaringsverdi begrunnes ut fra alder på bygningskjernen samt den verdi bygningen har som del av miljøet – både gårdsmiljøet Nordre Våler og kulturlandskapet som gården er en del av. Det er i store trekk et sammenhengende gårdsmiljø langs den gruslagte Våerveien, og Vålergårdene har tradisjoner langt tilbake i tid

Bygningen har gjennomgått en restaurering, og i 1929 ble den gamle bygningen ombygget og er dermed endret fra det opprinnelige.

Bygningskarakteristikk

Bygningen er i lafteverk og reisverk, og den er kledd med vertikalt trepanel som er høvlet og pløyd. Grunnmuren er av naturstein med bindemiddel og er pusset. Det er kjeller i ganghøyde, og bygningen har to skorsteiner. Taket er saltak tekket med betongtakstein.

Forvaltning

- Bygningen er omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.
- Gården ligger i et område som i kommuneplanen er avsatt til LNFR-område hvor landbruk dominerer. Planstatusen bør opprettholdes.

9.4.8 Øvre Våler/Våler Mellomstua, hovedbygning, 92/10

Historikk

Våler er trolig ryddet i overgangen mellom hedensk og kristen tid og lå øde i senmiddelalderen. Bnr. 10 ble solgt fra Våler i 1822.³⁹

Vurdering

- Bevaringskategori **C**

Hovedbygningen er bygget om i 1928 og i 1960, og bygningen er en del forandret fra det opprinnelige. Bygningen er en viktig del av et gårdsmiljø og det kulturlandskapet som gården ligger i. Det er i store trekk et sammenhengende gårdsmiljø langs den gruslagte Vålerveien. Vålergårdene har tradisjoner langt tilbake i tid, og hvor en del av bygningskjernene har høy alder.

Bygningskarakteristikk

Bygningen har en tømmerkjerne og er kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggerbord. Taket er saltak tekket med krum, uglasert teglstein. Grunnmuren er i betong og huset har en skorstein.

De øvrige husene på gården er bygget i 1928–1930.

Forvaltning

- Bygningen er trolig omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.
- Gården ligger i et område som i kommuneplanen er avsatt til LNFR-område hvor landbruk dominerer. Planstatusen bør opprettholdes.

³⁹ Gården Øvre Våler, 92/10 (og 92/11) blir i Foss (1960) omtalt som «Våler Mellomstua» etter plassering nord-sørgående retning. Det som tidligere var «Våler Nordstua» er flyttet østover og har endret navn til Østre Våler. På folkemunne blir gårdene i dag betegnet etter himmelretningene, og eiendommen 92/10 blir kalt for «Øvre Våler».

9.4.9 Vålerenga, bolighus, 92/13

Historikk

Vålerenga var husmannsplass under Våler og plassen ble opprettet i 1816. På begynnelsen av 1900-tallet ble bygningen flyttet fra Søbakken. (Det er mulig Søbakken er det samme som Sørbakken, som er nevnt som husmannsplass under Våler).

Vurdering

- Bevaringskategori **C**

Det er i store trekk et sammenhengende gårdsmiljø langs den gruslagte Vålerveien. Vålergårdene har tradisjoner langt tilbake i tid, og en del av bygningskjernene har høy alder. Tunene på Vålergårdene er i tradisjonelle firkanttun, hvor hoveddelen av bygningsmassen er fra etter 1900.

Bygningskarakteristikk

Bygningen er i lafteverk kledd med plater, og den er i en etasje. Tilbygg er bygget i reisverk. Taket er saltak kledd med papp, og det er en skorstein. Grunnmuren er i naturstein med bindemiddel og betong.

Forvaltning

- Bygningen er trolig omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.
- Vålerenga ligger i et område som i kommuneplanen er avsatt til LNFR-område hvor landbruk dominerer. Planstatusen bør opprettholdes.

9.4.10 Skulerud, hovedbygning, 94/1

Historikk

Skulerud er ryddet i kristen middelalder, og den var nedlagt i senmiddelalderen. Våningshuset på Skulerud er satt sammen av to stuer hvor den eldste kan være fra 1669 (da gårdens hus brant) og den yngste kan være fra 1700-tallet. Den ene stua er fra Sørli og ble flyttet til Skulerud på begynnelsen av 1700-tallet.

Bygningen kan være Lørenskogs eldste bygning bortsett fra Lørenskog kirke. Stua har vært i kommunalt eie siden 1974, og den er i dag en del av Lørenskog bygdemuseums desentraliserte museumsstruktur. Nå står det et vognskjul på stedet som sammen med stua antyder tunform. Låven er tapt, men rester etter låvebrua står igjen. Det er også noen rester etter andre bygninger på stedet.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Bygningen har, som en av svært få, akershusisk stueform. Den har også stor identitetsverdi for kommunen særlig på grunn av sin høye alder. Stua er kulturhistorisk interessant da den opprinnelige formen og byggemåten er lite forandret.

Bygningskarakteristikk

Bygningen er laftet og kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggerbord med kantskjæring under mønet og uten kantskjæring i stueetasjen. Huset har en etasje. Det er to skorsteiner samt saltak tekket med krum, uglasert teglstein.

Forvaltning

- Bygningen er omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.
- Området Skulerud blir av Grøntstrukturplan for Romerike vurdert som del av sammenhengende kulturlandskap/kulturmiljø av lokal verdi. Skulerudstua er av høy alder, og tunet som ligger i grensesonen mellom jordbrukslandskapet og Marka er viktig for opplevelsen av stua.
- Deler av Skulerud skog er fredet som nøkkelbiotop.⁴⁰

9.4.11 Dalbakk, bolighus, 92/4

Historikk

Dalbakk nevnes første gang i 1793. Halve Dalbakk ble utskilt fra bnr. 2/Våler i 1862, og bygningen er kanskje fra denne tiden. Bygningen fikk et stort tilbygg i vest i 2004.

Vurdering

- Bevaringskategori C

Dalbakk utgjør nå en mindre del av et større hus, hvor den eldre delen er på en etasje mens ny del dominerer med to etasjer.

Dalbakk og vesle Dalbakk er tidligere småbruk skilt ut fra Våler, og plasseringen er her viktig for forståelsen av det helhetlige kulturmiljøet. Her finner man trolig også gammel kulturmark.

Bygningskarakteristikk

Bygningen er laftet og kledd med vertikalt trepanel. Det tidligere panelet med over- og underliggerbord er skiftet til faspanel på den eldre delen av huset. Eldste del av huset er i en etasje og har en skorstein. Taket er saltak tekket med krum, uglasert tegl. Grunnmuren er i naturstein med bindemiddel og noe betong. Det er krypkjeller under deler av bygningen.

Forvaltning

- Dalbakk ligger i et område som i kommuneplanen er avsatt til LNFR-område hvor landbruk dominerer. Planstatusen bør opprettholdes.

⁴⁰ Det vises til kommunestyresak nr. 080/02 vedrørende vern av 81,8 daa i Skulerud skog.

9.4.12 Østre Våler, hovedbygning, 92/2

Historikk

Våler er trolig ryddet i overgangen mellom hedensk og kristen tid, og lå øde i senmiddelalderen. Gården ble også kalt Våler Nordstua, og den fikk sitt navn før den ble flyttet et stykke østover for ca. 100 år siden. Navnet ble da endret til Østre Våler.

Vurdering

- Bevaringskategori **C**

Bygningen er trolig fra rundt 1838–1848.⁴¹ Huset er restaurert i 1950 og dermed noe endret fra den opprinnelige karakteren. De øvrige bygningene på gården er fra 1910. Bygningen er en del av et helhetlig gårdsmiljø med tradisjonell tunform som er viktig i kulturlandskapet rundt.

Bygningskarakteristikk

Bygningen er ført opp i halvannen etasje i henholdsvis lafteverk og reisverk, og den er nå kledd med vertikal trepanel. Tidligere var den kledd med horisontal trepanel. Grunnmuren er delvis av naturstein med bindemiddel og delvis av betong. Muren er pusset. Det er kjeller med ganghøyde under deler av huset. Taket er saltak tekket med takstein av tegl.

Forvaltning

- Hovedbygningen er omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.
- Østre Våler ligger i et område som i kommuneplanen er avsatt til LNFR-område hvor landbruk dominerer. Planstatusen bør opprettholdes.

9.4.13 Vålerhagan, stabbur, 92/30

Historikk

Vålerhagan var husmannsplass under Våler og navnet opptrer fra 1892. Tidligere stod det både uthus og våningshus på plassen, men disse er nå borte. Miljøet rundt stabburet er nå av nyere dato. Bygningen er fra 1864.

Vurdering

- Bevaringskategori **C**

Stabburet er ikke lenger del av et gårdsmiljø, men det har likevel alder og uttrykk som supplerer det øvrige jordbrukslandskapet og det gir kvalitet til stedet der det står.

Bygningskarakteristikk

Bygningen er i laftet tømmer og den er bygget i en etasje. Stabburet er kledd med bordpanel i sør og låvepanel i nord. Øst og vest samt mønet i nord er kledd med

⁴¹ Foss (1960) s. 147.

horisontalt panel. Stabburet står på stående trepeler. Taket er saltak tekket med uglasert, krum takstein av tegl.

Forvaltning

- Det foreslås en generell hensyntagen etter plan- og bygningsloven §§ 29-2 og 31-1.
- Gården ligger i et område som i kommuneplanen er avsatt til LNFR-område hvor landbruk dominerer. Planstatusen bør opprettholdes.

9.4.14 Finstad legesenter (tidligere landhandel), 98/6

Historikk

Finstad ble trolig ryddet i tidlig vikingtid og var selvstendig bruk i ødetiden. I 1764 ble gården delt i Øvre og Nedre. Det har vært butikk og skysstasjon på gården. Skysstasjonen ble nedlagt i 1924. Det er usikkert når landhandelen ble nedlagt.

Vurdering

- Bevaringskategori C

Bygningen er en del påbygget, og har dermed endret sin karakter. Det miljøet som den engang var en del av, er også borte. Bygningen gir likevel både estetisk og kulturhistorisk kvalitet til området.

Bygningskarakteristikk

Landhandelen er nå innebygget i Finstad legesenter, og det er søndre del som er den opprinnelige. Nordre del (nyere) gir estetisk kvalitet til området. Bygningen står på betonggrunnmur. Den er i to etasjer og er kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggerbord. Bygningen har saltak tekket med krum betongtakstein. Bygningen har en skorstein. Landhandelen er nå innebygget i Finstad legesenter, og det er søndre del som er det opprinnelige. Nordre del (nyere) gir estetisk kvalitet til området.

Forvaltning

- Bygningen ligger innenfor et område regulert til byggeområde, hovedsakelig boligformål.
- Det foreslås en generell hensyntagen etter plan- og bygningsloven §§ 29-2 og 31-1.

9.4.15 Nedre Finstad gård, hovedbygning, 98/28

Historikk

Finstad ble trolig ryddet i tidlig vikingtid og var selvstendig bruk i ødetiden. I 1764 ble gården delt i Øvre og Nedre. Våningshuset er bygget i 1889 etter at et gammelt toetasjes hus brant. Låve, fjøs og stall ble revet ca. 1967. Det har vært butikk og skysstasjon på gården

Vurdering

- Bevaringskategori C

Det gårdsmiljøet som hovedbygningen opprinnelig var del av, er borte, men bygningen gir både estetisk og kulturhistorisk kvalitet til området gjennom sin utforming og alder. Bygningen brukes og er i god stand.

Bygningskarakteristikk

Bygningen er i halvannen etasje. Den er kledd med over- og underliggerbord. Det er to skorsteiner, og grunnmuren er av naturstein med bindemiddel. Det er kjeller med ganghøyde.

Forvaltning

- Bygningen ligger innenfor et område regulert til byggeområde, hovedsakelig boligformål.
- Det foreslås en generell hensyntagen etter plan- og bygningsloven §§ 29-2 og 31-1.

9.4.16 Øvre Feiring gård, våningshus og stabbur, 93/2

Historikk

Feiring ble trolig ryddet i sen vikingtid, og lå øde i senmiddelalderen. Gården Feiring ble delt i 1774 i Øvre og Nedre Feiring. Våningshuset er bygget i 1863–1864, men det er uvisst når stabburet ble bygget.

Vurdering

- Hovedbygning: bevaringskategori **C**
- Stabbur: bevaringskategori **C**

Våningshuset er fra 1863–64, men det er ombygget flere ganger, i 1913, i 1978 og senere. Det opprinnelige preget er en del svekket ved at nye elementer virker fremmed på huset og den opprinnelige karakteren.

Stabburet er trolig fra etter 1850. Stabburet er en del av gårdstunet Øvre Feiring, og dermed en viktig del av kulturlandskapet som gården Øvre Feiring er en del av.

Tunet har opprettholdt tradisjonelt preg da det også er øvrige bygninger knyttet til gårdsdrift. Bygningene former til sammen et tradisjonelt firkanttun som lokaliseres til en forhøyning i landskapet. Bygningsmiljøene i kulturlandskapet er viktige for opplevelsen av stedet, opplevelsen av tid og steds karakter for området.

Bygningskarakteristikk

Våningshuset er i både lafteverk og reisverk, og er kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggende bord. Grunnmuren er naturstein med bindemiddel, og det er kjeller i ganghøyde under bygningen. Taket er saltak med pulttak på karnapp, og er tekket med glasert krum teglstein. Bygningen er i halvannen etasje og har to skorsteiner.

Stabburet er i lafteverk uten fasadekledning. Det står på pilarer av sementstein og tre. Taket er saltak tekket med plater av aluminium, og bygningen er i halvannen etasje.

Forvaltning

- Øvre Feiring ligger i et område som i kommuneplanen er avsatt til LNFR-område hvor landbruk dominerer. Planstatusen bør opprettholdes.

9.4.17 Feiringhagan, våningshus, stabbur og stall, 93/3

Historikk

Feiringhagan var husmannsplass under Feiring og plassnavnet opptrer fra 1762. Feiringhagan opphørte som husmannsplass i 1840, og en del av våningshuset er antagelig det som stod her da. Det ble ombygget i 1860, 1880 og 1960.

I tidsrommet 1960–1990 har det foregått flere endringer på bygningene. Tidligere var låve og fjøs bygget sammen. Fjøset er nå revet men erstattet av nytt bygg som er utvidet i forhold til det opprinnelige. Rundt 1970 ble stallen endret. Tidligere byggeskikk er likevel opprettholdt ved at det nye bygget er plassert i med hensyn til øvrige bygninger og etter den opprinnelige tunkarakteren.

Vurdering

- Hovedbygning: bevaringskategori **C**
- Stabbur: bevaringskategori **C**
- Stall: bevaringskategori **C**

Våningshuset vurderes å ha verdi som del av det kulturmiljøet og kulturlandskapet som Feiringhagan er en del av mot sør, sørøst og sørvest. Våningshusene på Feiringhagan, Nedre Feiring og Finstadenga har bygningsdetaljer som for eksempel vindu i bygningens halvetasje som samsvarer i de tre bygningene og forteller om samtidighet i oppsetting med mer. Samsvaret i byggestilen danner en sammenheng mellom gårdsmiljøene Nedre Feiring, Feiringhagan og Finstadenga.

Stabburet vurderes å ha verdi som del av det kulturmiljøet og kulturlandskapet som Feiringhagan er en del av. Trolig har også stabburet stått siden 1840.

Stallen vurderes å ha verdi som del av det kulturmiljøet og kulturlandskapet som Feiringhagan er en del av. Alderen er uvisst, men muligens fra før 1850.

Det kan være negativt for opplevelsen at gården ligger så tett på ny bebyggelse i nord. Randsonen langs Nesåsen er sterkt redusert. Jordene nord for Feiringhagan ligger mellom tett bebyggelse.

Bygningskarakteristikk

Våningshuset er bygget i halvannen etasje. Første etasje er i lafteverk, resten er i reisverk. Veggene er kledd med både over- og underliggerpanel og bord kant i kant med høvlet profilering. Rundt 1990 ble det lagt nytt panel på deler av bygningen. Grunnmuren er av naturstein med bindemiddel og det er kjeller under deler av huset. Rundt 1960 ble hovedparten av vinduene skiftet ut og det ble samtidig foretatt takoppløft på vestsiden, bygget nytt inngangsparti samt påbygget bryggerhus på nord- og østsiden.

Stabburet er i lafteverk (sinklaft) og står på stående trepeler. Bygningen har ikke bordkledning og den viser den svake utkravingen som er typisk for mange av stabburene som er påvirket fra Telemark. Taket er saltak tekket med krum, uglasert takstein. Stabburet er bygget i halvannen etasje og det er ombygget til korntørke på begynnelsen av 1960-tallet. Stabburet har inngang på gavlsiden. Bygningen var i 2006 i fremskredet forfall ved søndre vegg.

Stallen er bygget i reisverk og kledd med låvepanel. Den står på pilarer av naturstein uten bindemiddel. Taket er saltak tekket med bølgeplater i stål. Bygningen er i halvannen etasje.

Feiringhagan ligger tett på ny bebyggelse i nord som står i kontrast til gården.

Forvaltning

- Alle de tre bygningene er omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndighet.
- Det foreslås en generell hensyntagen etter plan- og bygningsloven §§ 29-2 og 31-1. Bygningsmessige detaljer som viser til samtidighet og byggestil tilsvarende det vi finner på Finstadenga og tidligere Nedre Feiring, må ivaretas. Opplevelsen av gårdstunet må opprettholdes.
- Feiringhagan ligger i et område som i kommuneplanen er avsatt til LNFR-område hvor landbruk dominerer. Planstatusen bør opprettholdes.

9.4.18 Finstadenga, husmannsstue, 98/3

Historikk

Finstadenga var husmannsplass under Øvre Finstad, og plassnavnet opptre fra 1706. Finstadenga ble lagt ned som plass. Det har opprinnelig vært grue på kjøkkenet. Det er i den senere tid bygget en garasje.

Vurdering

- Bevaringskategori **C**

Bygningen er muligens fra 1706, og har derfor høy aldersverdi.

Finstadenga er viktig i det miljøet som preger kulturlandskapet Feiring/Feiringhagan, blant annet på grunn av likhet i byggestil, samtidighet i oppsetting av bygningene og geografisk nærhet mellom bygningene.

Bygningskarakteristikk

Bygningens første etasje er laftet. En halv etasje er påbygget senere. Bygningen er kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggerbord og vertikalt trepanel som er høvlet og pløyd. Taket er saltak tekket med uglasert, krum teglstein. Grunnmuren er naturstein med bindemiddel.

Forvaltning

- Bygningen er omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.
- Det foreslås en generell hensyntagen etter plan- og bygningsloven §§ 29-2 og 31-1. Bygningsmessige detaljer som viser til samtidighet og byggestil tilsvarende det vi finner på Feiringhagan og tidligere Nedre Feiring, må ivaretas. Opplevelsen av gårdstunet må opprettholdes.
- Finstadenga ligger i et område som i kommuneplanen er avsatt til LNFR-område hvor landbruk dominerer. Planstatusen bør opprettholdes.

9.4.19 Øvre Finstad, stabbur, 98/3

Historikk

Finstad ble trolig ryddet i tidlig vikingtid og var selvstendig bruk i ødetiden. Gården har hatt kvern fra siste halvdel av 1600-tallet. Ifølge eier er stabburet fra tidlig 1800-tallet. Det tidligere våningshuset og låven gikk tapt i en brann i 1928.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Stabburet er trolig fra tidlig 1800-tallet og er eneste bygning på Øvre Finstad som ikke er gått med i gårdsbranner. Stabburet er viktig for å opprettholde gårdsmiljøet og er med på å gi stedet identitet.

Bygningskarakteristikk

Stabburet står på seks pilarer av naturstein uten bindemiddel. Det er lafteverk i bygningskonstruksjonen, og bygningen er kledd med bordkledning: Øst og vest: vertikalt trepanel høvlet og pløyd. Nord og sør: vertikalt trepanel med over- og underliggerbord. Stabburet er i halvannen etasje.

Tunet utgjør et tradisjonelt firkanttun, hvor stabburet tilsvarer en vegg i tunet. Plasingen og størrelsen på låven gjør tunet avlangt.

Forvaltning

- Stabburet er omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.
- Øvre Finstad ligger i et område som i kommuneplanen er avsatt til LNFR-område hvor landbruk dominerer. Planstatusen bør opprettholdes.

9.4.20 Nesbu/Nes Nordre, våningshus, 88/6

Historikk

Husene på Nes ligger på et høydedrag. Nes (av Nes, neset) hører til blant bygdas eldste gårder og kan være ryddet langt tilbake i eldre jernalder. Gården lå ikke øde i senmiddelalderen, men holdt seg som selvstendig bruk gjennom ødetiden.

I 1737 ble gården delt i to, Nes Søndre og Nordre. På Nes Nordre stod det til år 1900 ei lita tømmerstue. Våningshuset ble i 1900 bygget til den allerede eksisterende tømmerstua. Gnr. 88/6 har bruksnavn «Nesbu», og huset som i dag står på 88/6 kan ha vært våningshuset på eiendommen 88/2. Det var tidligere fjøs (1910) og låve (1915) på gården. Nå er det bare våningshuset som står igjen. Gården har hatt seter sammen med Feiring og Skårer: Feiringsetra.

Vurdering

- Bevaringskategori **C**

Våningshuset slik det ser ut i dag er hovedsakelig knyttet til den bygningen som ble bygget i 1900. Det gårdsmiljøet som tilhørte Nes Nordre er i dag borte, og våningshuset ligger i et område som hovedsakelig består av bygninger på Nes Søndre samt enkelte

nyere bygninger. Våningshuset tilfører likevel gårdsmiljøet en kulturhistorisk dimensjon og vurderes på denne bakgrunn som et kulturminne som bør bli tatt vare på i fremtiden.

Bygningskarakteristikk

Bygningen er satt opp i lafteverk/knutelaft. Den er kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggerbord. Tømmerinngangen i en etasje er fra 1876. I 1900 ble det bygget til mot øst samt fikk bygget på en halv etasje. Det er i senere tid bygget til et inngangsparti. Trammen ble bygget inn i 1967. Taket er saltak tekket med krum teglstein. Det er to skorsteiner.

Forvaltning

- Våningshuset ligger i et område som i kommuneplanen er avsatt til LNFR-område hvor landbruket dominerer. Planstatusen bør opprettholdes.

9.4.21 Nes Søndre, våningshus, 88/1

Historikk

Våningshuset på Nes Søndre ble bygget i 1855, fjøset i 1888 og låve med stall i 1924. Gården har hatt seter sammen med Feiring og Skårer: Feiringsetra. Gården har hatt en husmannsplass, Neslia under Nes Søndre.

Vurdering

- Bevaringskategori **C**

Våningshuset er en del av et gårdsmiljø med nyere bygninger og hvor det fremdeles blir bygget nytt. Bygningene i området består både av bygninger tilknyttet gårdsdrift og uavhengige bygninger tilknyttet boligformål. Huset og miljøet som huset står i, er noe endret fra det opprinnelige. Bygningen er viktig i sine omgivelser, da den tilfører gårdsanlegget en kulturhistorisk dimensjon og tidsdybde, og den fremhever gårdens kontinuitet.

Bygningskarakteristikk

Bygningen var opprinnelig i halvannen etasje hvor første etasje er laftet. Det ble senere bygget på en ekstra etasje i reisverk og bygningen er nå i to etasjer. Øverste del ble bygget i 1961. Bygningen er kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggerbord. Grunnmuren er i naturstein med bindemiddel. Det er kjeller med ganghøyde og kryperom i deler av huset. Taket er saltak tekket med hugget skifer. Det er en skorstein, opprinnelig var det to.

Forvaltning

- Våningshuset ligger i et område som i kommuneplanen er avsatt til LNFR-område hvor landbruket dominerer. Planstatusen bør opprettholdes.

9.4.22 Øvrige SEFRAK-bygninger i området

Det finnes også noen SEFRAK-registrerte bygninger i området som til kulturminneplanen fra 2006 ble vurdert som *ikke bevaringsverdige*, se vedlegg 2 i del 3. Dette gjelder:

- Grinda, bolighus, 92/22
- Heia, bolighus, hytte 92/20

9.5 Øvrige bevaringsverdige kulturminner

9.5.1 Fredheim skole, 95/5

Historikk

Fredheim skole ble ferdig og tatt i bruk 6. januar 1913 og tok over etter Losby Bruks skole. Skolen rommet kretsene fra og med Losby til og med Kirkerudbråtan, Feiring, Finstad og Hauger. Den ble brukt som grendeskole frem til 1985. Fredheim og Solheim skoler ble bygget på samme tid, men Solheim ble noe større enn Fredheim. Skolene ble bygget da Lørenskog var ny som kommune. På samme tid som de nye skolene stod ferdige, fikk man i Lørenskog en stor økning i antall innflyttere.

Skolen er levert av Strømmen Trævarefabrik og ble tegnet av arkitekt Olav Olson som var fabrikkens faste arkitekt i 1899–1919. Skolen må sees som et av hans hovedverk og er dermed av nasjonal industrihistorisk interesse.

I 1985 ble skolen nedlagt som skole. Siden midten av 1990-tallet har skolebygningen vært brukt som atelierer for kunstnere.

Vurdering

- Bevaringskategori **A**

Fredheim skole er viktig sett i sammenheng med Lørenskogs skole- og kommunehistorie. Den kan sammen med gamle Solheim skole også symbolisere strømninger i tiden da Lørenskog ble selvstendig kommune.

I *Regional plan for kulturminner og kulturmiljøer i Akershus* er skolebygninger fra 1900-tallet blant de prioriterte kulturminnetemaene.

Videre har skolebygget arkitektoniske kvaliteter som viser til den arkitektur som preget offentlige bygg i perioden (jugendstil). Bygget er også bærer av industrihistoriske kvaliteter som et produkt fra Strømmen Trævarefabrikk. Skolebygget anses å være av både nasjonal og regional industrihistorisk interesse.

Som skolebygg er Fredheim et viktig element for tilhørighet i området.

Bygningskarakteristikk

Fredheim skole er godt vedlikeholdt med opprinnelige eksteriørmessige detaljer i jugendstil intakt. Bygningen er en staselig bygning i to etasjer. Den har grunnmur av naturstein med bindemiddel og kjeller i ganghøyde. Bygningen er kledd med vertikalt trepanel med over- og underliggerbord. Det er to innganger. Taket er halvvalmet mansardtak kledd med skifer/plater og det er to skorsteiner. Grunnflaten er bygget som en T.

Forvaltning

- Bygningen ligger i et område som i kommuneplanen er avsatt til LNFR-område hvor landbruk dominerer. Planstatusen bør opprettholdes.
- Det foreslås at bygningen reguleres til hensynssone bevaring etter plan- og bygningsloven § 12-5 og 12-7.

9.6 Revne bygninger og gårdsanlegg

Tapte kulturminner siden forrige kulturminneplan

93/1: Nedre Feiring, våningshus. Fra 1700-tallet, ombygget ca. 1880 fra en etasje til halvannen etasje. Var i særdeles dårlig forfatning da forrige kulturminneplan ble vedtatt. Siden det har forfallet fortsatt. På tilsyn sammen med Akershus bygningsvernseksjonen 26.4.2018 ble det konkludert med at behovet for utskiftninger var så stort at våningshuset som bevaringsverdig kulturminne må anses som tapt. Det er forventet at våningshuset vil bli revet innen kort tid.

92/3: Vesle Dalbakk, bolighus. Tidligere småbruk utskilt fra Våler i 1858. Var i særdeles dårlig forfatning da forrige kulturminneplan ble vedtatt og betegnet som farlig å gå inn i. Har siden falt sammen.

Tidligere revne anlegg

100/6: Berger gårdstun: våningshus, stabbur og uthus (låve, fjøs, skjul og grisehus).

98/3: Finstadåsen, husmannsstue.

9.7 Registrerte husmannsplasser/tufter

98/3: Tuft etter bekkeverk, Øvre Finstad. Revet på 1800-tallet. Planens form og hovedmål kan ikke rekonstrueres.

98/3: Fjellheim, husmannsplass under Øvre Finstad: Nytt hus satt opp på stedet.

94/1: Sørli, husmannsplass.

94/1: Solli husmannsplass (ukjent plassering/mangler opplysninger).

92/1?: Skillebekk husmannsplass (mangler kartfesting og øvrige opplysninger).

9.8 Objekter som bør verdivurderes til neste rullering

Bunker fra den kalde krigen på Nesåsen.

36. Kulturlandskap i området (foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

37. Skulerudstua
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

38. Inngangspartiet på Fredheim skole
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

39. Gamle Fredheim skole (foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

10. Bjørndalen og Lysås – Lørenskogmarka vest

10.1 Områdebeskrivelse

Området grenser til Oslo og omfatter skog/markaområde som i kommuneplanen er satt av til LNFR-område hvor friluftsliv dominerer. Det er et sammenhengende kulturlandskap i markert elvedal øst for Elvågavassdraget. Ellingsrudelva drenerer nordover mot Langvannet og Fjellhamarelva, og den er grensen mellom Lørenskog og Oslo.

Elvåganavnet henger sammen med Élivágar (fra Edda, den mytiske grenseelv mellom jotnenes og menneskenes verden), og i folketroen levde jotner og æser i skogsområder i Lørenskog. Jotnen Hyme – med sin nihundre hoders kone – bodde etter Edda i Losbyskogen.

Bjørndalsåsen og åsene sør for denne avgrenser et nytt landskapsrom hvor Bjørndalen gård og Nyborg er sentrale elementer i dette landskapsrommet.

I overgangen mellom tettbygget område (Delområde 4) og skog/Marka, preges landskapet av spredt bebyggelse med enkelte gårdsbruk.

Delområdet inneholder en del ruiner etter husmannsplasser som til dels er vanskelig å lokalisere nøyaktig og det er en rekke ruiner etter sag-, mølle- og teglverksindustri som var i bruk på 1700-1800 tallet. Det kan også finnes eldre konstruksjoner langs elva. I området finner vi derfor også tekniske kulturminner langs store deler av Ellingsrudelva og Elvåga.

10.2 Automatisk fredede kulturminner

Det er ikke registrert kjente automatisk fredede kulturminner i området. Det er i Askeladden registrert noen ruiner etter industri på grensa mot Oslo. Disse har status ikke fredet og uavklart. Her er ruiner etter fløtningsanlegg, sagbruk, mølle og teglverk. Ved Sør-Elvåga er det spor etter bosetninger og en husmannsplass.

10.3 Kulturlandskap

I området er det registrert høy kulturhistorisk verdi i anleggsområdet langs Ellingsrudelva hvor det er rester etter sag-, mølle- og teglverksindustri. Bjørndalen gård med områder av gjenopptatt beitearealer, vurderes i *Landskapsanalyse av jordbruket i Lørenskog* til å være av høy kulturhistorisk verdi. I tillegg vil planen fremheve kulturlandskapet Nyborg og Jonsrud av høy kulturhistorisk kvalitet.

I Mølleråsen er det rester etter møllerbolig, og i området finnes også en mer sjelden vegetasjon blant annet med mange store, gamle lønnetrær, rogn, osp, bjørk, hassel og

einer.⁴² På åkerholmen like nord for Bjerkelunden i Bjørndalen ligger ei steinrøys som muligens kan være rester etter grunnmur på et hus. Det kan også være ei rydningsrøys da det er flere steinrøyser i ytterkant av åkrene nord for Bjerkelunden. Her er det også rester etter et gammelt veifar.

På Lysås-Nordli finner man rester etter en husmannsplass der gårdsveien svinger nordover.

10.3.1 Kulturlandskapet Bjørndalen/Nyborg

Kulturlandskapet inkluderer gårdene Nyborg og Bjørndalen, og landskapet med vei vest for bebyggelse ved Pålerud, inkludert Bjerkelund.

Uthusene på de to gårdene (Nyborg og Bjørndalen) er sammenbygget. Uthusene på Bjørndalen har forfalt, og det er gitt rivetillatelse. Gårdsmiljøet formet av de to gårdene, ligger i et kulturlandskap hvor beitedrift er gjenopptatt. Kulturlandskapet rundt er viktig for helhetsoppfattelsen av gårdsmiljøet. Det at Bjørndalen og Nyborg gårdsmiljøer ligger så nært hverandre geografisk, og at man her ser kulturlandskapet som et enhetlig beiteareal, gjør at de to gårdsmiljøene inkludert kulturlandskapet rundt bør sees som et helhetlig kulturmiljø og eventuelle endringer i forhold til riving/nybygg bør vurderes i forhold til denne helheten som her blir dannet.

Vurdering

- Kulturlandskapet vurderes til bevaringskategori **B**.

I tillegg til bygningene, inneholder omgivelsene/kulturlandskapet rundt Nyborg viktige kvaliteter. Eiendommen Nyborg har et område som aldri er gjødslet med kunstgjødsel. Ifølge eier er det derfor en unik flora på eiendommen. På Bjørndalen er det naturbeitemark, et lokalt viktig, gammelt kulturlandskap hvor beite er gjenopptatt.

Kulturlandskapet med gårdene Nyborg og Bjørndalen gir et helhetsinntrykk som er spesielt da begge gårdene har uthusrekke bestående av flere bygninger hvor hver funksjon kan leses ut av bygningens ytre. Denne byggeskikken er eldre enn skikken med å bygge store driftsbygninger. Dette er i ferd med å gå tapt ved Bjørndalen.

I området rundt Bjerkelund er det trolig spor etter husmannsplasser (steinrøyser/rydningsrøyser) og rester etter gamle veifar. Området ligger også i geografisk nærhet til anleggene i Ellingsrudelva.

Forvaltning

- Området er i kommunedelplanen avsatt til LNFR-område hvor friluftsliv dominerer.
- For å holde kulturlandskapet i hevd foreslås det at beitedriften opprettholdes i området.
- Endringer i bygningsmassen bør ta utgangspunkt i den byggeskikk som de to gårdene representerer, og hvor nyere bygninger ikke blir dominerende element i landskapet.

⁴² Utmarksavdelingen for Akershus og Østfold (2001) s. 56.

10.3.2 Kulturlandskapet Jonsrud

Kulturlandskapet Jonsrud består av husmannsplass med husmannsstue, låve og fjøs samt en brønn. I tillegg er det steingjerde som avgrenser innmark og bruksområder, samt at terrenget viser ulik utnyttelse av naturressursene i området.

I tillegg til objektene registrert i SEFRAK-registeret, finnes det flere steingarder i området, og landskapet i skråning vest for tunet viser tydelige spor etter å ha vært brukt til beite, men som senere er blitt beplantet med trær. Plassen Jonsrud oppleves som et mer avgrenset helhetlig kulturlandskap fordi veien fører opp til plassen hvor tverrgående steingarder på hver side av veien fremhever en inngang til området. Videre avgrenses tunet i øst av bratt skråning og tett skog, hvor nedsiden (vest) av veien/tunet inneholder et platå med tidligere beite som er blitt beplantet og fungerer som en overgang mellom tun og skog. I sørenden av tunet fortsetter veien inn mot nyere hytter. Søndre del av området (rett nord for nye hytter) er nevnt på enkelte kart som Torvmyra.

Vurdering

- Kulturlandskapet vurderes til bevaringskategori **B**

Plassen Jonsrud har opprettholdt kvaliteter som for eksempel tydelige spor etter ulik type drift/næring på en måte som vi sjeldnere finner på andre husmannsplasser i Lørenskog. Plassen viser en endring i bruk av mark fra husdyrhold/dyrking til beplantning av skog. Deler av steingard finnes som spor etter en inngjerding av plassen og former en tydelig inngang til tunet.

Bygningsmassen er viktig for forståelsen av de øvrige minnene og landskapet.

Området er spesielt også fordi det ligger så avskjernet fra ny bebyggelse og samtidig i geografisk nærhet til utbyggingsområde. Dette gjør at man får en unik opplevelse av stedet som plass, og her vil opplevelsesverdien stå sterkt i verdivurderingen av husmannsplassen. Området har derfor store kvaliteter også som rekreasjonsområde.

Forvaltning

- Området ligger innenfor markagrensa hvor friluftsliv er dominerende. Det bør ha samme status i fremtiden.
- Områdets plassering i Marka og i forhold til tett bebyggelse på Ekerud bør utnyttes på en måte der de kulturhistoriske kvalitetene kommer nærområdet til nytte. En mulig utnyttelse av stedet hvor de kulturhistoriske kvalitetene kan opprettholdes, er ved å benytte stedet til naturbarnehage/friluftsbarnhage. Dette kan kreve en omfattende restaurering av bygningsmassen samt en sikring av brønn på forsvarlig måte. En slik bruk av området vil kunne fremme de kulturhistoriske verdiene som positiv ressurs for innbyggerne, og utgjøre en viktig del av identitetsdannelse knyttet til området.

10.3.3 Anlegg i Ellingsrudelva og Elvåga

Avgrensningen er foretatt på bakgrunn av de registrerte kulturminnene i området. I tillegg bør inngrep i/former i landskapet knyttet til driften av anlegget, inkluderes i forvaltningen av kulturlandskapet. Kulturminnene i landskapet strekker seg fra demningen i sør ved Fri-Elvåga til et mer sammensatt og konsentrert landskap av kulturminner ved Bjørndalen og videre til Rabben sør for Lysås/Nordli. En del kulturminner i dette området er vanskelig å lokalisere på grunn av viltvoksende kratt som gjør terrenget vanskelig fremkommelig og uoversiktlig. Anleggene ligger i Oslo og Lørenskog kommuner.

Søndre Hauger med sager og teglverket var på slutten av 1700-tallet eid av kjøpmann Even Steen på Ellingsrud. På Rabben ved Mølleråsen bygget kjøpmann Steen et teglverk. I 1795 satte Steen opp en femetasjes mølle hvor de tre nederste etasjene var i gråstein. Møllen ble revet år 1819, og på det tidspunktet var anlegget sunket mye i verdi. Møllen må ha blitt bygget opp igjen, for den er registrert nedbrent i 1824. Nedenfor grunnmuren etter møllehuset kan man se tydelige rester etter fundamenter til to sagbruk.

Det vesle sagbruket rett vest for Bjørndalen, ble nevnt i 1816 da sønnen Iver Steen hadde overtatt driften etter faren.

Tekniske anlegg

96/3: Mølleruiner/sagruiner i Bjørndalen og hele ruinmiljøet etter mølleanlegget. Høyden på mølleruinene er i dag ca. 2,5 m, men opprinnelig var konstruksjonen fem etasjer høy. Det er skrevet om rester etter gammel vei, som i dag kan beskrives mer som en sti. Det er i dag vanskelig å lokalisere mer enn én demning: steinkistedemningen på sørsiden av planke lagt ut til bru. Der planken er lagt ut til bru er det for øvrig stein på begge sider av elva, noe som kan tyde på at det tidligere kan ha vært en oppdemming eller ei bru der. SEFRAK forteller om en mølledam med bru av trestokker som er sterkt ødelagt. Rest etter demningstein og stokker ligger tvers over elva. Dette kan også tyde på at vi har å gjøre med en rest etter demning der hvor stokken i dag er lagt ut til bru.⁴³

96/3: Ruin etter møllerbolig, Mølleråsen, Bjørndalen: Ruiner etter møllerboligen er plassert på åsen øst for steinkistedemningen. På plassen er det spor etter brann i treverk, det ligger tegl og murstein på plassen. Landskapet viser at det har gått en vei fra huset opp på åsen nord for ruinen. Enkelte steder på stien er det tydelige spor etter anlagt vei. I området er det noen samlinger med stein i dagen samt et område med gress hvor det ikke vokser trær.⁴⁴

103/4: Ruin etter teglverk, Lysås-Nordli/Bjørndalen. Registrert i Askeladden og i SEFRAK.⁴⁵ Et makant, kraftig, tørrmurt fundament til en ruin som antas å være teglverket. Det er åpninger i hver kortside av muren. Inne i ruinen er det sammenrast mur og teglrester. I hele området er det dessuten spredte biter av uferdig tegl. Ruinen ligger tett inntil en bratt, lav forhøyning i terrenget som muligens kan ha hatt en funksjon ved lessing av masser og transport.

96/2: Ruin etter sag (?) mølle/mølledam i Bjørndalen.⁴⁶ Det blir her beskrevet rester etter 8 pilarer av stein, tørrmurt som står parvis nedover et steinete stryk. Pilarene har med unntak av én, kvadratisk grunn og toppflate.

96/2: Ruin etter sag, Bjørndalen.⁴⁷

96/2: Damanlegg, Nordre Elvåga. Demningen ved Nordre Elvåga er registrert i SEFRAK-registret, men ikke i Askeladden.⁴⁸

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

⁴³ Askeladden nr. 31558-1. SEFRAK 0230 008 005.

⁴⁴ Askeladden nr. 31558-6. SEFRAK 0230 008 006.

⁴⁵ Askeladden nr. 31558-4. SEFRAK: 0230 008 004.

⁴⁶ Antagelig Askeladden nr. 11846 og SEFRAK 0230 008 007.

⁴⁷ SEFRAK 0230 008 008.

⁴⁸ SEFRAK 0230 008 009.

Området i Ellingsrudelv-vassdraget hvor det er rester etter sag-, tegl-, og mølle-virksomhet er et kulturlandskap hvor sammenheng og miljø er viktig for forståelsen av anleggets omfang og funksjon. Her finner vi også elveforbygninger, rester etter bru samt veifar og andre spor i landskapet etter utnyttelse av landskapet til industriformål. Ruinanlegget er spor etter viktige deler av menneskers virksomhet i Lørenskog og omegn, og kulturlandskapet strekker seg over områder i både Lørenskog og Oslo kommuner. Man må derfor se det som at dette kulturlandskapet har interesse både i lokal og regional sammenheng.

Området er av *Grøntstruktur Romerike* angitt å være et sammenhengende kulturlandskap/kulturmiljø av lokal verdi.

Forvaltning

- Området er i kommuneplanen avsatt til LNFR-område hvor friluftsliv dominerer, Markaområde.
- Det foreslås at området reguleres til hensynssone bevaring etter plan- og bygningslovens § 12-5. En reguleringsplan for anlegget må utarbeides i samarbeid med grunneier, Oslo kommune, Lørenskog kommune og Viken fylkeskommune.
- Det foreslås et samarbeid med grunneier og Oslo kommune om å utarbeide en kombinert reguleringsplan for området hvor det fokuseres på bevaring av anleggene og på friluftslivets kvaliteter. Avgrensning av eventuelt reguleringsområde bør foretas etter en rydding i området samt i samarbeid med personer som er kjent med hvordan landskapet omkring ruinanlegget ble benyttet til anleggs-virksomheten. Reguleringsområdet bør omfatte de nevnte kulturminnene samt de delene av landskapet som har hatt funksjon når det gjelder anleggsdriften (skråninger, veier, tidligere demninger, tidligere kulturmark jf. møllerboligens omgivelse med mer). Lørenskog elveforum og Oslo elveforum er naturlige samarbeidspartner i dette arbeidet.
- Det bør i samarbeid med grunneier og Oslo kommune utarbeides en egen skjøtselsplan for området, hvor det legges vekt på rydding rundt samt vedlikehold av anlegget på en måte hvor bl.a. viltvoksende planter kontrolleres når det gjelder vekst/tilgjengelighet i forhold til kulturminnene. En opprydding av falne trær og kraftig vegetasjon i og rundt ruinene må foregå på en måte som er skånsom for kulturminnene. Naturlige skråninger, stier og lignende som ble benyttet til anleggsdriften og som nå er gjengrodd, bør ryddes og inkluderes som en del av dette kulturlandskapet.

10.4 SEFRAK-registrerte bygninger

10.4.1 Nyborg, bolighus og gårdstun, 97/9

Historikk

Nyborg ble etter midten av 1800-tallet utskilt som eget bnr. fra Nordre Hauger. Det var husmann på Nyborg fra ca. 1760. Plassen ble nedlagt i 1890. Ifølge eier er eldste del (kjøkken og stue, første etasje) fra 1700-tallet.

Vurdering

- Gårdstunet med bygningene: Bevaringskategori **B**

Bolighuset er som eneste bygningen på gården registrert i SEFRAK-registeret. Eldste del tidfestes til 1700-tallet.

Miljøet som bolighuset er en del av – både bygningsmessig og landskapsmessig – spiller en stor rolle for de kvalitetene som bygningen representerer. Et fotografi fra 1910 viser at de øvrige bygningene (stabbur og vedskjul, låve, fjøs/grisehus/hønsehus) stod på plassen tidlig på 1900-tallet. Disse har derfor fulgt stedet i lang tid og utgjør viktige deler av miljøet på Nyborg samt det kulturlandskapet som Nyborg er en del av. Bygningsmiljøet viser eldre byggeskikk med mange mindre uthus satt sammen på rekke, og det viser eldre tuns tilpassing i terrenget.

Sammensatte uthus finner vi også ved Bjørndalen gårdstun, og fordi disse to gårdene ligger tett på hverandre og har samme formspråk, er dette med på å gi stedet en særlig karakter det er verdt å ta vare på.

Bygningskarakteristikk

Bolighuset har vært gjennom flere endringer i form og uttrykk. Bolighuset gjennomgikk for noen år siden en restaurering tilbake til et av de tidligere arkitektoniske uttrykkene med trekk fra sveitserstilen. Huset er laftet i rundtømmer av gran. Det er halvannen etasje og kledd med staffpanel. Den halve etasjen og oppgangen til denne ble bygget i 1918. Bygningen ble ombygget mot vest ca. 1929, men er restaurert tilbake til utforming fra tiden før dette. Grunnmuren er naturstein med bindemiddel og det er kjeller under deler av stua. Taket er korsbygget saltak tekket med plater. Det er en skorstein.

Forvaltning

- Bolighuset er omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndigheter.
- Nyborg ligger i et område som i kommuneplanen er avsatt til LNFR-område hvor friluftsliv er dominerende/markaområde. Planstatusen bør opprettholdes.
- Nyborg gårdstun bør forvaltes etter et bevaringsperspektiv hvor tunets kvalitet og særpreg opprettholdes.
- Gårdstunet bør sees i sammenheng med Bjørndalen gårdstun, hvor karaktertrekkene ved de to tunene er ensartet og spesiell for Lørenskog, og hvor tunene og bygningenes plassering i landskapet og i forhold til hverandre, gir et helhetlig bilde av eldre byggeskikk.

10.4.2 Bjørndalen: våningshus og stabbur, 96/2

Historikk

Bjørndalen var tidligere husmannsplass under Søndre Hauger. Plassnavnet opptrer fra 1739, men plassen ble senere skylddelt som eget bnr. På gården er våningshus, hønsehus/grisehus, fjøs og låve, stabbur, utedo samt gårdstunet registrert i SEFRAK-registeret.

Vurdering

- Våningshus: Bevaringskategori: **B**
- Stabbur: bevaringskategori **B**

Bygningsmiljøet viser eldre byggeskikk med mange mindre uthus satt sammen på rekke, og det viser eldre tuns tilpassing i terrenget. Gårdstunets bygninger er plassert i forhold

til hverandre på en måte som utgjør et forholdsvis lukket firkanttun. Tunet er et eldre gårdstun i kulturlandskapet og sees også av Riksantikvaren som interessant. Det var tatt i bruk en eldre byggeskikk med mange mindre uthus satt sammen på en rekke, noe som viser eldre tuns tilpassing i en rekke.

Rekken med uthus har kollapset og rivetillatelse er gitt. Den planlagte nye driftsbygningen er tenkt plassert slik at firkanttunet opprettholdes, men den vil bli en del større enn de opprinnelige driftsbygningene og den gamle byggeskikken med sammenhengende bygninger blir ikke beholdt.

Drengestue/bryggerhus på tunet er revet og erstattet av nybygget kårbolig som opprettholder det helhetlige miljøet. Ny bygning lar våningshuset være det største huset på gården.

Bygningskarakteristikk

Som på Nyborg ble uthusene bygget sammen til et langt uthus hvor hver bygningsfunksjon kan leses ut av formspråket i bygningen.

Våningshuset har gjennomgått endring fra en etasje til halvannen etasje rundt 1900. Det fremstår i dag med form og detaljering som hører hjemme i sveitserstilperioden. Bygningen har av SEFRAK-registrant blitt vurdert til å være fra 1600-tallet. Dette er avkreftet av Riksantikvaren i brev datert 25.9.2000. Riksantikvaren vurderer bygningen til å være fra rundt midten/slutten av 1800-tallet, på bakgrunn av detaljer fra eldre fotografi. Våningshuset er laftet og kledd med staffpanel fra 1900. Grunnmuren er av naturstein både med og uten bindemiddel og det er kjeller under halve huset. Taket er korsbygget saltak tekket med stålplater som imiterer takstein. Bygningen har en skorstein.

Stabburet er laftet (knutelaft). Det er fra 1800-tallet og er bygget i halvannen etasje. Bygget hviler på pilarer av naturstein uten bindemiddel.

Forvaltning

- Følgende bygninger er muligens fra før 1850, og dermed omfattet av kulturminneloven § 25 vedrørende meldeplikt til fagmyndighet: Våningshuset og stabburet. Det gjaldt også uthusene hønsehus/grisehus, fjøs, stall/låve, hvor rivetillatelse er gitt.

10.4.3 Jonsrud, låve/fjøs, brønn, hytte, 97/7

Historikk

Den tidligere husmannsplassen Jonsrud er registrert i SEFRAK-registeret med låve/fjøs, hytte, brønn og gårdstun. Plassnavnet opptrer først etter midten av 1800-tallet, og gårdsnavnet er trolig fra dette tidspunktet.⁴⁹ Tunet har en form som gir inntrykk av lengde i stedet for et innringet/lukket firkanttun, slik man finner det mange steder i Lørenskog. Låvens langsida og hyttas langsida følger østsida av den veien som fører videre inn til nyere hytter lenger sør på samme ås.

Vurdering

- Låve/fjøs: Bevaringskategori **B**
- Hytte/tidligere husmannsstue: Bevaringskategori **C**

⁴⁹ Foss (1960) s. 196

- Brønn: Bevaringskategori **C**

Bygningene og brønnen er trolig fra etter midten av 1800-tallet. Bygningene og deres plassering i landskapet har særlig verdi i sammenheng med det helhetlige kulturlandskapet som finnes på Jonsrud. Hytte/tidligere husmannsstue har gjennomgått endringer som gjør at bygningens opprinnelige karakter er noe forandret. Låve og fjøs har form og proporsjoner som viser husmannsplassens størrelse i drift.

Låve og fjøs på Jonsrud var i 2006 i dårlig forfatning, og hytta bærer preg av ny tids materiale på en måte som bryter med opplevelsen av at vi har å gjøre med samme tidsperiode på de ulike bygningene. Som enkeltbygninger er derfor ikke bygningene på Jonsrud unike, men Jonsrud som plass har opprettholdt en rekke interessante kvaliteter som er spesielle for denne plassen, og som her må vurderes som et helhetlig kulturlandskap.

Kulturlandskapet i seg selv er unikt i Lørenskogsammenheng ved at så mange spor etter menneskelig utnyttelse av ressursene er bevart. Bygningsmassen er viktig for forståelsen av de øvrige minnene og landskapet.

Bygningskarakteristikk

Låve og fjøs: Låven og fjøset er bygget sammen i vinkel. Fjøset er laftet i rundtømmer og er i en etasje. Låven er kledd med over- og underliggerpanel samt låvepanel og er i halvannen etasje. Grunnmuren er i naturstein uten bindemiddel, og det er kjeller under låvedelen. Taket er saltak tekket med papp. Låven var i 2006 i begynnende forfall, mens fjøset var i fremskredet forfall.

Hytte (tidligere husmannsstue): Bygningen er laftet, den er i en etasje og kledd med horisontalt trepanel, supanel. Bygningen har grunnmur av naturstein uten bindemiddel i nordre del, og den hviler på støpte pilarer i søndre del. Taket er saltak tekket med papp og det er en skorstein.

Brønn: Brønnen er plassert inne på tunet øst for fjøs og nedenfor åsrygg. Den måler ca. 150–170 cm i lengden og ca. 150 cm i bredden.

Forvaltning

- Jonsrud ligger innenfor markagrensa.
- Bygningene bør sees som del av et sammenhengende kulturlandskap som viser tidligere drift på stedet.
- Låve og fjøs var i 2006 i svært dårlig forfatning. Det bør prioriteres en omfattende restaurering av disse.
- Kulturmiljøet Jonsrud bør bevares gjennom bruk. Et eksempel på en bruksform der området og bygningenes verdier vil bli ivaretatt etter eventuell restaurering, og der kulturverdiene vil være en ressurs til området, er som friluftsbarnehage.

10.5 Øvrige bevaringsverdige bygninger

Planen fremmer ingen nye kulturminner i området.

10.6 Revne bygninger og gårdsanlegg

97/4: Ekerud gårdstun (bolighus, låve, fjøs og hytte). Revet etter SEFRAK-registrering.

103/2: Pålerud, bolighus. Revet etter SEFRAK-registrering.

10.7 Registrerte husmannsplasser/tufter

91/1: Nord-Skytten: Ruin etter husmannsstue: mål: ca. 10 m x 6,4 m. En skorstein. Ruin der kjellermurene står igjen. Rester etter åpninger i muren, en i hvert rom. Antagelig ganghøyde i kjelleren. Rester etter murstein ved ruinen (pipe?) ca. 1 m tykke murer. Kjellervinduene er brede innerst og smalner utover. Rester etter oppmurt kant ca. 10–20 cm mot øst mot stor stein. Har muligens stått uthus inntil steinen, men ingen klar grunnmursform går frem av ruinen rundt steinen.

91/1: Sør-Skytten: Ruiner. Ligger på lysning i skogen ikke langt fra Søndre Elvåga. Vest, ca. 20 (?) m fra stien: ruin av hus. Alder og funksjon er ukjent. Øst for stien, ca. 23–30 (?) m, rester etter brønn og en steinmur. Det var dampdrevet sag på Sør-Skytten. Dampkjelen, ca. 4 m lang, 1,5 m i diameter, ligger fortsatt på stedet. Saga lå litt lenger inn enn enden på Sør-Elvåga. Dampkjelen fra saga som stod på Sør-Skytten ligger inne i småskogen.

Ruin etter husmannsplass ved Nordli (Lysås). Ikke mulig å bestemme nøyaktig hvor huset har stått. Mye røyser og store steiner i området der husmannsplassen skal ha stått.

103/4: Ruin etter teglverk på Rabben/Lysås-Nordli i Bjørndalen. Se 10.3.3.

96/3 og Oslo: Mølleruiner/sagruiner i Bjørndalen. Se 10.3.3.

96/3: Ruin etter møllerbolig, Mølleråsen, Bjørndalen. Se 10.3.3.

96/2: Ruin etter sag (?), mølle/mølledam i Bjørndalen. Se 10.3.3.

96/2: Ruin etter sag, Bjørndalen. Se 10.3.3.

96/2 og Oslo: Damanlegg, Nordre Elvåga. Se 10.3.3.

96/9: Ruiner ved Toresplassen ved Nordre Elvåga. Sementfundament er eneste synlige spor av ruin etter virksomhet. Det har vært sag på stedet og fundamentet ligger ikke langt fra vannkanten, ca. 10–20 m. Lokalisering: mellom 50 og 100 m nord for badeplass, i kryss mellom blå løype/tursti og rød skiløype der hvor bakkenivå ligger på høyde med vannet. En ås på nordsiden og en ås på sørsiden av kulturminnet.

91/8: Ruin etter husmannsstue, Skulerudtangen. Kjent før 1701, ukjent etter 1900. Det ble senere sagplass. Solgt til Losby i 1856 da Losby kjøpte ca. 3000 daa av Skulerud skog.

40. Ruiner etter et teglverk
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

41. Ruiner etter sagbruk
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

42. Ruiner etter sagbruk (foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

43. Ruiner etter Ellingsrud mølle
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

44. Ruiner etter Ellingsrud mølle
(foto: Siri Adorsen, Lørenskog kommune)

11. Kulturminner i Marka

11.1 Områdebeskrivelse

Marka utgjør per i dag 69,6 % av kommunens areal og er i hovedsak konsentrert i sør. Marka har opp gjennom tidene blitt brukt til blant annet seterdrift for gårdene rundt om i Lørenskog. Videre har det innenfor Marka foregått omfattende sagvirksomhet og særlig da mellom Nordre Krok vann og Mønevann og fra Elvåga og videre nedover Ellingsrudelva. Det er rester etter tømmervirksomhet langs vannene, både i form av oppdemninger som skulle regulere vannet med hensikt å skaffe driftsvann til sag-anleggene, ruiner etter saganlegg og navnsetting i terrenget som forteller om tidligere drift, med mer.

Anlegg ved Ellingsrudelva er beskrevet i kapittel 10. Det er her beskrevet rester etter teglverk, sag- og møllevirksomhet fra Lysås/Nordli/Bjørndalen til demning nord ved Nordre Elvåga.

11.2 Automatisk fredede kulturminner

Innenfor Marka i sør er det ikke registrert automatisk fredede kulturminner i Askeladden, men det er funnet spor etter steinalderboplass på et nes ved Nordre Krok vann på grensen mellom Lørenskog og Rælingen, på Rælingen-siden.⁵⁰ I dette området kan det finnes kulturminner som er automatisk fredet også i Lørenskog.

11.3 Kulturminner knyttet til skogindustri

Losbydalen spesialområde innbefatter følgende deler av det tekniske anlegget som tilhørte sagdriften: *Jernbane i Losby, tømmerkistedemning Mønevann, tømmerkistedemning Tangen, tømmerrenne Tangendammen*. Se kapittel 8.

Demning, Nordre Krok vann. Ved utløpet av Nordre Krok vann hadde Losby Bruk for svært lenge siden anlagt en demning for fløtning og regulering. Demningen var en tømmerkistedemning av tømmer/plank og stein, i en lengde på 50 m og med en reguleringshøyde på ca. 1,5 m. Det antas at Losby Bruk utbedret demningen med tømmerrenne av jern ca. 1945. Tømmerfløting er neppe utført siden rundt 1965, hvorefter demningen forfalt. I forbindelse med midlertidig vannforsyning fra Røyrivann (pumping til Drettvann), ble det i 1972 utført utbedringsarbeid. Blant annet ble demningen tettet med plast, impregnerte plank og sementsekker. Etter noen år begynte dammen å

⁵⁰ ID 136261 i Askeladden.

lekke og forfalle. Demningen ble fjernet av kommunen med tanke på å restaurere tømmerkistedemningen. Det er ikke gjort.

Det skal være rester etter fundament fra dampmaskin som er flyttet fra Skålsjøen. Restene skal finnes på øya i Skålsjøen.

Det er festepunkter for lensene sør i Røyrvann, i Fløyta og Mønevann.

Trolig er det også rester etter eldre demninger (steinkiste-/tømmerkistedemninger) ved Drettvann og Halsjøen der det også finnes nyere demninger. Det finnes også demninger i Tappenbergvann, Søndre krokvann og Morterudvann.

Sør for Østmorksaga var det høvleri og kraftstasjon. Her ligger rør til kraftstasjonen fra dammen. Kraftstasjonen ble bygget i 1912 på murene til Vestmorksaga.

Det er registrert ruiner ved Toresplassen, som muligens kan ha vært tilknyttet sagvirksomhet da det har vært damsag på stedet. Ruinene ligger i krysningspunkt mellom rød og blå sti, og er plassert 10–20 meter fra vannet. Ruinene utgjør sementfundament med to jernbolter.

Det er registrert husmannsstue ved Skulerudtangen i Elvåga (91/8). Plassen ble senere sagplass og solgt til Losby i 1856. Plassen var kjent før 1701. Opplysninger om plassen mangler.

Det er registrert ruiner etter husmannsstue ved Nord-Skytten (91/1). Kjellermurene (tørrmur) står igjen og tyder på at det var ganghøyde i kjelleren. Det er ca. 1 m tykke murer. Kjellervinduene er brede innerst og smalner utover.

Det er registrert ruiner trolig etter dampdrevet sag på Sør-Skytten (91/1). Dampkjelen ca. 4 meter lang, 1,5 meter i diameter og ligger fortsatt på stedet. Saga lå litt lenger sør for enden på Søndre Elvåga.

Det har vært vanlig å sette opp koier til tømmerhuggerne. Røyrvannskoia (Lybekkerkoia⁵¹) fra 1937, som ble bygget for skogsarbeiderne, er den eneste gjenværende av tidligere flere slike hytter i Losby skog. Stall og tørkerom for seletøy ved Røyrvannskoia, vitner også om andre driftsformer i en nær fortid.

Forvaltning

- Det bør foretas en større registrering av kulturminner i skogen i forbindelse med ny skogbruksplan i 2022–23.

11.4 Setre

De gårdene som ikke hadde egen skog, har fra gammelt av hatt seter i Losby skog. Det var vanlig at man lot dyrene beite her. Det har stått mye strid om seterrettigheten, og etter 1850 har det ikke vært årvisst setring her. De aller fleste setrene i Østmarka ble drevet på 1800-tallet. Enkelte av setrene ble drevet helt frem til ca. 1940.

I dag er det svært lite som minner om gamle setervoller, og spor i landskapet etter denne driften, vises som lysåpninger eller gjengrodd kratt. Enkelte steder kan en finne råttent tømmer, små steinhauger eller lignende som spor etter seterdriften. Lørenskog

⁵¹ Navnet Lybekkerkoia skal komme av at Sigurd Lybeck (1895–1975) – forfatteren av fortellingene og tegneserien om Jens von Bustenskjold – bodde i koia i perioder.

historielag foretok i 1976 og 1977 en registrering og fotodokumentasjon av setrene som er nevnt nedenfor.

11.4.1 Feiringseter

Setra var i bruk frem til ca. 1860. Brukere: Feiring, Nes, Skårer.

Setra lå på vestsiden av Røyrvann. De gamle seterhusene ble brent under andre verdenskrig og nye satt opp på stedet.⁵²

11.4.2 Løkenseter

Setra var i bruk til ca. 1850. I 1900 ble setra satt opp på ny og det ble igjen drift på setra. Siste gang det var dyrehold på setra var i 1900. Tufter er oppmålt på stedet. Setra lå sørvest for Svarttjernet.

Brukere: Finstad, Løken, Vallerud, Løkenhaugen, Rasta, Benterud, Berger, Masserud, Borgenhaug.

11.4.3 Liseter

Setra var i bruk frem til 1890-årene, og brukerne var Nordli og Sørli. Setra lå nordvest for Tonevann. Tufter er oppmålt på stedet.

11.4.4 Skulerudseter

Det er uvisst når den ble tatt i bruk. Brukere var Skulerud. Setra lå langs blåmerket sti nordvest for Halssjøen mot Skilledalen. Tufter er oppmålt på stedet.

11.4.5 Ryenseter

Setra var sameie for en del gårder på Lørenskog. Setra ble antagelig brukt på 1700 tallet. Nåværende hus ble bygget i 1940–1945 og eies av Losby.

11.4.6 Plåterudseter

Her var det seterdrift til ca. 1880. Brukere var Plåterud og Hammer. Setra lå ved Linfjellet øst for Bakkerud. Tufter er oppmålt på stedet.

11.4.7 Bårliseter

Setra ble brukt av Bårli, og den lå på en holme mellom Røyrvann og N. Krokvann på østsiden.

⁵² Informant: Ole Haug, Nes gård.

11.5 Øvrige kulturminner i Marka

Under andre verdenskrig (1940–1945), og da særlig mot slutten av krigen, var Østmarka viktig for hjemmefronten (Milorg) både som treningsområde, flyslipplasser, skjulesteder og flyktningerute mot Sverige.

11.5.1 Milorghula ved Åmotdammen

Historikk

Natt til 24. april 1945 hadde Milorg gruppe 121 et stort våpenslipp over Kåterudmåsan i Enebakk. Våpnene ble fraktet 15 km til denne hula ved Åmotdammen. Milorgfolk fra Lørenskog, Rælingen og Strømmen fraktet våpnene.

Vurdering

- Bevaringskategori **B**

Det er registrert få konkrete kulturminner som forteller om motstandsbevegelsens aktiviteter i Marka.

11.6 Objekter som bør registreres til neste rullering

- Uregistrerte rester etter husmannsplasser.
- Uregistrerte koier/hytter, også ruiner og plasser der hytter har stått.
- Uregistrerte kulturminner knyttet til tømmerdrift.
- Uregistrerte kulturminner fra andre verdenskrig som knyttes til motstandsbevegelsens aktiviteter.
- Uregistrerte damanlegg og industriminne ved bekker og elver bør registreres.
- Registreringen av setrene bør oppdateres.

Ordliste

Akershusisk grunnplan	Grunnplan med ett stort oppholdsrom/stue, og fra stua ledes man inn til et mindre kammer som eventuelt er delt i to. Inngang på langsiden av stua.
Anlegg	Brukes om en gruppe bygninger med tilhørende areal, f.eks. gårdsanlegg eller fabrikkianlegg. Brukes også om konstruksjoner som ikke nødvendigvis inkluderer bygninger, som f.eks. veier.
Arkeologisk kulturminne	Fysiske spor og levninger etter tidligere tiders liv og virksomhet hvor utgravninger og dokumentasjon utgjør hovedkilden til kunnskap.
Askeladden	Askeladden er Riksantikvarens offisielle database over kulturminner og kulturmiljøer som er fredet etter kulturminneloven, vernet etter plan- og bygningsloven, eller kulturminnefaglig vurdert som verneverdige. Det tidligere Fornminneregisteret er en del av Askeladden.
Autentisitet	Brukes om et objekts grad av ekthet og/eller opprinnelighet. Autentisitet sees i forhold til noe, f.eks. tidsperiode, stilart eller byggemåte.
Automatisk fredet kulturminne	Kulturminner, synlige og ikke synlige, fra inntil 1537 (tidligere kalt fornminner). Stående byggverk med opprinnelse fra perioden 1537–1649. Samiske kulturminner fra 1917 eller eldre.
Bevaringsverdig kulturminne	Et kulturminne som har blitt kulturhistorisk vurdert og identifisert som bevaringsverdig. Det samme som verneverdig kulturminne.
Bybåndet	Det sammenhengende bebyggede byområdet mellom Oslo, Lillestrøm, Ski og Asker. Omfatter også Lørenskog.
Byggeskikk	Begrepet byggeskikk omfatter både det enkelte huset, hvordan det er utformet og brukt, og husenes forhold til hverandre, hvordan de er plassert i landskapet og hvordan de er tilpasset ressursgrunnlaget.
Faste kulturminner	Kulturminner som er fysisk forankret til grunnen. I motsetning til løse kulturminner som f.eks. gjenstander og redskaper.
Fornminne	Se Automatisk fredet kulturminne.

Forskriftsfredet kulturminne	Fredning ved forskrift, ikke ved enkeltvedtak. Gjelder bygninger og anlegg i statlig eie. Brukes også ved fredning av kulturmiljøer.
Funksjonalisme	Også kalt funksis. Stilart som oppstod rundt 1925. Karakteristisk er enkle, sluttete hovedformer uten dekor, flate tak, vinduer samlet som sammenhengende bånd eller i husets hjørner.
Immaterielle kulturminner	Kulturminner som ikke er materielle, som praksis, fremstillinger, kunnskap og ferdigheter. Eksempler kan være musikk, sagn, skikker og håndverkstradisjoner.
Jugendstil	Stil innen arkitektur, design og kunst fra ca. 1890 til ca. 1915. Karakteristisk er kurvede linjer, avrundede hjørner, stiliserte plantemotiver, vinduer med kombinasjon av store felt og småruter mm. Også kalt art nouveau.
Kulturarv	Fellesbetegnelse på kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap. Omhandler også immaterielle kulturminner.
Kulturlandskap	Et landskap som rent fysisk er preget av menneskelig virksomhet. Brukes særlig om jordbrukslandskapet.
Kulturmiljø	Med kulturmiljøer menes områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng (Kulturminneloven § 2). I Stortingsmelding nr. 16 (2019–2020) brukes kulturmiljø som en samlebetegnelse på kulturminner, kulturmiljøer og landskap når feltet omtales som en helhet.
Kulturminne	Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til (Kulturminneloven § 2). Alt som er menneskeskapt.
LNFR-områder	Arealer som er avsatt til landbruks-, natur- og friluftslivsformål samt reindrift (LNF-områder).
Materielle kulturminner	Kulturminner man kan ta på.
Modernisme	Samlebetegnelse på den nye arkitekturbevegelsen på 1900-tallet.
Nyere tids kulturminner	Kulturminner fra tiden etter reformasjonen (1537) og frem til i dag.

Representativitet	At et kulturminne er representativt, betyr at det er typisk eller karakteristisk for en større gruppe kulturminner, f.eks. for en stilperiode eller for et område. Brukes ved sammenligning med andre kulturminner.
SEFRAK-registeret	Landsdekkende register over faste kulturminner yngre enn 1537 og eldre enn 1900. Navnet er en forkortelse for SEkretariatet For Registrering Av faste Kulturminner, som stod for registreringen. SEFRAK-registrerte bygninger markeres i kartene med en trekant. Rød trekant indikerer byggeår før 1850. Gul trekant indikerer byggeår etter 1850.
Skivehus	Lang og høy bygning i mange etasjer med rektangulært grunnplan.
Skjøtsel	Regelmessige vedlikeholdstiltak, f.eks. vegetasjonspleie, for å ivareta et kulturminne eller et kulturmiljø.
Tidsdybde	Kulturminner fra ulike tidsperioder.
Vedtaksfredet kulturminne	Et kulturminne fredet gjennom enkeltvedtak etter kulturminneloven. Kan omfatte alle typer kulturminner som ikke er automatisk fredet.
Verneverdig kulturminne	Se Bevaringsverdig kulturminne.

**Lørenskog
kommune**

Lørenskog kommune

Hasselveien 6, Postboks 304, 1471 Lørenskog
Telefon: 67 93 40 00
postmottak@lorenskog.kommune.no
www.lorenskog.kommune.no